

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

На правах рукопису

ПАХОМОВА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 35.8:005.57

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН
В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник:

Кагановська Тетяна Євгеніївна

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Харків – 2015 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
1.1 Інформація як об'єкт правового регулювання у сфері державної служби: поняття та сутність.....	11
1.2 Основи нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби.....	29
1.3 Принципи формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби.....	47
Висновки до розділу 1	66
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ	
2.1 Види інформаційних відносин у сфері державної служби.....	69
2.2 Загальна характеристика суб'єктів інформаційних відносин у сфері державної служби.....	86
2.3 Інформаційна компетенція органів державної влади і державних службовців України.....	105
Висновки до розділу 2.....	123
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ	
3.1 Основні вектори реформування інформаційних відносин у сфері державної служби в світлі активізації Європейської інтеграції України.....	127
3.2 Пріоритети удосконалення правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби.....	144
3.3 Перспективи удосконалення інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення у сфері обігу інформації.....	160
Висновки до розділу 3.....	173
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183

ВСТУП

Актуальність теми. На початку ХХІ століття в усьому світі спостерігається підвищення соціальної ролі і значущості інформації, яка, ставши потужним стратегічним ресурсом, багато в чому визначає дієвість правової і політичної систем будь-якої держави, суттєво впливає на всі життєво важливі для соціуму сфери. Процеси тотальної інформатизації не оминули й Україну. Досягнення високого рівня політичного, культурного і економічного розвитку нашої країни в нинішніх геополітичних умовах об'єктивно неможливе без формування основ інформаційного суспільства. Успішне застосування сучасних інформаційних технологій у суспільному житті зумовлює виникнення нових видів суспільних відносин, безпосередньо пов'язаних із використанням інформації. Внаслідок цього і в секторі державної служби сформувався специфічний різновид управлінських відносин – інформаційні. Багатоманітність їх змістового наповнення, новизна і маловивченість – все це потребує пильної уваги вчених – правознавців і робить актуальним завданням науки адміністративного права здійснення комплексного дослідження правового регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби.

Теоретичним підґрунтям дисертації стали напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців різних галузей юридичної науки: із загальної теорії держави і права (О. В. Петришин, С. С. Алексєєв, О. Ф. Скакун, Д. В. Грібанов, О. Ф. Гіда, А. Г. Михайлик, І. А. Сердюк, В. В. Лазарев, В. М. Корельський, А. М. Шульга, Л. В. Белая), адміністративного і інформаційного права (Т. Є. Кагановська, В. І. Анненков, Г. В. Атаманчук, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, Ю. П. Бурило, Н. В. Баловсяк, К. С. Бельський, О. В. Ващенко, Р. С. Гуревич, О. А. Городов, Д. В. Дюжев, С. І. Жечев, С. Ю. Кабашов, В. К. Колпаков, К. В. Кім, Л. П. Коваленко, В. О. Кір'ян, С. І. Лопатін, Г. І. Леліков, Л. І. Лойко, А. І. Марущак, Н. Р. Нижник, А. А. Прохожев, В. С. Цимбалюк, О. В. Олійник, Ю. О. Оболенський, І. В. Панова, В. С. Політанський, К. О. Парубін, Д. В. Стадніченко, О. В. Соснін, Н. І. Ткачук, В. В. Черепанов, Л. Є. Шиманський, Д. Ю. Шпенюв, В. С. Халфіна, О. І. Харитонова), конституційного права (Є. І. Григоренко, О. В. Нестеренко,

В. Ф. Погорілко, В. Є. Чіркін, О. Ф. Фрицький). Також вивчались наукові доробки таких іноземних дослідників, як П. Бейлі, Майкл Уоткінс, Грехем Тейлор, Дженіс Марк, Кей Річардс, Бредні Ентоні, Е. Х. Лійв та ін. Ретельне опрацювання наукових робіт зазначених вчених дає підстави констатувати, що дослідження інформаційних відносин в секторі державного служби перебуває на стадії становлення і потребує подальшого розвитку.

Нормативною основою дисертаційного дослідження стали Конституція України, акти інформаційного законодавства України і законодавства про державну службу, нормативні документи, що регламентують питання загальної та галузевої взаємодії України з Європейським Союзом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації обрано з урахуванням п. 1 Розділу 3 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Дослідження виконувалося в рамках переліку тем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Харківського національного університету внутрішніх справ, що зареєстровані в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014-2018 рр. (номер державної реєстрації 0113U008197); п. 18.6 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2011-2014 рр., затверджених вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 28 грудня 2010 р. Обрана тема також відповідає загальній тематиці науково-дослідної роботи юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Проблеми удосконалення теорії і практики державно-правових галузей у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні».

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на підставі системного аналізу національного законодавства України про державну службу і практики його реалізації, опрацювання наукової юридичної літератури й інших джерел комплексно висвітлити правове регулювання інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби України.

Мета зумовила наступні завдання дослідження:

- розкрити значення інформації для виникнення і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби;
- з'ясувати особливості правового регулювання інформаційних відносин в сфері державної служби України;
- визначити сутність принципів формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби і запропонувати їх класифікацію;
- проаналізувати інформаційні відносини, що формуються у сфері державної служби та запропонувати їх класифікацію;
- дати адміністративно-правову характеристику суб'єктному складу інформаційних відносин державної служби;
- проаналізувати поняття «інформаційна компетентність» та «інформаційна компетенція» державних службовців як головних суб'єктів інформаційних відносин;
- визначити основні вектори реформування інформаційних відносин у сфері державної служби на основі аналізу договорів про інтеграцію між Україною і ЄС;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правової основи розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби, а також оптимізації інституту юридичної відповідальності державних службовців за вчинення інформаційних правопорушень;
- доповнити і збагатити існуючу в Україні теоретичну базу наукових знань про адміністративні відносини, що формуються у сфері державної служби і державного управління з приводу оперування інформацією, задля подальшого використання результатів наукової розробки у процесі підготовки майбутніх та перепідготовки (підвищення кваліфікації) діючих державних службовців, проведення вітчизняними вченими наукових досліджень з подібної (суміжної) тематики.

Об'єктом дослідження є інформаційні відносини як різновид суспільних відносин, що формуються у сфері державної служби.

Предмет дослідження становить правове регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких зумовлено особливостями правового регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби як самостійного адміністративно-правового явища. Орієнтуючись на досягнення мети та завдань дисертаційного дослідження, автор виходить із діалектичного світорозуміння та застосовує систему загальнонаукових й спеціальнонаукових методів.

З огляду на поставлені завдання і цілі дисертаційного дослідження застосовувано такі загальнонаукові методи, як системно-структурний, сходження від абстрактного до конкретного, поєднання логічного й історичного. Системно-структурний метод застосовувався у ході виконання дослідження для вивчення системи нормативних актів, які становлять правову базу формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби. Це дало змогу сформулювати уявлення про систему нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин, визначити інформаційну компетентність і дослідити інформаційну компетенцію державних службовців. Метод сходження від абстрактного до конкретного використовувався для з'ясування ролі інформації у системі інформаційних відносин у сфері державної служби, характеристики процесів формування, зберігання і використання спеціальної службової інформації, а метод поєднання логічного та історичного для аналізу історичних аспектів формування національного законодавства України про інформацію і про державну службу.

Також, у процесі виконання дослідження використовувались такі спеціальні методи, як системно-функціональний, порівняльно-правовий, формально-догматичний, метод класифікації, метод документального аналізу, логіко-семантичний і логіко-юридичний методи. Завдяки застосуванню системно-функціонального методу було досліджено інформаційну компетенцію державних службовців України. Порівняльно-правовим послуговувались при визначенні та порівняльному аналізі законодавчих засад юридичної відповідальності державних службовців України і розвинених держав Європейського Союзу. Крім того,

за допомогою зазначеного методу було встановлено відмінності систем контролю за обігом службової інформації в Україні та зарубіжних країнах.

Використання формально-догматичного методу дало змогу проаналізувати нормативно-правову базу взаємодії Української держави і Європейського Союзу, а також визначити основні вектори оптимізації інформаційно-управлінських відносин на державній службі.

Групування функцій інформації у секторі державної служби, систематизація принципів виникнення й розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби, виокремлення їх різновидів здійснювалося із застосуванням методу класифікації. Методом документального аналізу проведено докладне вивчення різних аспектів правового статусу нових для правової системи України владно-управлінських інституцій, що забезпечують процеси співпраці України з Європейським Союзом і створюють правове поле для виникнення нових різновидів інформаційних відносин у секторі державної служби. Застосування логіко-семантичного та логіко-юридичного методів дозволило сформулювати авторські визначення понять «інформація у сфері державної служби», «правове регулювання інформації у сфері державної служби», «нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин», «суб'єкт інформаційних відносин», «інформаційна компетентність», «інформаційна компетенція» та встановити їх співвідношення.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація стала першим в Україні комплексним дослідженням правового регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

– визначено статичні та динамічні характеристики інформації як самостійного об'єкта правового регулювання, що формується у сфері державної служби, запропоновано авторський підхід до класифікації функцій інформації у системі державного управління;

- встановлено систему і рівні нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби;

- розроблено принципи формування і розвитку інформаційних відносин в секторі державної служби з урахуванням специфіки національної системи державного управління України;

- наведено авторський варіант класифікації інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби;

- обґрунтовано доцільність введення у науковій обіг категорії «інформаційна компетентність державного службовця», розкрито зміст цього поняття і висвітлено складові інформаційної компетентності державних службовців;

- аргументовано авторське бачення перспективних напрямів трансформації інформаційних відносин у сфері державної служби з урахуванням конвергенції правової системи України з правовою системою Європейського Союзу.

удосконалено:

- визначення поняття категорії «інформація у сфері державної служби», під якою пропонується розуміти спеціальні відомості і дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської діяльності, що формуються і використовуються у процесі виконання державними службовцями професійних обов’язків;

- характеристику спеціальних фахових якостей державних службовців в частині оперування службовою інформацією;

- визначення поняття «структура інформаційної компетенції державного службовця», що означає сукупність передбачених нормативно-правовими актами владних прав і обов’язків, якими держава наділяє органи влади і державних службовців для здійснення різноманітних операцій з інформацією в межах виконання завдань і функцій держави;

- наукові положення про інституційні і змістові компоненти трансформації системи державного управління і державної служби України у зв’язку з набуттям Україною статусу асоціативного члена ЄС.

дістали подальшого розвитку:

- наукова розробка системи пропозицій щодо підвищення загального рівня інформатизації системи державного управління і персоналу державної служби;

- доктринальне обґрунтування доцільності розробки і прийняття на законодавчому рівні Програми інформатизації державної служби України як комплексного документа, що передбачає послідовні управлінські заходи, спрямовані на створення і технічне забезпечення сучасної єдиної інтегрованої інформаційної системи обміну інформацією у сфері державної служби і органів державного управління, а також закріплює основні форми співробітництва держави з недержавними інформаційними інфраструктурами (приватні суб'єкти господарювання, юридичні і фізичні особи), визначає адміністративні та функціональні форми, методи та інструменти регулятивного інформаційного впливу на суспільні процеси відповідно до умов розвитку ринкових відносин у державі;

- теоретична розробка інституту юридичної відповідальності державних службовців за вчинення правопорушень, пов'язаних з інформацією, що використовується у сфері державного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблемних питань функціонування державної служби і адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері державного управління;

- у правотворчості – як матеріал для внесення змін і доповнень до нормативних актів, що регулюють інформаційні відносини у сфері державної служби;

- у правозастосовній діяльності – для підвищення рівня ефективності реалізації управлінської компетенції посадовими особами державної служби у процесі виконання професійних обов'язків, в тому числі у сфері поводження зі службовою інформацією;

- у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Державне управління»,

спеціальних навчальних курсів, які передбачають розгляд питань, пов'язаних із професійною діяльністю державних службовців. Результати виконаного дослідження враховано у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (розроблено робочу програму і матеріали до семінарських занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Інформаційне право України», які затверджені рішенням Науково-методичної ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 2 від 30.01.2013 р.) і вийшли друком.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: V Науковому круглому столі молодих вчених, аспірантів та магістрів «Верховенство права – основоположний принцип правової держави» (м. Харків, 20 грудня 2013 р.); I Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих вчених «Теоретичні проблеми в праві» (м. Донецьк, 23 квітня 2014 р.); X Міжнародній конференції молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 25 квітня 2014 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політико-правові реформи та становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Херсон, 10 жовтня 2014 р.); Міжнародній юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Правотворча та правозастосовна діяльність: теорія, практика, професійний досвід» (м. Київ, 3 березня 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у семи наукових статтях, з яких шість опубліковано у фахових наукових виданнях України, одна – у зарубіжному науковому виданні та п'яти тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях і статті в іншому науковому виданні.

Структура дисертації зумовлена метою, задачами, предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 203 сторінки, з них: 182 – виклад основного матеріалу, 21 – список використаних джерел (209 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1 Інформація як об'єкт правового регулювання в сфері державної служби: поняття та сутність

Формування інформаційного суспільства супроводжується прискореними темпами розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), перетворенням інформації на найважливіший ресурс розвитку суспільства, фактор посилення людського потенціалу, чинник збільшення матеріальних і фінансових спроможностей держави. Сьогодні увесь світ інтегрований в єдину інформаційну Інтернет-мережу, причому вона працює фактично в режимі реального часу. Сьогодні інформація для людства є не тільки умовою, але й стимулом до дії, тоді як дезінформація та інформаційний хаос викликають почуття невпевненості і безсилля. Велику роль у самопочутті суспільства відіграє також міра задоволення потреби соціуму в інформації.

Інформаційне суспільство з його потужними технологіями висуває на перший план проблеми ефективності державного управління найважливішими соціальними сферами, організації дієвого місцевого самоврядування, забезпечення свободи і повноправності людини, формування технологій створення і керівництва новими високорентабельними галузями господарювання, реалізації інноваційних моделей економічного розвитку та інше. Все це ставить перед державою ХХІ століття низку важливих різнопланових завдань, що потребують якнайшвидшого вирішення. В таких умовах актуалізується соціальне значення державної служби як сектору формування і реалізації завдань розвитку суспільства і держави. Відповідно, інформація в сфері державної служби набуває все більш важливого значення, адже інформаційні дані на сьогодні є повноцінними засобами реалізації державної політики.

Будь-який процес в сфері функціонування державної служби, що пов'язаний з оперуванням інформацією, завжди спрямований на успішне виконання завдань

процесу державного управління. Прямим доказом цього є стрімкі темпи пристосування інформаційних технологій до задоволення організаційно-управлінських потреб державного апарату України. Основна мета при цьому – вийти на такий рівень оперування інформаційними ресурсами в сфері державної служби, коли система державного управління надавала громадянам можливість якнайшвидше взаємодіяти з державою, а також повністю задовольняла б потреби розвитку національної економіки. Це, як справедливо відзначає Є. Марко, цілком відповідає сучасній технологічній епосі, коли дієздатність економічної системи і її фінансові показники діяльності багато в чому визначаються якістю інформаційних продуктів і послуг що використовуються у процесі державного управління [1; с. 53].

Слід визнати, що у порівнянні з країнами Європейського Союзу (далі – ЄС) Україна значно відстає як за загальними темпами інформатизації всіх сфер державного управління і життя соціуму, так і за рівнем ефективності використання інформації у секторі державної служби при реалізації заходів державної політики. Причин цього негативного явища багато. Одна з них – недостатня розробленість на науковому рівні теоретичних засад концепції правового регулювання інформаційних відносин [2; с. 83]. Тому актуальним вбачається питання розробки інформації як об'єкту правового регулювання в сфері державної служби.

Саме завдання правового регулювання інформації в сфері державної служби повністю залежить від розуміння і тлумачення таких юридичних явищ як «державна служба», «державне управління», «інформація», «інформаційні відносини». Дана обставина, як справедливо вказує В.А. Єгоров, надає складності управлінському процесу [3; с.42]. *Інформація є специфічним об'єктом правового регулювання, адже рівень щільності її правової регламентації безпосередньо пов'язаний із науково-технічним прогресом ІКТ і тенденціями розвитку системи національного законодавства.*

Об'єкт правового регулювання являє собою умовне виділення певного відокремленого блага, навколо якого формуються і розвиваються нові суспільні відносини. Це, як відзначає Г. Красноступ, дозволяє узагальнити норми права, що регулюють це коло суспільних відносин [4; с. 126]. Будь-яке явище стає об'єктом

правового регулювання лише після того, як воно і його характеристики будуть осмислені суспільством, коли загалу стануть відомі його корисні якості. В свою чергу, цитуючи С.С. Алексєєва, дослідження правового регулювання явища принципово важливо, адже відкривається змога виявити динамічну, активно-діючу сторону правової дійсності [5; с. 210]. Застосовуючи подібний теоретичний конструкт до висвітлення інформації у сфері державної служби як об'єкту правового регулювання, слід усвідомити виключність функціональної якості інформації в означеній сфері. Зокрема, інформація у секторі державної служби є змістовною основою для розробки і прийняття управлінських рішень. Таким чином інформація забезпечує управлінську діяльність, виступає формою закріплення і передачі управлінських знань, є засобом регуляції професійної діяльності кожного державного службовця. І чим далі, тим актуалізація інформація в сфері державної служби підвищується. Ця обставина об'єктивно обумовлює доцільність аналізу інформації як відносно самостійного об'єкту правового регулювання у межах адміністративно-правових відносин державної служби.

Висвітлюючи інформацію в сфері державної служби в якості об'єкта правового регулювання, є сенс попередньо звернутися до особливостей розуміння цього поняття. Саме слово «інформація» є похідним від латинського «*informatio*», що означає «роз'яснення» або «освіченість» [6; с. 149]. За довге життя значення цього терміну зазнавало еволюції, то розширюючи, то гранично звужуючи свої кордони. Зміст цього поняття достатньо широкий і пояснити його можна навіть, як вірно вказує С.І. Желев, на інтуїтивному рівні [7; с. 148]. Слід зауважити, що на протязі століть домінувало докібернетичне розуміння інформації як передачі повідомлень або новин. Інформація як явище стала об'єктом особливої уваги дослідників у першій половині XX століття, коли розвиток технічного прогресу призвів до значного вдосконалення друкованої справи, засобів телефонного і радіохвильового зв'язку, виникненню електронних машин обробки даних. Спочатку під словом «інформація» мали на увазі «подання», «поняття», потім - «відомості», «передача повідомлень». Сучасний поліваріативний підхід до встановлення сутності інформації передбачає розуміння її в якості притаманної людині якості в межах

можливостей його мозкових функцій, властивості (риси) оточуючого світу, взаємодію предметів між собою, виключно ідеальний об'єкт, уявний образ. Так чи інакше, але через різнобічність свого змісту сьогодні інформація стала феноменом дійсності [8; с. 253].

Феноменальність інформації як явища полягає у її універсальному характері і можливості використання в будь-якій сфері людської життєдіяльності. Відповідно, інформація стає в однострій з категоріями матерії і енергії, перетворюється у все більше широке поняття. Внаслідок цього трансформується і удосконалюється визначення інформації, що більш повно віддзеркалює її сутність і зміст. У сучасних трактуваннях інформація виступає як сукупність знань, відомостей і зв'язків між ними. Інформація, як зауважує С.І. Лопатін, є єдиним видом ресурсів, який не тільки не виснажується, але і збільшується, якісно удосконалюється і разом з тим сприяє найбільш раціональному і ефективному використанню решти ресурсів, їх заощадженню, а у ряді випадків розширенню і створенню нових [9; с. 231].

Разом із тим, опрацювання значного масиву спеціальної наукової літератури дає підстави заключити, що визначаючи зміст категорії «інформація» кожен дослідник, виходячи з загального поняття інформації трансформував його на ту галузь знань, яка його цікавить. Звідси і різниця у трактуваннях інформації, яке залежить від предметної області знань, цілей і завдань, що ставляться перед отримувачами інформації [10; с. 2]. Технічне визначення інформації виникає у першій половині ХХ ст.: у 1928 р. Р. Хартлі уперше дав кількісне визначення інформації, а у 1946 р. світ побачила книга К. Шеннона «Математична теорія зв'язку», у якій інформації вже надається статичне визначення [11; с. 48]. Соціологія досліджує інформацію як будь-яке повідомлення (текст), що вміщує якісь відомості (нове знання) відносно того чи іншого об'єкта (предмета повідомлення) [12; с.21]. У теорії журналістики інформацію розглядають як опис фактів, що пов'язаний з публіцистикою, а філософська наука розглядає інформацію як атрибут всієї матерії, якість всіх без виключення матеріальних об'єктів: як живих, так і неживих [13; с. 65]. В свою чергу, фізиків цікавить кількісний аспект інформації, технічні можливості оперування нею незалежно від якісних характеристик.

Слід відмітити, що в останній час у науці спостерігається домінування політологічних досліджень інформації, що, як справедливо зазначає В.О. Кір'ян призводить до вихолощування правової складової, хоча саме завдяки їй інформаційні відносини набувають власної системності [14; с.8]. Очевидним є те, що категорія «інформація» опинилася у центрі уваги юриспруденції головним чином завдяки технологічному буму, результатом якого стало пристосування інформаційних технологій до потреб функціонування правової системи держави. В свою чергу, саме у правовій системі і сформувався новий різновид інформаційних правовідносин і законодавче визначення поняття інформації [15].

Звертаючись до положень Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (далі – Закон про інформацію) під інформацією законодавець розуміє будь-які відомості та (або) дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [16]. Легальне визначення інформації можна розглядати як «нейтральне», тобто таке, що нічого істотного не розкриває, але допускає відносно широке тлумачення. Це, як справедливо зауважують Є.А. Войніканіс і М.В. Якушев, дозволяє реформувати законодавство будь-якої галузі і при цьому не зачіпати основоположень [17; с. 2]. Що ж до тлумачення інформації юридичною наукою, слід відмітити, що інформацію частіше всього досліджують сприймаючи її як дані про суспільство, державу і правову дійсність, що формуються у процесі розвитку суспільних відносин і існують та зберігаються на спеціальних носіях. Для юридичної науки головним поняттям в цій області є інформаційне суспільне відношення. Таке відношення слід розглядати як зазначає Д.В. Грибанов як соціальний зв'язок між людьми, що виникає з приводу інформації [18; с. 15]. В цьому контексті інформація є об'єктом, на який спрямований регуляторний вплив права, діючого законодавства.

Прямуючи до визначення категорії «інформація в сфері державної служби» слід зазначити, що розгляд цієї категорії у юридичному значенні має свої особливості. Так, у відповідності до ст. 1 Закону України «Про державну службу» [19] державною службою є професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій

держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. В цілому, державна служба є складним явищем, що відображає самостійний елемент соціально-правової дійсності. У науковому вимірі державна служба розглядається в багатьох значеннях: соціально-професійному, політичному, правовому, соціологічному, організаційному, функціональному, практично-функціональному, процесуальному, моральному, структурному, інституціональному [20; с. 148], [21; с. 72]. Ми, приєднуючись до сталої точки зору, яку підтримують багато науковців, державну службу в межах дослідження будемо розглядати у соціально-управлінському вимірі як професійну діяльність громадян, що перебувають на певних посадах в органах державного управління, спрямовану на виконання завдань і функцій держави [22; с. 332], [23; с. 221]. Враховуючи наведене вище і поєднуючи загальний зміст положень Закону про державну службу і Закону про інформацію, формулювання визначення інформації у сфері державної служби можливе після врахування однієї обставини. Система державної служби і державного управління постійно зіштовхується з великим масивом різнопланової інформації. Проте, у дослідженні ми зосередимося лише на тій інформації, яка безпосередньо необхідна формування і реалізації державно-управлінського впливу. Виходячи з цього, ***інформацією у сфері державної служби ми пропонуємо називати спеціальні відомості і дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської діяльності, що формуються і використовуються у процесі виконання державними службовцями професійних обов'язків.***

Задля того, щоб якомога детальніше розкрити зміст інформації на державній службі пропонуємо провести аналіз низки її статичних і динамічних характеристик, які остання набуває у зв'язку з обертом у системі координат державного управління і державної служби. Статичні характеристики інформація у сфері державної служби обумовлюються специфікою сфери формування і використання тих чи інших інформаційних даних. Динамічні ж характеристики інформації розкриваються через її функції і роль у системі державного управління. Отже, статичними характеристиками інформації у сфері державної служби представлені нище наведеними особливостями.

По-перше, у сфері державної служби інформація розглядається у **вигляді відомостей і даних**. Зміст і обсяг таких відомостей і даних є завжди нормативно визначеним і відповідає інтересам розвитку тієї чи іншої галузі державного управління. Відповідно, зміст інформації як об'єкта правового регулювання складають дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської політики. Інформаційні дані у сфері державної служби зберігаються на спеціальних носіях інформації і підлягають систематичному обліку.

По-друге, інформація в сфері державної служби носить владний, державницький характер і є **одним з інструментів реалізації управлінського процесу, процесу владного керівництва**. Приєднуючись до точки зору В.В. Черепанова ми виходимо з розуміння влади як реалізації можливості і здатності держави як суб'єкта управлінських відносин здійснювати свою волю, впливаючи на діяльність і поведінку людей за допомогою різноманітних засобів, прийомів і способів [24; с. 7]. В свою чергу, управління є практичним застосуванням влади, тобто здійснення прийнятих політичним керівництвом рішень. Державна служба у даному випадку є тим адміністративним апаратом, що професійно займається державним управлінням. Відповідно, інформація у сфер державної служби виступає інструментом доведення владної волі вищих за службовою субординацією суб'єктів владних відносин до підлеглих. Державницький характер інформації підтверджується тим, що і суб'єкти операцій з інформацією і зміст інформації на державній службі стосується лише питань державного управління і виключає можливість формування даних і відомостей, використання яких спрямоване на управління в інтересах суб'єктів господарювання недержавної форми власності (приватні підприємства, суб'єкти бізнес-діяльності).

Третьою специфічною особливістю інформації у сфері державної служби є її **офіційно-діловий характер**. Цьому сприяє те, що інформація на державній службі завжди відповідає професійним інтересам спеціалістів різних галузей та напрямів державної управлінської діяльності. Ділова інформація умовно класифікується на фінансову, статистичну (економічна, демографічна, соціальна інформація у вигляді цифрових рядів, прогнозних моделей, оцінок для державних служб), науково-

технічну, спеціальну, політичну, інформацію у сфері оборони, забезпечення державної безпеки і правопорядку, гуманітарну, довідкову, міжнародну і навіть розважальну. Така інформація може як формуватися на державній службі, так і опрацьовуватися її спеціалістами, що свідчить про те, що інформаційна сфера державної служби є невід'ємною частиною національної інформаційної індустрії [25; с. 33].

Четвертою характерною рисою інформації у сфері державної служби є те, що вона є **політично нейтральною**. Враховуючи те, що діяльність легітимного апарату державної служби є деполітизованою, а державним службовцям заборонено офіційно пропагувати існуючі у суспільстві політичні ідеології та бути членами політичних партій, такий підхід видається доцільним, адже державні службовці виконують свої професійні обов'язки в інтересах всього суспільства без врахування політичних уподобань окремих його членів чи груп. Проте, через тісний зв'язок з державою і державною владою, потенційно зберігається можливість політизації державною служби, а отже – і інформації на державній службі. Тому важливо, щоб сам процес правового регулювання інформації на державній службі передбачав обов'язковість політичної нейтральності інформації. У протилежному випадку українське суспільство зіштовхнеться з ситуацією, коли державні службовці можуть бути втягнуті в інформаційну війну політичних сил, опозиції зі владою і навпаки [26; с. 12]. Ця характеристика є важливою, адже практика державотворення України свідчить про те, що державні органи часто вводили в управлінську інформацію забагато політики, ідеології, пропаганди, політичних прогнозів і обіцянок. Це мало негативні наслідки і знижувало якість державної управлінської діяльності.

П'ятою особливістю інформації у сфері державної служби є те, що потрібні інформаційні дані спрямовані на **налагодження конструктивної взаємодії як структурних підрозділів органів державного управління так і окремих державних службовців між собою в цілях виконання завдань і функцій держави**. Річ у тім, що інформація володіє здатністю екстракції знань з середовища державної служби для вирішення і реалізації завдань в межах адміністративних правовідносин. Таким чином, інформація надає службово-трудовам відносинам комунікативний

характер і виступає як ресурс, що необхідний для процесу ухвалення рішень, а також визначення стратегічних, тактичних і оперативних завдань [27; с. 1].

Шостою відмінністю інформації на державній службі є те, що **інформаційні дані за своїм змістом мають бути глибинними, змістовними і у повній мірі відповідати поставленим цілям управління** [28; с. 79]. Це є запорукою недопущення і своєчасного залагодження можливих службових професійних конфліктів. Річ у тім, що на державній службі як і в інших видах діяльності завжди є вірогідність формування конфліктної ситуації через похибки в операціях з інформацією. Це може бути і нечіткість поділу першочергових та похідних повідомлень, недовіра між працівниками, суперечності щодо обліку даних, ведення підроблених показників в інформаційний потік, інші помилки в інформаційному забезпеченні службово-управлінських відносин.

Наступною характерною рисою інформації на державній службі є те, що **інформація постійно вдосконалюється**, так як вдосконалюються технології її збирання, зберігання та поширення (приміром, введення в системі органів державної влади системи електронного документообігу). Підвищення динаміки інформаційних процесів на державній службі сприяє активізації самих управлінських процесів, а відповідно – підвищується рівень оперативності реагування органів державного управління на ті чи інші проблеми політико-правового, економічного, суспільно-організаційного характеру.

Восьмою особливістю інформації на державній службі є **особливий порядок її обігу в сфері державної служби і функціонування органів державного управління**. Це пов'язане з тим, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій обумовлює активне переміщення в інформаційному просторі даних про такі суспільно важливі явища як прояви тероризму, інформаційне протиборство, національні інтереси [29; с.99]. Умовно, ситуація, коли певні інформаційні дані з обмеженим рівнем доступу є доступними для службових осіб, компетенція яких не відповідає предмету інформаційних даних, виникає загроза нанесення шкоди тій галузі державного управління, у якій ця інформація є предметом опрацювання. Тому у сфері державної служби обіг інформація не є вільним у широкому розумінні слова,

а є обмежується виходячи з загальносуспільного інтересу і є, як відзначає С.В. Комлев «об'єктивною необхідністю» [30; с. 59].

Дев'ятою рисою інформації в сфері державної служби є те, що **інформаційний простір, що формується на державній службі має бути позбавлений загрози інформаційних диверсій**. Річ у тім, що постійні зовнішні вимоги щодо забезпечення відкритості інформаційного простору України для інформаційних потоків з-за кордону часто переростають в активне втручання окремих іноземних держав у внутрішнє життя країни [31; с. 335]. Нерідко інформаційні атаки мають на меті дискредитацію національних традицій і цінностей українського суспільства, посягають на культурне надбання народу, нав'язують країні чужі пріоритети та ідеологію, розпалюють протестні настрої серед населення. У сфері інформаційних відносин на державній службі такий стан справ є недопустимим, адже інформативне середовище державних службовців є ідеологічним полем формування патріотизму і відданості інтересам держави. Деструктивні процеси в інформаційному середовищі державної служби є перепорою для усвідомлення державними службовцями, що інформація є одним із найважливіших ресурсів ефективного управління, який знаходиться поза сферою особистих дій і інтересів.

Останньою особливістю, яка притаманна інформації на державній службі є **специфіка джерел її поповнення**. Основними джерелами управлінської інформації на державній службі Г.В. Атаманчук називає норми законодавчих актів, приписи актів правозастосування, звернення громадян в органи державної влади за захистом своїх прав і інтересів, обов'язкові вказівки вищестоящих державних органів підлеглим підрозділам і посадовими особам (директиви, вказівки, роз'яснення), факти і явища, які виявлені у процесі контролю, що відображають реальний підконтрольних об'єктів, проблемні, конфліктні, екстремальні та інші складні ситуації, що потребують оперативного і активного втручання державних органів [22; с. 300]. Останній вид джерела інформації для системи державної служби іноді набуває особливої актуальності. Приміром, під час реалізації правоохоронними органами спеціальних заходів, спрямованих на знешкодження озброєних злочинців,

посадові особи силових відомств часто змушені діяти керуючись обмеженою початковою інформацією. Це обумовлено об'єктивними обставинами непередбачуваної ситуації, що склалася. Особливо помітним це є у разі захоплення заручників, вчинення терористичних актів та інших неправомірних дій.

Динамічні ж характеристики інформації у сфері державної служби розкриваються через з'ясування цілей її використання, функцій, що виконує інформація у системі державного управління. *Основною ціллю використання інформації у сфері державної служби є реалізація завдань і функцій державної служби, виконання державною службою свого соціального призначення – практичного втілення завдань внутрішньої і зовнішньої державної політики.*

Інформація як особливий об'єкт правового регулювання в секторі державної служби виконує низку важливих для системи державної служби і державного управління функцій. Поняття «функція» тлумачиться як робота, яка проводиться певним органом в рамках кола його діяльності [32; с. 856]. В юридичній науці під функціями розуміють характеристику та особливості функціонування держави і права, правових явищ, а також дослідження їх як особливих інститутів. Умовно *ми поділяємо ці функції на дві групи в залежності від ступеню впливу на внутрішні процеси організації державної служби. До групи загальних функцій* інформації в сфері державної служби ми віднесемо *інформативну, просвітницьку, виховну, регулятивну, комунікативну, організаційну. У групу спеціальних (службових) функцій* ми пропонуємо включити *кадрову функцію, мотиваційну функцію, контрольну, політичну*. Кожна з функцій проявляє функціонально себе у процесі виконання державними службовцями своїх обов'язків та опосередковано впливає на їх рівень компетенції, а отже – і на ефективність і результативність вирішення завдань державної політики.

Розкриємо зміст *групи загальних функцій*. Так, зміст *інформативної функції* зводиться до доведення до відома державних службовців нових інформаційних даних про різноманітні аспекти їх професійної діяльності і реалізації державної політики в тій чи іншій сферах. Інформація у сфері державної служби містить дані

про потреби, інтереси і цілі державного управління, опис обставин і факторів, що визивають необхідність формування та реалізації державно-управлінського впливу.

Близька за значенням *просвітницька функція* інформації проявляє себе в поширенні у системі державної служби суми знань про різноманітні аспекти державної політики, роль і значення інституту державної служби у суспільстві, пріоритетні завдання державного будівництва. Крім того, просвітницька функція інформації у сфері професійної діяльності державних службовців проявляє себе у реалізації цілей правової пропаганди, популяризації ідеалів відданості інтересам держави кожного службовця.

Багато в чому пов'язаною за змістом з переліченими вище функціями є *виховна*. Здебільшого виховна функція націлена на формування у кадрового складу органів державного управління моральної, політичної, управлінської, правової культури, національної самосвідомості, відповідальності за справу і свою поведінку, свідому трудову дисципліну; виховання ініціативності, творчого підходу, професіоналізму, бажання вирішувати завдання інноваційного характеру.

Регулятивна функція інформації на державній службі проявляє себе у тому, що інформація відображає нормативно закріплену компетенцію кожного державного службовця чи органу де він працює. Таким чином, знаючи власну компетенцію, державний службовець самостійно оцінює межі своїх правомірних дій і вчинків, що є важливим фактором недопущення зловживанням правом.

Комунікативна функція інформації в сфері державної служби, в свою чергу, передбачає, що інформаційні дані, якими володіють державні службовці є основою задля професійних діалогів, дискусій, нарад і інших форм взаємодії з приводу досягнення політичних цілей.

Організаційна функція інформації в сфері державної служби сприяє максимальному зближенню колективу державних службовців навколо вирішення конкретного управлінського завдання. Повна інформація про завдання, яке належить вирішити колективу професійних управлінців є фактором попередження збоїв у роботі і сприяє підкріплення зусиль один одного [33; с. 217]. Якісне і чітке

засвоєння кожним членом колективу інституції державної служби інформації є запорукою ефективної організації праці на конкретній ділянці.

Група спеціальних функцій інформації у сфері державної служби відображає службове призначення інформації лише в межах системи державної служби. Тому **спеціальним функціям інформації у сфері державної служби притаманний специфічний корпоративний характер**. Першою спеціальною функцією є *кадрова функція* інформації. Її зміст полягає в накопиченні спеціальних даних про персональні автобіографічні відомості державних службовців, рівні кваліфікації, історію кар'єрного зростання, рівні компетентності при виконанні професійних функцій та інші суміжні відомості. Без кадрової функції інформації на державній службі організація управлінських внутрішніх процесів в органах державної влади є в принципі неможливою.

Наступною спеціальною функцією є *мотиваційна функція* інформації. Мотивацію визначають як внутрішню силу, що спонукає людину до дії [34]. Завданням *функції мотивації* інформаційних даних на державній службі є сприяння створенню такого мотиваційного середовища, при якому персонал державних органів продуктивно виконує роботу, творчо реалізує делеговані йому повноваження, прагне до професійного самовдосконалення.

Дещо схожою з попередньою є і *контрольна функція* інформації. Контрольне призначення інформації є похідним від державного контролю, тобто діяльності, що природно покликана служити якості управління соціальними процесами. Контрольна функція інформації полягає у встановленні ідеальної моделі поведінки державних службовців, застереження їх від неправомірних вчинків. Головною метою цієї функції є блокування відхилень діяльності посадової особи від заданої управлінської програми, а при виявленні аномалій - приведення управлінської системи в стійкий стан за допомогою всіх регуляторів. У більшості випадків у сфері державної служби контрольну функцію виконує інформація у відомчих внутрішніх документах державних інституцій, які присвячені питанням звітності, профілактики корупції тощо.

Політична функція інформації на державній службі виявляється у тому, що зміст, ідейне наповнення інформації на державній службі завжди відображає офіційні політичні цілі діяльності держави на конкретний момент часу з урахуванням специфіки завдань, що ставить час перед державним апаратом. Відповідно, виконуючи різноманітні операції з інформацією на державній службі, виникають об'єктивні підстави для кореляції (формування) політичної свідомості особистості кожного конкретного державного службовця як учасника державного управління. Ідейною основою такої свідомості має бути ідея про постійне підвищення внутрішньої злагодженості у діяльності державного апарату без урахування політичної заангажованості.

Особливо наголосимо, що як загальні, так і спеціальні функції інформації в сфері державної служби різною мірою втілюються у функціонування всіх структурних підрозділів і посадових осіб системи державного управління. Приміром, такі функції як інформативна, виховна, комунікативна, контрольна супроводжуються документальним закріпленням, відображенням на паперових текстових носіях. В свою чергу, значна кількість документів складається і обертається посередництвом функціонування кадрових підрозділів державної служби. Це пов'язано з тим, що як зазначає Т.Є. Кагановська, на кадрову службу традиційно покладалося завдання документального забезпечення роботи у сфері державної служби [35; с. 33]. Кожна з перелічених функцій інформації у сфері державної служби інституційно втілюється посадовими особами різних ланок і підрозділів системи державного управління.

В цілому, наведені вище статичні і динамічні характеристики інформації у сфері державної служби підтверджують, що суспільні відносини в означеному секторі дедалі більше розвиваються по шляху підвищення ролі інформації та інформаційних ресурсів в житті суспільства.

Логічним продовженням аналізу інформації в сфері державної служби є розгляд особливостей її правового регулювання, тобто унормування нормами права. ***Правове регулювання інформації у сфері державної служби ми визначимо як здійснюваний за допомогою правових норм і індивідуальних приписів***

нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, що формуються між суб'єктами державної служби з метою виконання завдань і функцій держави у відповідності до вимог суспільних потреб і інтересів розвитку держави.

Правовій регламентації інформації на державній службі притаманно низка особливостей. Зокрема:

1) *правове регулювання інформації є різновидом соціального регулювання* (державна служба – різновид професійної діяльності членів суспільства, громадян, носіїв інформації);

2) інформація у сфері державної служби піддається правовому регулюванню через *застосування державно-владного впливу* (у процесі функціонування системи державного управління);

3) правове регулювання інформації на державній службі *є комплексно-нормативним* (відбувається за допомогою комплексу юридичних засобів – правових норм, правовідносин, актів реалізації і застосування права);

4) має *конкретно-історичний характер* (завжди пов'язане з реальними історичними суспільними відносинами в певний історичний період і здійснюється із урахуванням досвіду);

5) має *цілеспрямований характер* (правове регулювання інформації у сфері державної служби спрямоване на впорядкування службово-управлінських відносин на державній службі, їх охорону, захист, стимулювання соціального розвитку);

6) правове регулювання інформації у сфері державної служби *є формалізованим процесом* (набуває формалізації у приписах законів і підзаконних актів, наказів уповноважених керівних суб'єктів);

7) має *процесуальний характер* (відбувається через певні стадії, тобто етапи переведення нормативності правових приписів в упорядкування суспільних відносин: формування і дія норм права, виникнення на основі норм права прав і обов'язків у суб'єктів інформаційних відносин на державній службі, реалізації таких прав і обов'язків);

8) *результативний характер* (гарантує доведення норм права, які регламентують операції з інформацією на державній службі до їх виконання завдяки

владній забезпеченості. Це виражається у тому, що всі державні службовці зобов'язані їх виконувати).

Особливо доцільно відзначити те, що у системі національного законодавства України не існує уніфікованого нормативного акта, який би цілеспрямовано регламентував інформаційні відносини на державній службі. Державна служба і похідні від неї процеси включаючи інформаційні регламентується здебільшого законодавством про державну службу. Паралельно з цим не можна заперечувати, що правові начала розуміння категорії «інформація», як ми зазначали вище, дає законодавство в сфері інформації. Приміром, вже згадуваний Закон про державну службу унормовує деякі питання щодо збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала відома державним службовцям під час виконання обов'язків державної служби, отримання інформації державними службовцями від фізичних і юридичних осіб задля ефективного виконання ними службових обов'язків. Натомість Закон про інформацію визначає принципи інформаційних відносин, напрями державної інформаційної політики, гарантії права на інформацію, види інформаційної діяльності, види інформації тощо¹. Отже, є підстави констатувати, що правовий статус інформації як об'єкту правового регулювання у сфері державної служби регулюється окрім законодавства в сфері державної служби і іншими галузями законодавства. Логічною в цьому контексті видається точка зору Г. Красноступ про те, що сьогодні відносини, які виникають через застосування інформаційно-комунікаційних технологій неможливо врегулювати нормами будь-якої однієї галузі права [36; с. 116]. Відповідно, ***правове регулювання інформації у сфері державної служби носить субгалузевий характер***. Проте законодавство про державну службу все ж справляє агрегуючий (системооб'єднувальний) вплив на інформаційні відносини в сфері державної служби.

Враховуючи високі сучасні показники інформатизації суспільного життя, виникає необхідність окреслити межі правового регулювання інформації у сфері державної служби, тобто рубежі владно-вольового впливу держави на суспільні

¹ Більш детально положення чинних законодавчих актів, які регулюють інформаційні відносини у сфері державної служби будуть нами проаналізовані в розділі 1.2 роботи – авт.

відносини [37; с. 257]. Аналізуючи зміст деяких положень Закону України «Про державну службу» ми маємо змогу встановити межі правового регулювання інформації в означеній сфері, У сфері державної служби владно-вольовий вплив розповсюджується не лише на інформацію, а й на управління майновими комплексами, фінансовими і організаційними ресурсами та інше. Як і будь-який інший вид правового регулювання, регулювання інформації у сфері державної служби здійснюється в певних *інституційних і територіально-просторових межах*.

Враховуючи те, що державна служба є самостійним правовим інститутом, *інституційні межі* правового регулювання інформації на державній службі визначаються службовими відносинами громадян, які професійно зайняті цією діяльністю і оперують спеціальною інформацією у порядку здійснення професійних обов'язків. Тобто мова йде про інформаційні відносини у сфері державної служби. Суб'єктами інформаційних відносин є носії владних повноважень (посадові особи) всіх рівнів, які задіяні у процесі державного управління і наділені владною компетенцією для вирішення завдань і функцій держави. Відповідно, інформація на державній службі урегульовується лише в межах діяльності уповноважених владних суб'єктів, які нею оперують. Це вказує на те, що *інформаційні відносини у сфері державної служби за своєю сутністю є похідними від відносин державної служби на рівні з господарськими чи фінансовими*. Приводом для виникнення інформаційних відносин у державній службі є самі інтереси державної служби. Відповідно, інформаційні відносини у сфері державної служби не є самостійними, тобто виникають не з приводу інформаційних даних як таких. Вони формуються виконуючи службову, забезпечувальну роль при виконанні державними службовцями своїх професійних функцій в межах системи державного управління. Відповідно, *піддаватися правовому регулюванню інформація в сфері державної служби буде лише за умови її використання у певних операційних формах: створення, формування, зберігання, оброблення, поширення, використання, утилізація інформаційних продуктів, передавання в системах і мережах комунікацій інформаційних даних державними службовцями*. Ми вважаємо, що

сутність інформації як об'єкту правового регулювання на державній службі в кінцевому рахунку визначається цими операційними формами.

Формування операційних форм обумовлено багатоманітністю інформації, що повторюється, її тотожністю необхідністю правильної передачі та адекватного розуміння змісту даних, актуальність швидкого пошуку потрібної інформації потребують оптимізації управлінських потоків. Незважаючи на різницю в сутності наведених операційних форм, їх використання у будь-якому випадку спрямоване на оптимізаційних опрацювання інформаційних ресурсів в системі державної служби, а відповідно – будь-яка з операційних форм в тій чи іншій мірі сприяє виконанню державними службовцями завдань державного управління.

Торкаючись *територіально-просторових меж* регулювання інформації у сфері державної служби, слід відмітити, що державна служба своїм завданням має виконання функцій держави на всій території держави з урахуванням спеціалізації органів влади і адміністративно-територіального поділу. Тому територіально-просторові межі обігу інформації на державній службі у загальному порядку відповідають адміністративно-територіальному поділу держави, а в порядку спеціалізації (профілю) діяльності конкретного державного органу управління, де працює державний службовець.

На завершення можна констатувати, що як об'єкт правового регулювання інформація на державній службі регулюється актами національного законодавства різних галузей, що вказує на важливість раціонального використання інформаційних ресурсів у всіх, без виключення, секторах суспільного життя. У сфері державної служби інформація є важливим ресурсом, використання якого дозволяє системі державного управління ефективно вирішувати завдання по втіленню заходів державної політики в життя з метою задоволення загальносуспільного інтересу.

1.2 Основи нормативно-правого забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби

Інформаційні відносини в сфері державної служби є складним явищем, що формується у процесі реалізації державою заходів управлінської політики. Їх повноцінна наукова розробка неможлива без з'ясування нормативно-правових основ розвитку офіційної комунікації державних службовців під час професійної діяльності. Слід зазначити, що створюючи правове підґрунтя для виникнення і розвитку інформаційних правовідносин на державній службі, держава вирішує важливе завдання – створює офіційні, нормативно визначені рамки для інформаційної взаємодії суб'єктів державного управління. Правова основа для протікання інформаційних відносин постійно корегується, обновлюється. Це пов'язано з тим впливом, який справляють на інформаційні відносини розвиток суспільного інтелекту, розширення загального кола знань, вдосконалення інформаційних технологій та загальний суспільний прогрес.

Торкаючись аспекту нормативно-правового забезпечення регуляції інформаційних відносин зазначимо, що поняття «забезпечення» має кілька значень, одне з котрих означає зробити можливим, дійсним, реально втіленим [31; с. 424]. Якщо мова йде про забезпечення існування певного явища, то «забезпечення» передбачає створення відповідних умов для цього. В юридичній термінології слово «забезпечення» здебільшого вживається у змістовному зв'язку з прикметниками «законодавче», «нормативне» або «правове» [38; с. 8], [39; с. 62]. Це дає нам можливість виокремити самостійну юридичну конструкцію «нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин».

Початковим етапом формування системи нормативно-правового забезпечення інформаційних правовідносин на державній службі є розробка та прийняття юридичних норм, в яких закладаються основні моделі інформаційної комунікації суб'єктів державного управління. Норми, в свою чергу, системно містяться у нормативно-правових актах різної сфери дії і юридичної сили. Вони починають діяти, коли відповідний нормативно-правовий акт вступає в дію [40; с. 151].

Слід відзначити, що зміст нормативної основи протікання інформаційних відносин постійно змінюється і багато у чому залежить від особливостей політичних, соціально-економічних і технологічних перетворень у суспільстві. Держава об'єктивно змушена вдосконалювати (оновлювати) нормативно-правове забезпечення функціонування інституту державної служби і всіх відносин, що розвиваються у цій галузі. В свою чергу, оновлення правової бази відбувається шляхом правотворчості. З цього випливає, що нормативно-правове забезпечення є явищем, яке послідовно протікає і розвивається в часі, є процесом [41; с. 324]. Безумовно, абсолютно всі аспекти функціонування інформаційного поля на державній службі не можуть охоплюватись правовим регулюванням. Держава, перш за все, нормативно врегульовує ті з них, які є найважливішими для системи управління і соціуму.

Спираючись на викладене вище, під **нормативно-правовим забезпеченням інформаційних відносин у сфері державної служби пропонуємо розуміти створену в результаті правотворчості систему правових норм, призначених для регулювання відносин в секторі офіційної інформаційної взаємодії суб'єктів практичного виконання завдань і функцій держави.**

Нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби розраховане на врегулювання порядку здійснення інформаційної компетенції суб'єктів інформаційних правовідносин, визначає зміст конкретних інформаційних даних, які перебувають в обігу на державній службі, регламентує інформаційну взаємодію органів державного управління і фізичних і юридичних осіб, визначає особливості реалізації права на інформацію державних службовців, юридичну відповідальність державних службовців за вчинення протиправних діянь, пов'язаних з обігом інформації. В цілому є підстави вважати, що створення правової основи для інформаційних відносин є самостійним напрямом державної управлінської діяльності, результатом якої є видання правового акту і його виконання відповідальними суб'єктами.

Підходячи до класифікації актів нормативного забезпечення інформаційних відносин на державній службі, слід вказати, що цей спектр відносин забезпечується

регуляторною дією норм великого загалу правових актів. На доктринальному рівні є можливість їх систематизації і класифікації за багатьма параметрами (суб'єктами видання, часом дії, юридичною силою і т.д.). Орієнтуючись на виконання завдань дослідження, ми оберемо спосіб дослідження нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби шляхом умовного виокремлення кількох груп нормативно-правових актів в залежності від сфери дії: **1) система національних нормативних актів (сфера дії внутрішньодержавного права), 2) система міжнародно-правових нормативних актів (сфера дії міжнародного права).** При цьому, як відмічає О. Г. Михайлик, між наведеними групами немає чіткого розмежування, так як вони знаходяться в діалектичній єдності [42; с. 176]. У межах роботи ми з'ясуємо які саме акти різного ґатунку складають правову основу інформаційних правовідносин у сфері державної служби України і висвітлимо ті їх положення, які відповідають предмету дослідження.

Групу національних (внутрішньодержавних) актів складає різний за галузевою приналежністю, суб'єктами правотворчості, сферами, межами і строками дії, структурною формою нормативний матеріал. Слід відзначити, що наразі в Україні законодавство про інформацію у державній службі як таке не систематизоване, а його джерела не мають чітко визначеного адресату. Це пов'язано з тим, що протягом останнього часу державна політика в частині створення нормативно-правової бази для розвитку інформаційних відносин була орієнтовна на вирішення проблем техніко-технологічної бази переходу України до інформаційного суспільства [43; с. 116]. При цьому власне управлінський аспект інформаційних відносин у сфері державної служби цілеспрямовано у полі зору законодавця перебував досить не часто.

Групу актів національного нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби ми умовно розділимо на три ієрархічні рівня, які можна виокремити в системі національного законодавства України в залежності від юридичної сили: *конституційний рівень, законодавчий рівень, підзаконний рівень (Постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України).*

Юридична основа виникнення інформаційних відносин на державній службі, які і будь-яких інших форм соціальних стосунків, закріплена в *Конституції України* [44]. Конституційний рівень правового регулювання є базовим та найбільш важливим, адже зміст положень Основного Закону держави визначає основи правового статусу державної служби, закріплює базові законодавчі засади здійснення державними службовцями професійної діяльності, встановлює концептуальні принципи оперування інформаційними ресурсами як громадянами, так і уповноваженими суб'єктами державного управління. Так, для сегменту інформаційних відносин у сфері державної служби особливо важливими видаються такі конституційні положення:

— одним із прямих основних завдань органів державного управління є забезпечення інформаційної безпеки України (ст. 17);

— введення у юридичну практику принципу таємниці листування громадян, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31);

— встановлення принципу збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ст. 32);

— закріплення права громадян на інформацію, встановлення гарантій на вільний збір, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ст. 34);

— закріплення права вільного доступу і заборона засекречування інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на поширення такої інформації (ст. 50);

— закріплення права громадян брати участь в управлінні державними справами і вільно вступати на державну службу (ст. 38).

Осмислення наведеного вище дає підстави констатувати, що реалізація і практичне дотримання вказаних в Основному Законі правових засад формування інформаційних відносин, суб'єктами яких є державні службовці, закладає основи

законності інформаційної комунікації суб'єктів державного управління, створює всі передумови формування висококультурного інформаційного середовища в Україні.

Законодавчий рівень представлений значним переліком законодавчих актів, якими керуються у своїй діяльності державні службовці як суб'єкти інформаційних відносин у професійній сфері. Так, чи не найважливішим законодавчим актом є вже згадуваний ***Закон про державну службу***. В цьому нормативному акті визначено обов'язки державних службовців у секторі опрацювання інформації (зокрема, державні службовці зобов'язані зберігати державну таємницю, інформацію про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також інші відомості, які згідно з законодавством не підлягають розголошенню), закріплено право одержувати інформацію від органів влади і місцевого самоврядування, яка необхідна в інтересах професійної діяльності, основи взаємодії зі ЗМІ під час проведення кадрової політики. У сфері державної служби, офіційні інформаційні відносини протікають за умови адміністративного контролю з боку вищестоящего керівництва, що вказує на їх управлінський характер.

Поряд із законодавством про державну службу, важливою складовою групи законодавчих актів, положення яких тим чи іншим чином регулюють інформаційні відносини у сфері державної служби є акти інформаційного законодавства. Так, ***Закон про інформацію*** визначає основні принципи інформаційних відносин, засади державної інформаційної політики, встановлює коло суб'єктів і об'єктів інформаційних відносин, закріплює право громадянина на інформацію і визначає гарантії його реалізації та охорони, наводить класифікацію інформації, встановлює основи взаємовідносин держави зі ЗМІ, визначає засади юридичної відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

У доповнення до наведеного вище, слід згадати ***Закон України «Про доступ до публічної інформації»*** від 13.01.2011 р. № 2939-VI [45]. Цей акт унормовує службові відносини органів державної влади і інших суб'єктів соціального життя з приводу одержання інформації, що була отримана у результаті діяльності суб'єктів владних повноважень і знаходиться у їх володінні. Зокрема важливо відзначити ту обставину, що у законі вказано гарантії забезпечення права громадян на доступ до

публічної інформації, встановлює правовий статус різних категорій інформації, закріплює повноваження органу державного управління як розпорядника інформації, визначає порядок доступу до інформації про особу тощо. Важливим є те, що законодавство покладає на державних службовців обов'язок забезпечити ці гарантії під час участі в інформаційних відносинах. Від цього наряду залежить імідж державної влади і авторитет системи державного управління.

Значний масив норм, які містяться у Законі України **«Про Національну програму інформатизації»** від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [46] забезпечує розвиток інформаційних відносин у сфері державної служби через те, що вони визначають функції органів державного управління і державних службовців у секторі формування та виконання Національної програми інформатизації. У законі також перелічено повномочності органів державної влади щодо забезпечення інформаційного суверенітету України та забезпеченні інформаційних потреб і надання інформаційної підтримки соціально-економічній, екологічній, науково-технічній, оборонній, національно-культурній та іншій діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Окрім наведеного вище, одним із найважливіших актів, що закріплює правові і організаційні засади інформаційних правовідносин у сфері державної служби є **Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»** від 09.01.2007 р. № 537-V [47]. Закон визначає низку найважливіших аспектів інформаційних відносин у сфері державної служби і державної управлінської діяльності. Зокрема, перед системою державного управління і державної служби державою ставиться завдання щодо:

- налагодження взаємодії з суспільством, профспілками, бізнесом та громадянами щодо впровадження ІКТ у всі сфери життєдіяльності соціуму;
- розробки і прийняття на державному рівні системних управлінських рішень, спрямованих на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів і технопарків) з розробки конкурентоспроможного інформаційно-програмного забезпечення;
- заснування національної інформаційної інфраструктури;

— створення загальнодержавних інформаційних систем у різних сферах управління (насамперед у економіці, забезпеченні прав і свобод людини, у сфері охорони здоров'я, налагодження високоінформатизованої системи співпраці держави і громадянського суспільства, освіти, науки, культури, охорони довкілля, збереження культурної спадщини, взаємодії державного управління і соціуму тощо);

— визначення перспективних пріоритетів національної політики розвитку інформаційного суспільства (перехід до науково-технічного та інноваційного розвитку суспільства, законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства, формування сприятливих економічних умов розвитку інформаційного суспільства, забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів, збільшення кількості і урізноманітнення електронних послуг і створення електронних інформаційних ресурсів, підготовка персоналу для роботи в інформаційному суспільстві, створення системи мотивації використання ІКТ в державному управлінні з метою підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності державних службовців, розширення спектру використання ІКТ у їх професійній діяльності, забезпечення інформаційної безпеки країни та інше).

Наступним актом, що потребує зосередження уваги є *Закон України «Про державну таємницю»* від 21.01.1994 р. № 3855-XII [48]. Закон містить положення, якими зобов'язані керуватися державні службовці при роботі з секретною інформацією, засекречуванні інформаційних даних. Важливим є те, що закон встановлює компетенцію органів державного управління і місцевого самоврядування у сфері охорони секретної інформації, а також визначає категорії інформаційних даних, що можуть засекречуватися (у сфері оборони, у сфері економіки, науки і техніки, у сфері зовнішніх відносин), визначає статус режимно-секретних органів державних підприємств, установ і організацій, а також основи державної охорони секретної інформації.

В *Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»* від 16.11.1992 р. № 2782-XII [49] встановлюються державні гарантії свободи преси в Україні, основи державної реєстрації ЗМІ. Крім цього, вказаний акт

містить низку норм-заборон для державних службовців при реалізації інформаційної компетенції (заборона поширювання повідомлень і матеріалів посадовими особами крім винятків, коли вони є автором повідомлення, або дали інтерв'ю, заборона вчиняти дії, що спрямовані на монополізацію загальнодержавних і регіональних громадсько-політичних друкованих засобів масової інформації в державі). Також закон містить підстави відповідальності працівників державних органів за порушення законодавства про друковані ЗМІ.

Наступний законодавчий акт, на положення якого ми звернемо увагу у нашому дослідженні є *Закон України «Про інформаційні агентства»* від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР [50]. Його положення регламентують державну реєстрацію інформаційних агентств, визначають основи правового статусу державних інформаційних агентств (особливо тих, які перебувають у підпорядкуванні органів державної влади). Річ у тім, що інформаційні агентства є суб'єктами формування загального інформаційного поля у країні, а законодавство визначає правові начала взаємостосунків системи державного управління з ними. У процесі встановлених форм взаємодії держави і інформаційних агентств державні службовці забезпечують дотримання інтересів держави при реалізації останніми права на збір і розповсюдження інформації.

Не менш важливими у порівнянні з наведеними вище є норми *Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації»* від 23.09.1997 р. №539/97-ВР [51]. У документі визначається порядок всебічного і об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації різних форм власності і захист їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування. Якщо більш деталізовано, закон закріплює основи фінансового і організаційного управління державними органами і їх посадовими особами інформаційними процесами, спрямованими на висвітлення результатів діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, а головне – визначає предмет відання інформаційних агентств органів державної влади і

місцевого самоврядування, а також порядок і умови висвітлення діяльності органів державної влади друкованими засобами масової інформації.

Продовжуючи огляд законодавчої бази розвитку інформаційних відносин на державній службі, потребує уваги і **Закон України «Про телебачення і радіомовлення»** від 21.12.1993 р. № 3759-XII [52]. У законі перелічені основні принципи державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, а також визначено перелік гарантій свободи діяльності телерадіоорганізацій. Також встановлюється принцип, що органи державної влади мають право засновувати державні телерадіоорганізації, видавати ліцензії на мовлення. Важливим є те, що вказана компетенція основних суб'єктів владного управління та регулювання у сфері телерадіомовлення (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення), а також унормовано статус державних телерадіоорганізацій та їх працівників.

Складовою загального масиву нормативного регулювання є також і **Закон України «Про рекламу»** від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР [53]. Його норми закріплюють положення щодо обмеження і заборони використання у рекламі інформації про державні символи України, назви державних органів. Також у законі визначено основи дозвільно-управлінської діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування щодо розміщення інформації дозвільної реклами, визначені інші повноваження органів державної влади щодо управління рекламною діяльністю в Україні (в тому числі й засади контрольно-наглядової діяльності органів державного управління в частині контролю за дотриманням законодавства суб'єктами рекламної діяльності).

Значний регуляторний вплив на розвиток інформаційних відносин на державній службі має і **Закон України «Про основи національної безпеки України»** від 19.06.2003 р. № 964-IV [54]. Норми закону визначають, що інформаційне середовище, в якому працюють в тому числі й державні службовці є об'єктом національної безпеки і підлягає спеціальному державному захисту. Нормативно сформульовано також і принципи забезпечення національної безпеки, наведено перелік найбільш небезпечних загроз національній безпеці в інформаційній сфері

(прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації, поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії, комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм, розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації). Зауважимо, що у законі наведено повноваження органів державної влади різного рівня щодо забезпечення інформаційного суверенітету і інформаційної безпеки. Такі повноваження реалізуються в значній мірі в процесі реалізації управлінських заходів державними службовцями.

У продовження зазначеного заслуговують на увагу положення ***Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні»*** від 01.12.2005 р. № 3175-IV [55]. Постанова містить низку важливих положень, які визначають пріоритетні завдання головних суб'єктів системи державного управління в Україні (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, профільні міністерства, Національна комісія з питань регулювання зв'язку в Україні) в галузі розвитку інформаційного суспільства. Найважливіші з них: забезпечення сприятливих умов для створення інтегрованих інформаційно-аналітичних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування (зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, довкілля); створення загальнодоступних національних електронних інформаційних ресурсів (зокрема науково-технічної та економічної інформації); вдосконалити рівня координації діяльності органів виконавчої влади щодо виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційної безпеки, запобігання цим загрозам та забезпечення ліквідації їх наслідків.

Підзаконний рівень нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби представлений багатьма актами, які прямо чи опосередковано регулюють означене коло питань. У дослідженні ми наведемо лише окремі з них, положення яких найбільше відповідають розвитку інформаційного сегменту державної служби. При цьому вважаємо обов'язковим зазначити, що у

більшості випадків зміст подібних підзаконних актів розрахований одночасно як на загальносоціальне регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, так і на спектр суто управлінських відносин в межах системи державної служби і державного управління. Відповідно, адресатами регуляторних положень таких актів будуть виступати як громадяни, що звертаються до органів влади зі зверненнями, так і самі державні службовці, що зобов'язані після інформаційного опрацювання звернення надати обґрунтовану відповідь.

Так, у першу чергу, відмітимо *Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»* від 07.02.2008 р. № 109/2008 [56]. У відповідності до цього акту в державі запроваджено систему постійного моніторингу Адміністрацією Президента додержання законодавства з питань звернень громадян місцевими державними адміністраціями та їх структурними підрозділами. Дія цього Указу на перший погляд сприяє підвищенню рівня відкритості органів державної влади до громадянського суспільства і спонукає до глибинного діалогу публічної адміністрації і населення в цілому. Проте норми акту дозволяють державним службовцям вирішувати куди важливіші завдання. Державні службовці, як працівники органів державного управління, зобов'язані приймати від громадян звернення та реагувати на них. Кожне звернення несе у собі інформацію про поточний стан і проблеми певної сфери державного управління для державного службовця. В свою чергу, відповідь на звернення є інформаційним повідомленням про або шляхи і методи вирішення проблеми, або дані про поточний стан справ у конкретній сфері.

Крім означеного вище, слід також вказати й на те, що наведений вище Указ сприяє формуванню інформаційної дисципліни у державних службовців. Це проявляється у тому, що державним службовцям як суб'єктам інформаційних відносин заборонено надавати неоднозначні, необґрунтовані або неповні відповіді за зверненнями громадян, порушувати строки надання відповіді, безпідставно передавати розгляд звернень іншим органам, визнавати заяви чи скарги

необґрунтованими без роз'яснення заявникам порядку оскарження прийнятих за ними рішень, створювати умови для участі заявників у перевірці поданих ними заяв чи скарг, надавати можливість знайомитися з матеріалами перевірок відповідних звернень. Безперечно, такі управлінські заходи мають позитивний вплив на те, що культура інформаційних відносин у сфері державної служби завжди була на високому рівні.

Заслуговує на увагу також і *Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»* від 31 липня 2000 року № 928 [57]. З огляду на об'єкт і предмет дослідження одним із найголовніших позицій Указу є те, що органам влади приписується на внутрішньому рівні вживати управлінських заходів щодо постійного вдосконалення способів подання громадськості інформації про політичний, економічний, правовий, екологічний стан розвитку України, а також відомості про досягнення в науково-технічній, культурній та інших сферах. Крім того, на систему державного управління покладаються завдання щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства. І кожен державний службовець несе персональну відповідальність за якість виконання цього.

Дещо доповнює положення наведеного вище документу і *Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення здійснення місцевими державними адміністраціями виконавчої влади на відповідній території»* від 24 травня 2013 року № 307 [58]. Цей акт має особливе значення для регламентації інформаційних відносин на державній службі, адже спонукає державних службовців проводити низку операцій з інформацією в цілях виконання завдань державного управління. Зокрема, Указом перед очільниками місцевих державних адміністрацій ставиться завдання постійно *збирати і узагальнювати* інформацію про виконання місцевими державними адміністраціями покладених на них повноважень, суспільно-політичне, соціально-економічне, екологічне, інше становище на відповідній території з метою вироблення пропозицій для удосконалення діяльності органів державного

управління і визначення пріоритетів роботи територіальних підрозділів міністерств і відомств. Крім цього, Указ зобов'язує органи влади всіх рівнів налагодити *інформаційний обмін* (у тому числі й з правоохоронними органами) з питань виконання цільових програм державного розвитку, а також впровадити практику регулярного *заслуховування інформації* колегіями місцевих державних адміністрацій про роботу територіальних органів центральних органів виконавчої влади, їх структурних підрозділів, що забезпечують реалізацію повноважень інших центральних органів виконавчої влади, про роботу підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади. Виконання цих завдань вимагає від державних службовців інформаційної взаємодії і є прямим індикатором ефективності діяльності державних службовців на займаних посадах, результативності виконання ними відповідних функціональних обов'язків.

Після Указів Президента України доцільно вказати, що Кабінет Міністрів України також є важливим регулятором інформаційних відносин у сфері державної служби. На підтвердження цього доцільним буде навести положення Розпорядження Кабінету Міністрів України ***«Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»*** від 15.05.2013 р. № 386-р [59]. У цьому акті уряд визначає, що в Україні слід формувати розвинену електронну демократію, коли громадяни та організації залучаються до державотворення, державного управління і місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Досягнення цього завдання вимагає від системи державного управління формування певних технічних параметрів розвитку (підвищення рівня комп'ютерної грамотності державних службовців і обізнаності в сучасних технологіях збору і обробки інформації), а також виконання завдань службово-управлінського характеру (розробити алгоритм прийняття рішень та стандартів у галузі електронного обміну інформацією на міжвідомчому рівні, а також на рівні взаємодії державних органів, громадян та організацій; вжити управлінських заходів для захисту державних інформаційних ресурсів тощо).

Характеризуючи *групу міжнародно-правових актів забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби* слід відмітити, що до неї, перш за все, належать акти всесвітньої міжнародної організації держав - Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи і міждержавні угоди, учасником яких є Україна. Масив таких актів представлений багатьма документами, що містять правові засади правового регулювання діяльності державної служби країн цілого світу. Для повноти наукового обґрунтування розроблених у роботі позицій ми наведемо найважливіші положення міжнародно-правових актів ООН та інших документів, приписи яких є бажаними засадами для розбудови цивілізованих інформаційних відносин у сфері державної служби. Зміст і предмет регулювання таких актів є різний, але ми акцентуємо увагу лише на їх інформаційно-управлінському аспекті.

Логічним буде почати з програмно-декларативного документу ООН – *Декларації тисячоліття*, що була затверджена резолюцією № 55/2 Генеральної Асамблеї ООН від 08.09.2000 р. [60]. У документі країни-учасниці ООН визначили, що для всіх народів світу актуальним є забезпечення доступу і користування благами нових інформаційно-комунікаційних технологій, відкриття кожній людині доступу до інформації про геном людини, забезпечення вільної діяльності засобів масової інформації. Ці засади держави-члени ООН зобов'язалися визнати як обов'язкові при проведенні заходів внутрішньої і зовнішньої інформаційної політики.

Основи міжнародного нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби закладені в *Статуті Організації Об'єднаних Націй* (далі – Статут ООН) від 26.06.1945 р. [61]. Зауважимо, що Статут ООН безпосередньо не регламентує спектр інформаційних відносин на державній службі. Проте, низка його засадничих положень є обов'язковою для державних службовців як носіїв і виконувачів політичної волі нашої миролюбивої держави. Так, у процесі офіційної комунікації, державні службовці зобов'язані конструювати зміст робочої інформації таким чином, щоб були дотримані положення Статуту ООН про виключну цінність міжнародного миру і безпеки, недопущення расової, національної, статевої, мовної дискримінації, а також всіх інших цілей і засад

функціонування ООН (ст 1). Для Української держави, в світлі важливих геополітичних і геоекономічних викликів другого десятиріччя XXI століття це є принципово важливим.

Після Статуту ООН, першим актом, на положеннях якого доцільно зупинитися є *Загальна декларація прав людини* від 10 грудня 1948 року [62]. У відповідності до ст. 19 документу кожній особі надано право вільно шукати, одержувати і розповсюджувати інформацію та ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів. Це положення має важливе значення для інформаційних відносин на державній службі. Його зміст у межах інформаційної комунікації органів державного управління може бути одночасно використане суб'єктивне право їх учасників, так і обов'язок державного службовця сприяти реалізації цього права. Громадянин потребує повної інформації із тієї самої причини, що йому потрібно це право – для прийняття рішення на своєму рівні. В свою чергу, як зазначає О. Чомахашвілі, обов'язок сприяти в реалізації права на інформацію є важливий для конкретного державного службовця, який зіштовхується з трьома основними стадіями управлінського процесу – збирання і обробка інформації, оцінка її з позиції конкретних норм, прийняття владного рішення [63].

Наступним важливим актом ООН є *Міжнародний пакт про громадянські та політичні права* від 16 грудня 1966 року [64]. Цей акт дублює в значній мірі положення Загальної декларації прав людини, але встановлює можливість обмеження прав на інформацію лише законом і інтересах поваги прав та репутації інших осіб, охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моральності населення. Крім того, імперативом документу є пряма заборона для кожного включаючи державних службовців розповсюдження інформації про пропаганду війни.

Вважаємо доцільним вказати і деякі положення *Конвенції про права дитини* від 20.11.1989 р. [65]. У цьому документі закріплюється обов'язок органів державного управління і державних службовців сприяти дитині у забезпеченні права на вільний вираз власних поглядів, права на інформацію (в тому числі й на право одержувати інформацію із різних джерел). Крім цього, прямим обов'язком

всіх представників влади є забезпечення дитини інформацією про своїх батьків, а також іншими інформаційними даними про його індивідуальність.

Потребує уваги також і модельний акт – ***Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку***, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17.12.1979 р. [66]. Положення цього акту здебільшого розраховані на посадових осіб (державних службовців) держав-членів ООН, які уповноважені здійснювати примус в межах кримінального переслідування (службовці правоохоронних органів). Так у відповідності до ст. 4 акта, посадові особи зобов'язані зберігати у таємниці відомості особистого характеру, що отримані посадовими особами у процесі виконання професійних обов'язків. Особливо недопустимим є використання такої інформації в особистих цілях [67, с. 146]. Будь-яке розголошення такої інформації є неправомірним, а тому під час участі в інформаційних відносинах державні службовці мають проявляти велику обережність при зберіганні та використанні такої інформації. Також керуючись змістом ст. 7 посадові особи при виконанні повноважень з підтримання правопорядку зобов'язані утримуватись від створення і передачі інформації, яка б спонукала до нетерпимого ставлення чи будь-якої дії, спрямоване на приниження гідності особи.

Важливим актом ООН в секторі нормативного забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби, який ратифікувала Україна, є ***Конвенція ООН проти корупції*** від 31.10.2003 р. [68]. Норми цього документу зобов'язують державних службовців розробити і втілювати систему інформування суспільства про організацію, функціонування та процеси прийняття антикорупційних рішень у державному управлінні. Очевидним є те, що така інформація має бути коректною і опрацьованою з урахуванням практичних аспектів реалізації антикорупційної політики. Крім цього, Конвенція передбачає, що система державного управління зобов'язана інформувати населення про корупцію як шкідливе соціальне явище, а також збирати і опрацьовувати інформацію про відмивання коштів, незаконну фінансову діяльність установ, про осіб, що задіяні у відмиванні коштів задля притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності. Також Конвенція передбачає в межах правової допомоги в реалізації антикорупційних

заходів держав-партнерів України налагодження відповідної інформаційної співпраці.

Після документів ООН ми наведемо положення важливого документу Ради Європи – *Конвенції про захист прав і основних свобод людини* від 04.11.1950 р. [69]. В поле нашого зору зміст Конвенції потрапляє переважно через задеклароване у ст. 10 положення про свободу поширювати інформацію без будь-якого втручання з боку сторонніх суб'єктів. Разом із тим, одним із вихідних положень для державних службовців є те, що свобода обертут інформації може обмежуватися в інтересах державної безпеки, територіальної цілісності, громадського спокою, з метою попередження порушень громадського порядку і скоєння злочинів, забезпечення авторитета державної влади і правосуддя.

Вважаємо, що викладене вище доцільно доповнити нормами положень договірних права України і Європейського Союзу, членство в якому є стратегічною метою України. По-перше наведемо деякі положення *Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною, що була ратифікована Україною* 10.11.1994 р. (далі – Угода про співробітництво з ЄС) [70] і перспективної *Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони* (далі – Угода про асоціацію з ЄС) [71]. Зазначимо, що юридично, загальнообов'язковими для системи державної служби є положення першого документу, тоді як зміст другого документу набуде правової обов'язковості після ратифікації всіма країнами-членами ЄС і Україною.

Згідно положень *Угоди про співробітництво з ЄС* Україна покладає на державних службовців обов'язок налагодити обмін регулярною інформацією з інституціями ЄС по питаннях, що становлять взаємний інтерес стосовно політичного співробітництва в Європі. Здебільшого це завдання покладається на дипломатичні інституції. Зокрема це стосується спеціальних контактних груп, що формуються Україною для обговорення з ЄС фахових питань взаємодії (промисловість, торгівля, інвестиції вугілля і сталь). Основна форма роботи груп – обмін різноплановою інформацією в тій чи іншій галузі.

Дещо схожими є зміст положень політичної частини *Угоди про асоціацію з ЄС* (Розділ II – «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики»). Згідно документу, сторони беруть на себе зобов'язання постійно поглиблювати політичний діалог задля поступової конвергенції із зовнішніх питань та питань безпеки для все більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки. З цією метою сторони зобов'язуються на офіційному рівні проводити регулярні зустрічі представників України і ЄС, організовувати міжнародні і регіональні форуми, політичні консультації, дипломатичні зустрічі. Враховуючи те, що інформаційна тематика форм співробітництва може бути самою різною, від державних службовців, що відповідають за інформаційне забезпечення діалогу України з ЄС вимагається ретельної підготовки. Особливо це обумовлюється тим, що на порядку денному стоять найактуальніші для національної державності питання: антикризове управління, протидія тероризму, нерозповсюдження зброї масового знищення, підтримання міжнародного миру, здійснення міжнародного правосуддя, спільне політичне планування та інше.

Важливою частиною міжнародної складової нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби України є спеціалізовані договори, які Україна укладає з іншими державами і міждержавними об'єднаннями. Таких договорів у правовому полі велика кількість. У якості приклада ми наведемо положення *Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво* від 04.12.2009 р. яка була ратифікована Законом України від 05.10.2010 р. і набула чинності 16.10.2010 р. [72]. Виходячи зі змісту статті 1 Угоди про співробітництво від 04.12.2009 р. взаємодія України і Європолу здійснюється у багатьох напрямках: запобігання і протидія незаконному обігу наркотиків, профілактика злочинів пов'язаних з нелегальною контрабандою іммігрантів, протидія торгівлі людьми, боротьба зі злочинами, що пов'язані з незаконним заволодінням автотранспортними засобами, підробкою грошових знаків та інших платіжних засобів, нелегальною діяльністю, пов'язаної з відмиванням грошей тощо. Основною формою співробітництва є обмін «технічною»

і «спеціальною» інформацією - даними про протидію злочинам. Слід зауважити, що угода передбачає створення в системі державної служби України цілу підсистему державного управління, яка б фахово займалася інформаційними питаннями. Міністерство внутрішніх справ України виступає національним контактним пунктом між Європолем та правоохоронними органами України, які можуть самостійно вступати у взаємодію з Європолем. МВС бере на себе більшу частину навантаження щодо обміну інформацією між Європолем і Україною

Слід підкреслити те, що управління інформаційними відносинами у сфері державної служби, яке здійснюється по лінії участі України в ООН або політичної взаємодії з ЄС має загальну зовнішньополітичну (дипломатичну) спрямованість і націлене на вирішення завдань зовнішньої політики України.

Як висновок зазначимо, що нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин на державній службі на сьогодні регламентує здебільшого права і обов'язки державних службовців щодо формування змісту інформації, яка передається у процесі відносин. Також підкреслюємо, що національним законодавством і міжнародними актами створено правове підґрунтя для реалізації технологічної складової інформатизації суспільства. *Натомість унормування управлінських моделей (форм) інформаційних відносин на державній службі залишається недостатнім.* Такий стан справ не повною мірою відповідає цілям реформування системи державної служби України і підвищенню ефективності функціонування всіх ланок системи державного управління з метою забезпечення інтересів громадянського суспільства і захисту прав і свобод кожного конкретного громадянина.

1.3 Принципи формування і розвитку інформаційних відносин в сфері державної служби

Дослідження інформаційних відносин у сфері державної служби вимагає з'ясування основних закономірностей їх виникнення, формування і розвитку як специфічного управлінського явища. Особливої важливості це завдання набуває

через те, що комунікативно-інформаційний сегмент державної служби чим далі більш набуває значення вагомого засобу державного управління, фактора забезпечення вчасного й ефективного виконання владними суб'єктами своїх службових завдань, задоволення соціальних інтересів. В продовження зазначеного методологічно необхідним видається розкриття сутності загальних засад, які визначають зміст і якість інформаційних відносин на державній службі. Мова йде про принципи інформаційних відносин в означеній сфері, авторський варіант системи яких ми пропонуємо.

Перед тим, як безпосередньо формувати систему принципів і розкривати їх зміст доцільно зупинити увагу на деяких загальних особливостях самої генези інформаційно-управлінських відносин на державній службі. *По-перше*, формування конкретних моделей інформаційних відносин в секторі державної служби тісно пов'язане із застосуванням різних засобів акумуляції інформації та впровадженням інформаційних технологій в процеси державного управління. *По-друге*, розвиткові інформаційних відносин та їх багатоманітності в значній мірі сприяє реалізація громадянами свого права на інформацію в межах громадянського правового статусу. *По-третьє*, інформаційні відносини на державній службі пов'язані з активною, ініціативною професійною позицією кожного державного службовця. *По-четверте*, інформаційні відносини на державній службі фактично забезпечують систематизацію суперечливих інформаційних потоків [73; с. 44]. На наш погляд наведені особливості визначають загальний характер інформаційних відносин на державній службі як своєрідного соціального феномену.

Відзначимо, що формування на науковій основі класифікації принципів розвитку інформаційних відносин в сфері державної служби має принципово важливе значення. Вирішення цього завдання дає практичну можливість комплексно оцінити рівень ефективності інформаційних відносин, встановити систему найважливіших управлінських, організаційних, соціально-економічних, технологічних факторів, що обумовлюють виникнення і динаміку подальшого розвитку інформаційних відносин, виявити недоліки інформаційного управління в секторі державної служби, сформулювати систему індикаторів їх якості. Крім того,

глибинне осмислення їх змісту дає можливість вказати на недоліки інформаційних відносин, виробити пропозиції щодо їх вдосконалення (оптимізації), підвищити ефективності оберту інформації в сфері державної служби, визначити пріоритети законодавчого забезпечення інформаційного сектору державної служби та інше.

Коли мова йде про класифікацію відносин в будь-якій сфері соціального життя або державного управління постає закономірне питання про визначення підстави градації цих відносин на види (типи). В спеціальних наукових джерелах з соціології і різних галузей правознавства ми можемо віднайти багато підстав класифікації соціальних відносин – за особливостями нормативного регулювання, за часом дії, за кількістю учасників, за розподілом прав і обов’язків, за волевиявленням сторін та інші. Проте, у нашому дослідженні в центр уваги потрапляє встановлення засад, принципів початкового моменту виникнення і подальшого формування (ускладнення) інформаційних відносин у сфері державної служби. Відповідно, відповідним пунктом дослідження принципів інформаційних відносин є державна служба як специфічна регламентована правом сфера діяльності держави, посередництвом якої реалізуються заходи державної управлінської політики.

Так чи інакше, але державна служба є складним поліаспектним соціально-правовим явищем і її виникнення можна розглядати з позицій соціально-правового, організаційно-управлінського, спеціально-технологічного і інших підходів. Логічним є те, що всі різновиди суспільних відносин, включаючи інформаційні, розвиваються в системі державної служби і їм притаманні ключові характеристики системи. Отже, в залежності від соціальних передумов виникнення і подальшого формування інформаційні відносини у сфері державної служби пропонуємо поділити їх на три групи: *соціально-правові принципи, організаційно-управлінські принципи, спеціально-технологічні принципи.*

До *групи соціально-правових принципів* формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби віднесемо: *принцип відповідності інформаційних відносин загальним правовим засадам конституційного ладу України, принцип належного нормативно-правового регулювання основ інформаційних відносин на державній службі, принцип*

владності інформаційних відносин на державній службі, принцип дотримання права особи на інформацію. Розкриємо їх зміст.

1) Принцип відповідності інформаційних відносин загальним правовим засадам конституційного ладу України. Існування інформаційних відносин у сфері державної служби, які і інші різновидів відносин обумовлюються загальними засадами державного (конституційного) ладу України. Особливо це стосується їх соціального змісту, цілей розвитку і загального суспільного значення. В юридичній науці категорія «засади конституційного ладу» визначається як базові, ключові та фундаментальні конституційні принципи, що найбільш концентровано зафіксовані у нормах перш за все першого розділу Конституції України та які визначають і регламентують найважливіші питання устрою держави та суспільства [75; с. 65]. Слід зазначити, що засади хоч і мають узагальнений характер, але чітко та однозначно визначають найважливіші аспекти державного та суспільного життя. Серед них:

- людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою актуальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції);
- народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом державної влади (ст. 5 Конституції);
- визначення форми Української держави як унітарної, суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави з республіканською формою правління (статті 1, 2 та 5 Конституції);
- організація і діяльність державної влади будується на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову (ст. 6 Конституції);
- визнання і гарантування місцевого самоврядування (ст. 7 Конституції);
- принцип верховенства права, згідно з яким закріплюється загальна підпорядкованість праву, пряма дія і безпосереднє застосування норм Конституції (статті 8 і 19 Конституції);
- визнання і гарантування основ громадянського суспільства, його саморозвитку, свободи його інститутів (статті 11, 13 та 14 Конституції);

- побудова суспільного життя на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, заборони цензури, свободи політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (ст. 15 Конституції);

- визнання української мови державною (ст. 10 Конституції);

- плюралізм форм власності і гарантування захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки (ст. 13 Конституції);

- норми міжнародного права, за умови згоди на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, становлять частину національного законодавства (ст. 9 Конституції);

- основними функціями держави є захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноправності України, оборона держави, здійснення зовнішньополітичної діяльності (статті 16, 17 та 18 Конституції);

- правовий порядок в Україні здійснюється на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом.

Інформаційні відносини виникають і розвиваються лише на основі і у відповідності до принципів конституційного ладу України, що надає їм цивілізований, впорядкований і законний характер.

2) Принцип належного нормативно-правового регулювання основ інформаційних відносин на державній службі передбачає, що інформаційні відносини на державній службі можуть виникати і розвиватися виключно в межах спеціального правового поля. Виникненню інформаційних відносин саме у сфері державної служби передують створення масиву правових норм, розрахованих на регламентацію інформаційних відносин шляхом встановлення типових моделей їх поведінки. Якщо більш конкретно, то дані норми регулюють взаємовідносини державних службовців між собою, а також з фізичними і юридичними особами, закріплюють їх взаємні права і обов'язки, надають цим регульованим відносинам особливого управлінського характеру. Норми права, які є правовою базою

інформаційних відносин на державній службі також чітко регламентують зміст інформаційних комунікацій між учасниками правовідносин.

Слід також обов'язково вказати на те, що нормативно-правове регулювання інформаційних відносин на державній службі в цілому регламентується як похідне явище від відносин державного управління, а тому також регулюється здебільшого нормами адміністративного права. В той же час адміністративному праву притаманний імперативний метод правового регулювання, який включає в себе безпосередньо зобов'язуючи засоби впливу. Відтак, *сутність імперативного методу регулювання інформаційних відносин на державній службі полягає у забезпеченні інтересів державного розвитку шляхом досягнення організованості, внутрішнього порядку в системі державного управління*. Правове регулювання інформаційних відносин в сфері державної служби здійснюється за формулою «розпорядження – виконання»; закріплює чітке обмеження реалізації владного повноваження інформаційного характеру державного службовця; передбачає нормативне зобов'язання, тобто покладення нормами права на суб'єктів інформаційних відносин обов'язку діяти певним чином для досягнення певної мети (причому це зобов'язання може бути загально-нормативним або мати характер конкретного припису); природне сполучення примусу та переконання, однак із наданням переваги примусу. Внаслідок цього, як відзначає О.І. Харитонova державна влада «забарвлює» весь механізм правового регулювання [75; с. 180].

3) Принцип службової обумовленості інформаційних відносин виражається в тому, що інформаційні відносини у сфері державної служби зароджуються і розвиваються з однією кінцевою метою - реалізація державної влади, носіями якої виступають державні службовці. У зв'язку з цим маємо змогу виокремити кілька аспектів сутності принципу владності.

Перший аспект зводиться до того, що державні службовці при виконанні своїх професійних обов'язків об'єктивно змушені використовувати службову інформацію у широкому значенні цього поняття (відомості і дані про конкретні цілі, напрями, галузі, відповідальних суб'єктів, стан справ у ті чи іншій сфері державного управління). При цьому, не важливим є питання про їх особисте бажання це роботи

добровільно (ініціативно) або ні. Професійний статус зобов'язує кожного державного службовця бути виконавцями обов'язкової волі держави і працювати у напрямі реалізації цільових нормативних установ офіційного політичного керівництва країни. Для всіх державних службовців першочергове важливе значення має вирішення визначених завдань державної політики. До того ж, як відзначає Г.В. Атаманчук, політика завжди пов'язана з державою і здійснюється в суспільстві [76; с. 44]. Необхідність роботи зі службовою інформацією на державній службі виступає тим фактором, який імперативно об'єднує державних службовців, надає їхній діяльності командний характер. Сьогодні, у час, коли знання і досвід стали безпосередньою виробничою силою, роль інформації у сфері державної служби стає дедалі вагомішою і помітнішою.

Другий аспект владності інформації у сфері державної служби передбачає її використання у відповідності до принципу спеціалізації та ієрархічності. Слід пам'ятати, що існують кілька різновидів державної служби за спеціалізацією, які мають свій власний статус і особливості організації. Головний критерій при їх розмежуванні – предмет діяльності, тобто зміст повсякденного виконання державними службовцями управлінських повноважень (цивільні управлінські повноваження, військові повноваження, повноваження правоохоронного ґатунку тощо). В підсистемі кожного з різновидів державної служби, її представники мають різний рівень доступу до інформації, що обумовлює різні можливості при її використанні. Разом із тим, рівень доступу до інформації, її зміст і спрямованість залежить не лише від виду, а й від конкретного ієрархічного рівня підсистеми державного управління, де проходить службу конкретний державний службовець. Оскільки державна служба є ієрархічною системою, кожен з елементів якої має нерівні ієрархічні взаємозв'язки, то відповідно – інформаційні відносини є ієрархічними за характером.

Третій аспект принципу владності інформаційних відносин у сфері державної служби зводиться до їх виключно службового призначення. Слід відмітити, що у сфері державної служби об'єктивно притаманна така риса як бюрократизм: між самими державними службовцями вибудовуються складні відносини, в яких

міститься не лише взаємодія, а й і кар'єрна конкуренція, неформальне протистояння. Службова інформація ніколи не має ставати засобом досягнення індивідуальних особистісних цілей державних службовців. Інформаційний вимір державної служби має бути позбавлений цих негативних явищ. Інформаційні відносини як владне явище мають бути вибудовані таким чином, щоб забезпечити потреби ефективної організації діяльності системи державного управління, впорядкування і структуризації операцій з даними і відомостями на державній службі, забезпечення безпеки функціонування системи державної управління і цілісності державного апарату. Особисті інтереси суб'єктів інформаційних відносин мають залишатися поза інформаційними відносинами. Ці положення цілком відповідають принципу служіння державними службовцями народу України, що закріплений у ст. 3 Закону про державну службу.

4) Принцип дотримання права особи на інформацію. У попередньому підрозділі роботи ми вже фрагментарно торкалися розгляду права особи на інформацію. В контексті розгляду принципів формування і розвитку інформаційних відносин на державній службі слід вказати, що **додержання права на інформацію як самих державних службовців, так і громадян, які вступають у комунікацію з ними є головною умовою законності, легітимності інформаційних відносин.** Важливим є те, що принцип дотримання права на інформацію має в нашому випадку бінарний зріз: з одного боку сприяння громадянам в реалізації права на інформацію є обов'язком самих державних службовців, а з іншого – кожен державний службовець має право на інформацію в розрізі свого не професійного, а громадського статусу.

Право на інформацію громадянина включає в себе можливість вільного збору, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Під поняттям «збирання інформації» слід розуміти надану законом можливість набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації фізичними особами. Державні службовці мають чітко розуміти, що збирати вони можуть інформацію, як

в особистих цілях, так і в службових. При цьому, збір інформації в службових цілях відбувається із застосуванням владних повноважень. В протилежному випадку, при ознайомленні і зборі інформації, яка була добута шляхом використання владних повноважень в особистих цілях державний службовець зловживає правом, дискредитує державну службу і підлягає юридичній відповідальності за корупційне діяння у відповідності до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. № 3206-VI [77].

Що стосується «зберігання інформації», то це повноваження включає в себе можливість забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв. Для державних службовців зберігання носіїв інформації є органічною частиною обов'язку бережливого ставлення до майна і майнового комплексу, який їм надано державою у використання задля ефективного виконання покладених на них обов'язків.

Щодо «використання інформації» означає, що фізична особа може задовольняти свої інформаційні потреби будь-яким, не забороненим чинним законодавством, способом. Терміном «поширення інформації» позначається можливість фізичної особи розповсюджувати, обнародувати, реалізовувати у встановленому законом порядку документовану або публічно оголошувати інформації. Проте здійснення фізичними особами права на інформацію не повинно порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

До *групи організаційно-управлінських принципів* формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби віднесемо ***принцип професійної компетентності державних службовців у сфері інформаційних відносин, принцип державного захисту інформаційного суверенітету України і забезпечення інформаційної безпеки системи державного управління, принцип відповідності інформаційних відносин у сфері державної служби пріоритетам суспільного розвитку, принципи державної підтримки розвитку інформаційних відносин у секторі державної служби, принцип інформаційного забезпечення***

потреб державної служби, принцип міжнародного інформаційного співробітництва.

1) Принцип професійної компетентності державних службовців у сфері інформаційних відносин. Вихідною засадою виникнення і розвитку інформаційних відносин є рівень професійної компетентності державних службовців в частині роботи з інформацією. Інформаційна компетентність державних службовців вбирає в себе систему якостей, що вбирає в себе професійні знання, досвід, уміння в частині роботи з інформацією*. В цьому сенсі компетентність Є.А. Литвинцева визначає як глибоке, досконале знання власної справи, сутності роботи, що виконується, способів і засобів досягнення наміченої мети [78; с.165]. В контексті цього, слід додати, що практично, інформаційна компетентність визначається вмінням належним чином збирати, обробляти та аналізувати інформацію. Без вміння оперувати інформаційними даними розвиток інформаційних відносин в принципі неможливий, адже потенційний суб'єкт об'єктивно не володіє здатністю здійснювати кваліфіковані дії з інформацією.

Від рівня інформаційної компетентності державних службовців залежить також і якість оцінки ним управлінських гіпотез, коли певне передбачення можливої ситуації остаточно «переводиться» в ранг мети предметної управлінської діяльності і при необхідності набуває форми і сили команди, розпорядження, наказу, нормативного волевиявлення. Зазначимо, що у межах окремих різновидів державної служби, особливо в правоохоронних органах, це має особливо важливе значення. Приміром, найбільш поширеними формами оперування спеціальною інформацією державними службовцями в правоохоронних органах є оголошення показань, ознайомлення з висновком експерта, пред'явлення речового доказу (показ із відповідними поясненнями), ознайомлення з документами, що мають викривальний характер. Так, слідчий повинен певною мірою прогнозувати можливий ефект від пред'явлення обвинуваченому викриваючої інформації і бути готовим до того, що вона не завжди може дати бажаний результат. В противному випадку, якщо

* У наступному розділі роботи буде представлена авторська модель інформаційної компетентності державних службовців як суб'єктів інформаційних відносин – авт.

правоохоронець не підготовлений інформаційно, виконувати службові обов'язки, а отже – породжувати інформаційні відносини він не в змозі.

2) Принцип державного захисту інформаційного суверенітету України і забезпечення інформаційної безпеки системи державного управління. Однією із ключових засад формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби є те, що вони виникають з урахуванням обов'язковості дотримання інформаційного суверенітету і інформаційної безпеки держави. У відповідності до ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР інформаційний суверенітет держави являє собою здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави. Незважаючи на те, що на сьогодні у вітчизняній науці триває дискусія стосовно розуміння категорії «інформаційний суверенітет», ми приєднуємося до точки зору науковців О.В. Сосніна та Л.В. Шиманського про те, що інформаційний суверенітет є похідним від державного суверенітету, але не є рівнозначним останньому [79]. З політико-правової точки зору інформаційний суверенітет – це виключно право держави на розпорядження власними інформаційними ресурсами, з в адміністративно-управлінському розумінні це діяльність системи державного управління, спрямована на збір, опрацювання і інші операційні форми поводження з інформацією державними службовцями. Останній аспект потребує уточнення. Кожен державний службовець в силу професійного статусу може бути носієм особливих інформаційних даних, розголошення яких може призвести до непередбачуваних наслідків. Тому державні службовці у кожній ланці системи державного управління зобов'язані здійснювати комплекс організаційних, технічних і технологічних заходів, спрямованих на попередження і відвернення загроз інформаційному полю держави, забезпечення унеможливлення несанкціонованого доступу до державних інформаційних ресурсів, сприяння спеціалізованим компетентним органам у проведенні заходів, спрямованих на забезпечення захисту службової інформації.

У розрізі повсякденного функціонування органу державного управління, державні службовці, як носії інформаційних даних, зобов'язані здійснювати такі спеціальні управлінські заходи:

- забезпечити справність каналів зв'язку, за якими передається інформація;
- виключити організаційну можливість для зацікавлених суб'єктів несанкціонованого доступу до робочого місця державного службовця і технічних засобів зберігання (обробки) інформації;
- технічно грамотно використовувати інформаційну техніку задля забезпечення неможливості просочування інформації;
- коректно використовувати електронні засоби інформатизації з метою попередження програмно-технічного впливу на них з метою знищення або спотворення інформації [80; с. 123];
- забезпечення безпеки конфіденційної інформації при використанні інформаційних і телекомунікаційних систем;
- забезпечення неможливості підключення до технічних засобів зняття інформації з каналів зв'язку, що використовують державні службовці. Від рівня виконання таких обов'язків залежить і очікувана динаміка розвитку інформаційних відносин.

3) Принцип відповідності інформаційних відносин у сфері державної служби пріоритетам суспільного розвитку. Зміст цього принципу є похідним від загального принципу державної служби України, який визначається в законодавстві як «служіння народу України» (ст. 3 Закону про державну службу). Його здійснення вимагає підпорядкування діяльності державних органів, перш за все, потребам повноцінної реалізації і захисту прав людини, забезпечення їх пріоритетності перед іншими соціальними цінностями в Україні. А це означає, що всі аспекти діяльності державної служби повинні бути спрямовані на служіння інтересам народу в цілому, і кожного громадянина зокрема. В свою чергу, слушною видається позиція В.О. Храмова про те, що служіння інтересам народу, можливе лише за умови запровадження такого правового режиму взаємостосунків між органами держави і громадянами, за яким людині буде гарантовано як реальне дотримання її прав і

свобод, так і надійний правовий захист у разі їх порушення [81]. Реалізація такого правового режиму передбачає не лише створення умов у суспільстві для реалізації права громадян на інформацію. Динаміка суспільного розвитку багато в чому залежить від інформаційного забезпечення найважливіших сфер соціальної активності громадян і соціального управління (охорона здоров'я, забезпечення національної безпеки і правопорядку, оборона держави). В свою чергу, пріоритетність потреб суспільного розвитку визначає пріоритетні напрями функціонування видів і підрозділів державної служби. Інформаційні відносини у сфері державної служби мають розвиватися так, щоб прискорити вирішення конкретних завдань, що ставляться перед державними службовцями в конкретній сфері державного управління.

4) Принципи державної підтримки розвитку інформаційних відносин у секторі державної служби виражається у тому, що держава вживає низку управлінсько-технологічних заходів задля стимуляції якомога активнішого розвитку інформаційних відносин на державній службі. Діюче законодавство в сфері інформації передбачає, що на державу в сфері підтримки розвитку інформаційних відносин на державній службі виконує низку функцій. Зокрема:

— здійснює методичне керівництво проведенням конкурсного відбору державних службовців в державних органах та їх апараті, а також організовує навчання і професійну підготовку державних службовців державних органів та їх апарату (ст. 7 Закону про державну службу);

— встановлює обмеження доступу до публічної інформації (ст. 6 Закону про доступ до публічної інформації);

— встановлює захист державного службовця, який оприлюднює інформацію (ст. 11 Закону про доступ до публічної інформації);

— здійснює низку заходів щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні у відповідності до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V (зокрема сфери інформаційних відносин на державній службі стосується такі напрями діяльності держави як збільшення різноманітності та кількості послуг

населенню та бізнесу, що надаються органами державного управління за допомогою ІКТ, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства, налагодження відносин співпраці і солідарності державної служби з громадянами, приватним сектором економіки, органами місцевого самоврядування, об'єднань громадян з приводу розбудови інформаційного суспільства та інше). Слід зазначити, що зміст таких дій держави створює умови для активізації, поглиблення і чим далі більшої спеціалізації інформаційних відносин у сфері державної служби України.

5) *Принцип інформаційного забезпечення потреб державної служби.*

Державна служба як самостійний владний інститут задля успішного виконання покладених на неї законодавством завдань, має власні інформаційні потреби і потребує особливого (внутрішнього) інформаційного забезпечення. Це завдання також покладається на державних службовців. Інформаційне забезпечення державної служби являє собою систему організаційних, методичних та інтелектуальних видів діяльності працівників апарату органів влади спрямованих на збір, систематизацію, аналіз, зберігання і використання відомостей у процесі розробки і прийняття управлінських рішень [82; с.131]. Відповідно, інформаційні відносини у сфері державної служби розвиваються з обов'язковим урахуванням задоволення інформаційних потреб системи державного управління.

Принцип інформаційного забезпечення потреб державної служби передбачає необхідність інформаційно-аналітичного супроводження процесів державного управління на всіх рівнях. Це обумовлюється ускладненням соціально-економічного розвитку багатьох країн, в тому числі й України, технологічним прогресом, завдяки якому створена нова інфраструктура обміну відомостями в системі держави. Інституційно, в структурі органів державного управління функціонують інформаційно-аналітичні підрозділи, які, як правило, складаються з ділянок роботи зі статистикою і обліку, обробки даних, аналізу, прогнозу та інших. В основі роботи цих підрозділів лежить формування інформаційних ресурсів відомства, програмно-технічне забезпечення створення, зберігання і використання інформаційних ресурсів, кадрове забезпечення цієї діяльності. Така діяльність має велике значення

для розвитку інформаційних відносин. Адже ефективність діяльності державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин вимірюється значною мірою виконаною заздалегідь моніторинговою роботою (отримання даних про процес, що вивчається), проєкційною роботою (коли згідно з поставленою метою проводиться спеціальне дослідження процесу), інноваційною роботою (коли необхідно виокремити нові, раніш не відомі тенденції розвитку процесу).

6) Принцип міжнародного інформаційного співробітництва з іноземними суб'єктами є досить широким за змістом. У відповідності до ст. 3 Закону України «Про інформацію» одним із принципів державної інформаційної політики є сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входження України до світового інформаційного простору. Річ у тім, що міжнародне інформаційне співробітництво України є об'єктивною необхідністю, адже більшість держав сучасного світу, піддаючись тенденціям інформаційної глобалізації, формують глобальну інтернаціональну міждержавну інформаційну інфраструктуру. Включення інформаційного простору України до такої інфраструктури має на меті збільшити економічну та соціальну взаємодію України з іншими державами і суб'єктами міжнародних відносин, залучити міжнародні інвестиції, зміцнити власний суверенітет. Правовою основою міжнародного інформаційного співробітництва є міжнародні договори і угоди. Організаційно, інформаційне співробітництво відбувається у процесі поточної дипломатичної діяльності службовців зовнішньополітичного відомства України, або представниками профільних міністерств і відомств по лінії спеціалізованої міжнародної співпраці з аналогічними структурами інших країн. Відповідно, *інформаційні відносини у сфері державної служби розвиваються з урахуванням міжнародної інформаційної діяльності України, яка полягає у забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційною документованою або публічно оголошуваною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами й об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну* [83].

До групи спеціально-технологічних принципів формування і розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби пропонуємо віднести такі як *принцип залежності інформаційних відносин на державній службі від ступеня впровадження Інтернет-технологій у функціонування органів державного управління, принцип документаційного оформлення інформаційних відносин у сфері державної служби, принцип застосування новітніх технологій при розвитку інформаційних відносин.*

1) Принцип залежності інформаційних відносин на державній службі від ступеня впровадження Інтернет-технологій у функціонування органів державного управління. Даний принцип має здебільшого технологічний зміст. Річ у тім, що Інтернет наразі став основним технічним способом передачі інформації у всіх галузях життя сучасного суспільства. Це було також констатовано під час проведення парламентських слухань «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» 18 червня 2014 року, де було визначено, що розвиток Інтернет-технологій є підґрунтям соціально-економічного прогресу України, одного з ключових чинників розвитку національної економіки [84]. З точки зору функціонування інституту державної служби, використання мережі дозволяє швидко й легко, а головне без зайвих витрат, розповсюдити службову інформацію, що визначає саму динаміку інформаційних відносин на державній службі. Крім цього, використання Інтернет-технологій у секторі державного управління є основою реалізації концепції по формуванню в Україні розвиненої системи електронного урядування. Це потребує особливої уваги.

Так, у відповідності до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» електронне урядування визначається як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [85]. У вимірі щоденної професійної діяльності державних службовців, електронне урядування

дозволяє вирішувати комплекс важливих інформаційних питань: проводити on-line наради вищого керівництва держави з підлеглими підрозділами чи посадовими особами, що представляють державну владу в регіонах, налагоджувати державним органам пряме спілкування з представниками ЗМІ, громадськості, інститутами громадянського суспільства, організовувати листування з громадянами через офіційні Інтернет-портали тощо. Проте, на сучасному етапі розвитку державності України формування електронного урядування лише започатковується. Саме через це, як зауважують Л.І. Лойко та І.Х. Хоч, в Україні практика електронного урядування, незважаючи на офіційно сформульовані державою завдання, має дуже обмежені форми [86; с. 472]. Одна з причин цього – дефіцит матеріальних ресурсів у системи державного управління на впровадження Інтернет-технологій. Лише на початку 2014 р. у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету» № 65 від 01.03.2014 р. з економії бюджетних видатків на утримання системи державного управління, органам державної влади в імперативному порядку приписано припинити придбання комп'ютерної техніки і засобів зв'язку, а також перейти в режим енергозбереження [87]. В умовах, коли органи державного управління зіштовхуються з елементарним дефіцитом комп'ютерної техніки, подальше впровадження Інтернет у функціонування державної служби навіть в обмежених формах залишається, на наш погляд, досить умовним. Загалом така ситуація пропорційно відобразиться і на ефективності та практичності інформаційних відносин у сфері державної служби.

2) Принцип документального оформлення інформаційних відносин у сфері державної служби. Розвиток і підтримка в заданому режимі роботи органів державного управління в сучасних умовах об'єктивно неможлива без включення в загальну систему управління важливого елементу - управлінській документації. У відповідності до ст. 1 Закону про інформацію, документом є матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі. У сфері державної служби вся офіційна інформація здебільшого знаходить документальне підтвердження, так як відображає зміст конкретних

заходів управління. Управлінське призначення цієї документації полягає у встановленні правил, обов'язкових для виконання персоналом державної служби і визначення змісту і порядку організаційної діяльності конкретного підрозділу органу державного управління. Основними цілями управлінської документації на державній службі є: повідомлення важливої інформації по всім ланкам управлінської вертикалі, накопичення і збереження такої інформації, підтвердження виконання управлінського наказу чи рішення, поширення спеціальних знань, передача і збереження позитивного досвіду реалізації того чи іншого управлінського рішення у відповідності до номенклатури справ.

Слід відзначити, що на сьогодні у кожній сфері державного управління на відомчому рівні існують власні правила роботи з документами, їх створення, ознайомлення із ними, обліку. На загальнодержавному рівні порядок роботи з документами в системі органів державної влади регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади» № 1242 від 30.11.2010 р. [88]. Положення цього акту закріплюють правовий статус служб діловодства в органах державного управління, технічні вимоги до складання документів та ряд суміжних вимог. Особливої уваги, на наш погляд, потребує те, що до працівників органів державної виконавчої влади ставляться вимоги щодо викладу і формулювання інформації у документах, а також до порядку складання наказів і розпоряджень з найголовніших питань організаційно-розпорядчого та адміністративно-господарського характеру. Також нормативно визначається стадії роботи з інформацією, що міститься в документі (приймання та первинне опрацювання, попередній розгляд інформації, реєстрація, організація передачі документів, їх виконання, організація контролю за виконанням документів) та проведення інформаційно-довідкової роботи. Якість виконання кожним державним службовцем цих вимог свідчить про рівень їх «інформаційної дисциплінованості».

3) Принцип застосування новітніх технологій при розвитку інформаційних відносин зводиться до впровадження досягнень науково-

технічного прогресу в ті чи інші аспекти функціонування державної служби. У контексті нашого дослідження мається на увазі впровадження електронної форми документообігу. Станом на 2014 р. центральні органи виконавчої влади все більше застосовують електронний документообіг. Особливо це спостерігається в центральних апаратах органів влади. Так, за повідомленням Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу ще у 2013 р. у режимі безпаперового документообігу працює 100% персоналу центрального апарату Нацдержслужби, Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, Школи вищого корпусу державної служби, завершується інтеграція з її територіальними органами [89]. Крім того, у травні 2014 р. Кабінет Міністрів України започаткував електронну систему документообігу у тестовому режимі [90]. Очевидним є те, що дивлячись у майбутнє, вже сьогодні можна говорити, що лише глобальний безпаперовий документообіг, об'єднавши у єдиній мережі органи влади, в змозі забезпечити швидкий цілісний документообіг, що ведеться за єдиними оптимальними правилами та регламентами, об'єднує усі типи документів, у тому числі ті, що містять інформацію із обмеженим доступом, скеровується єдиною загальнодержавною довідниковою базою, актуальність якої постійно підтримується на належному рівні, та забезпечує реальні можливості для зміни філософії організації роботи органів влади внаслідок відходу від практики контролю формального виконання документів та запровадження аналізу ступеня досягнення результату та якості кінцевого продукту.

В цілому можна зазначити, що викладені принципи формування і розвитку інформаційних відносин на державній службі виконують регулятивну функцію з погляду службової поведінки державних службовців. На них ґрунтуються професійні підходи державних службовців роботи з інформаційними даними в установах реалізації офіційної державної політики України. На рівні гносеологічного явища описані принципи об'єктивно відображують сутність закономірностей формування інформаційного поля у сфері державної служби.

Висновки до розділу 1

1. **Інформацією** у сфері державної служби є спеціальні відомості і дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської діяльності, що формуються і використовуються у процесі виконання державними службовцями професійних обов'язків.

2. У зв'язку з обортом у системі координат державного управління і державної служби інформації на державній службі притаманна низка статичних і динамічних характеристик. **Статичними характеристиками** є те, що: 1) у сфері державної служби інформація розглядається у вигляді відомостей і даних нормативно визначеного змісту; 2) владний характер; 3) офіційно-діловий характер; 4) політична нейтральність змісту; 5) інформаційні дані у сфері державної служби спрямовані на налагодження конструктивної взаємодії як структурних підрозділів органів державного управління так і окремих державних службовців між собою в цілях виконання завдань і функцій держави; 6) інформаційні дані за своїм змістом мають бути глибинними, змістовними і у повній мірі відповідати поставленим цілям управління; 7) особливий порядок її оборту в сфері державної служби і функціонування органів державного управління; 8) інформаційний простір, що формується на державній службі має бути позбавлений загрози інформаційних диверсій; 9) специфіка джерел поповнення інформації у сфері державної служби.

Динамічні характеристики інформації у сфері державної служби розкриваються через з'ясування цілей її використання, функцій, що виконує інформація у системі державного управління. *Основною ціллю використання інформації у сфері державної служби є реалізація завдань і функцій державної служби, виконання державною службою свого соціального призначення – практичне втілення завдань внутрішньої і зовнішньої державної політики.*

3. **Правове регулювання інформації у сфері державної служби** є здійснюваний за допомогою правових норм і індивідуальних приписів нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, що формуються між суб'єктами державної служби з метою виконання завдань і функцій держави у відповідності до вимог суспільних потреб і інтересів розвитку держави. Як

об'єктові правового регулювання інформації у сфері державної служби притаманна певна специфіка: *щільність її правової регламентації безпосередньо пов'язана із науково-технічним прогресом в сфері інформаційно-комунікативних технологій і тенденціями розвитку системи національного законодавства.*

4. Під *нормативно-правовим забезпеченням інформаційних відносин у сфері державної служби* пропонується розуміти *створену в результаті правотворчості систему правових норм, призначених для регулювання відносин в секторі офіційної інформаційної взаємодії суб'єктів практичного виконання завдань і функцій держави.*

5. Акти нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин на державній службі на сьогодні регламентують здебільшого права і обов'язки державних службовців щодо формування змісту інформації, яка передається у процесі відносин. Разом із тим, *аспект щодо унормування управлінських моделей (форм) інформаційних відносин на державній службі залишається унормованим опосередковано.* Такий стан справ не повною мірою відповідає цілям реформування системи державної служби України і підвищенню ефективності функціонування всіх ланок системи державного управління з метою забезпечення інтересів громадянського суспільства і захисту прав і свобод кожного конкретного громадянина.

6. Інформаційні відносини на державній службі формуються і розвиваються у відповідності до низки соціально-обумовлених принципів, які визначають їх зміст і ефективність. В залежності від соціальних передумов виникнення і подальшого формування інформаційні відносини у сфері державної служби пропонується класифікувати на три групи: *соціально-правові принципи, організаційно-управлінські принципи, спеціально-технологічні принципи.*

7. Принципи формування і розвитку інформаційних відносин на державній службі виконують регулятивну функцію з погляду службової поведінки державних службовців. На них ґрунтуються професійні підходи державних службовців роботи з інформаційними даними в установах реалізації офіційної державної політики України. На рівні ґносеологічного явища описані принципи об'єктивно

відображують сутність закономірностей формування інформаційного поля у сфері державної служби.

8. На сучасному етапі розвитку України, технологічне забезпечення інформаційних відносин на державній службі все більше визначається ступенем впровадження Інтернет-технологій у функціонування органів державного управління. З точки зору функціонування інституту державної служби, використання Інтернет-ресурсів дозволяє швидко й легко, а головне без зайвих витрат, розповсюдити службову інформацію, що визначає саму динаміку інформаційних відносин на державній службі. Крім цього, використання потужностей мережі у секторі державного управління є основою реалізації концепції по формуванню в Україні розвиненої системи електронного урядування.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

2.1 Види інформаційних відносин у сфері державної служби

Складність характеристики інформації у сфері державної служби, а також змістовна багатоманітність принципів формування і розвитку інформаційних відносин в сфері державної служби вимагає встановлення їх різновидів і формування певної наукової класифікації. Це дозволить не лише оновити доктринальні підходи до наукового дослідження системи управлінських відносин в органах державної влади взагалі, а й буде сприяти вирішенню практичних завдань – розкрити їх недоліки з точки зору ефективності досягнення цілей державного управління, а також визначити пріоритетні шляхи вдосконалення правового забезпечення. Крім того, проведення класифікації інформаційних відносин дозволяє встановити типові управлінські ситуації, в яких між державними службовцями починають формуватися інформаційні відносини.

Формуючи класифікацію інформаційних відносин у сфері державної служби, з огляду на цілі і завдання нашого дослідження, наголосимо на тому, що у вітчизняній правовій доктрині існує значна кількість напрацювань класифікацій відносин, що формуються в секторі державного управління. Разом із тим, інформаційному їх різновиду увага науковців приділяється не значна. Враховуючи цю обставину зазначимо, що формування нашої наукової позиції буде здійснюватися з урахуванням кількох методологічних посилок.

По-перше, початковою засадою формування класифікації інформаційних відносин у сфері державної служби є врахування тієї обставини, що інформаційні відносини у сфері державної служби виникають, розвиваються, видозмінюються і припиняються в межах особливої соціальної системи – системи державного управління. Відповідно, родовою особливістю всіх різновидів інформаційних відносин на державній службі є їх відповідність своєрідності завдань, що покладаються на державну службу. Саме тому важливим при проведенні класифікації видається підкреслення того, що правове регулювання інформаційних

відносин в галузі державного управління здійснюється з урахуванням завдань державної служби у відповідності до потреб суспільного і державного розвитку. Це дозволяє нам розглядати інформаційні відносини на державній службі як відносно самостійне явище від інших суміжних явищ.

Друге, що слід відмітити, це те, що завдання, які здійснюються державними службовцями, є вельми різноманітними за характером, а інструментарій методів і способів досягнення цілей управлінської політики держави є ще більш різноманітнішим [91]. Зазначена особливість формалізується в умовах правової регламентації інформаційної діяльності суб'єктів державної служби. Відповідно, юридичне закріплення моделей інформаційних відносин обумовлене наявною на конкретний момент часу системою соціально-економічних, соціально-політичних та інших чинників, що існують у державі.

По-третє, інформаційні відносини на державній службі, виступаючи різновидом соціальних відносин узагалі, характеризуються всіма їх ознаками: виникають з приводу оперування інформацією; виступають як форма реалізації інформаційно-правових норм; мають вольовий характер; обумовлені інтересами розвитку суспільства і держави; гарантуються державним примусом і т.д. Разом із цим, перелічені особливості теоретично можуть бути покладені в основу градації інформаційних відносин на види. Проте, враховуючи ту обставину, що групи відносини за наведеними вище особливостями достатньо повно досліджені юридичною наукою, ми лише опосередковано будемо брати їх до уваги при формуванні відповідної класифікації.

Четвертою обставиною, що підлягає врахуванню при проведенні класифікації інформаційних відносин є те, що інформаційні відносини на державній службі є віддзеркаленням динаміки активності інформаційної взаємодії суб'єктів владних повноважень, забезпечення ними інформаційних прав і свобод громадян. В свою чергу, багатоманітність таких відносин, як зазначає Д.Ю. Шпенюв, є результатом формування інформаційної сфери як специфічного правового простору, що є основою інформаційного суспільства [92, с 894].

По-н'яте, інформаційні відносини у сфері державної служби не є статичними, тобто застиглими формами соціальної взаємодії і завжди взаємопов'язані з іншими видами відносин на державній службі. В своєму динамічному розвитку інформаційні відносини інтегруються з іншими різновидами відносин в означеній сфері: відносини з вирішення питань кадрового забезпечення, відносини контролю та моніторингу якості здійснення завдань, відносини у ділянці взаємодії органів державного управління з громадськістю та ін. Іншими словами, інформаційні відносини на державній службі створюють єдину просторову платформу для розвитку інших видів соціальних відносин [93].

Останньою, **шостою** позицією при проведенні класифікації інформаційних відносин на державній службі є те, що інформаційні відносини в сфері державної служби вказують на межі публічності інформаційної діяльності держави. В.В. Речицький пояснює це тим, що управлінський апарат держави (політичні еліти) проявляють обережність у відносинах з громадськістю і дозують інформацію задля тримання під контролем ситуації [94, с 343]. Відповідно, класифікація інформаційних відносин у сфері державної служби буде здійснюватися з урахуванням того, що інформаційне поле держави об'єктивно не може бути повністю відкрите для суспільства.

В цілому, наведені вище позиції вказують на те, що інформаційні відносини в сфері державної служби є різноманітними за формою, змістом, особливостями розвитку і іншими характеристиками. У науці, як правило, розрізняють ієрархічний та фасетний способи класифікації. І якщо перший характеризується жорсткими між груповими зв'язками та відсутністю резервного обсягу, то другий – більшою гнучкістю, можливістю доповнення додатковими категоріями, блоками завдяки паралелізму у виділенні класифікаційних категорій. Тож, вважаємо, для класифікації адміністративних послуг більш прийнятним є саме фасетний спосіб, що може бути пояснено особливостями їх змістовної характеристики, розгалуженим переліком сфер, суб'єктів надання.

Первинним етапом формування наукової класифікації інформаційних відносин у сфері державної служби є виокремлення їх класифікатора, тобто

критерію, що дозволить згрупувати їх, надати системності, вказати на характерні риси і особливості їх змістовного наповнення [95]. Виходячи з цього, є підстави констатувати, що класифікаторів інформаційних відносин можна сформулювати значну кількість. До того ж аналізуючи позиції українських і зарубіжних науковців, стає очевидним, що у науці адміністративного права наразі не існує сталої уніфікованої позиції щодо класифікації управлінських відносин взагалі, що підтверджується науковими дослідженнями багатьох вчених-правників. Разом із тим, вважаємо доцільним піддати аналізу існуючі точки зору щодо класифікації адміністративно-управлінських відносин і розкрити науковий доробок в частині проведення диференціації власне інформаційних відносин.

Аналізуючи напрацювання попередників в частині формування наукової класифікації управлінських відносин, слід відзначити, що значний науковий доробок дослідження адміністративно-правових відносин і їх різновидів міститься в монографічному дослідженні О.І. Харитонової «Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії)» [96]. Так, у вказаній праці управлінські відносини автор групує на види залежно від мети, функцій і завдань (регулятивні і охоронні), в залежності від характеру зв'язку між учасниками відносин (загальні управлінські і конкретні управлінські), залежно від сфери застосування (матеріально-правові і процедурно-застосувальні), за складом учасників (внутрішні організаційні і зовнішні організаційні) [96, с. 165-176].

Наукова позиція Ю.П. Битяка щодо класифікації управлінських відносин передбачає їх класифікацію також за кількома критеріями: в залежності від елемента юридичної норми (регулятивні або охоронні), за змістом (матеріальні і процесуальні), за характером дій зобов'язаного суб'єкта (активні і пасивні), в залежності від розподілу прав і обов'язків (односторонні і двосторонні), за характером зв'язків між сторонами (відносини субординаційного характеру і відносини, що виникають не підпорядкованими органами державної влади, підприємствами, громадянами та іншими суб'єктами) [97, с. 46]. Певною своєрідністю виокремлюється і підхід до класифікації управлінських відносин, який пропонує І.А. Сердюк: досліджуючи правоохоронні відносини як різновиди

управлінських, виокремлюється три основних класифікатора градації управлінських відносин: *особливості юрисдикційних повноважень органу державної влади* (відносини, що виникають у сфері міжнародного судочинства між Європейським Судом з прав людини і державою, відносини між судом загальної юрисдикції і підозрюваним або цивільним відповідачем чи особою, що вчинила адміністративне правопорушення), *кінцеві цілі правоохоронної діяльності* (превентивні, припиняючи, відновлюючи, каральні), *особливості підпорядкування суб'єктів владних повноважень* (зовнішні, внутрішні) [98, с. 174-175]. Досить оригінальною можна вважати позицію В. Бессараба, який досліджуючи гендерні аспекти державної служби наполягає на тому, що управлінські відносини на вищих рівнях управління є більш прийнятними для чоловіків, а на нижчих – до жінок [99, с. 51].

Зустрічаються в науці адміністративного права і інші підходи до розмежування відносин, що формуються у секторі державної служби і державного управління на рівні конкретної структури управління. Так, більш «вузький» підхід до класифікації управлінських відносин пропонує Д.Н. Бахрах, який обґрунтовує доцільність диференціації всіх видів адміністративних управлінських відносин на внутрішньоапаратні і зовнішньоапаратні *залежно від сфери*, де вони виникають і розвиваються [100, с. 47]. Більш ширшою, але схожою за змістом є позиція українського правознавця В.К. Колпакова, який за тими ж критеріями пропонує виокремлювати управлінські відносини між несупідрядними суб'єктами виконавчої влади, що перебувають на різному організаційно-правовому рівні і однаковому рівні, між суб'єктами виконавчої влади і організаціями, що перебувають у їх підпорядкуванні, а також такими, що не перебувають у підпорядкуванні, між суб'єктами виконавчої влади і виконавчими органами місцевого самоврядування, між суб'єктами виконавчої влади і недержавними організаціями, між суб'єктами виконавчої влади і громадянами [101, с. 71].

Дещо схожим є підхід О. Кохановської, яка пропонує кілька класифікаторів. Так, *в залежності від особливостей об'єкту* (тобто характеру самої інформації) науковець виокремлює інформаційні відносини з приводу використання інформації, що становить службову таємницю і інформаційні відносини з приводу використання

інформації, що становить комерційну таємницю [102, с. 32]. Крім цього, поділ інформаційних відносин за *характером взаємозв'язку між управомоченою та зобов'язаною особою* на абсолютні (мають місце тоді, коли управомоченому суб'єкту протистоїть необмежене коло осіб) та відносні (коли суб'єкту протистоїть певна особа, що наділена правами і обов'язками, які мають виконуватися). *За об'єктом* О. Кохановська пропонує розділяти їх на майнові і немайнові; за способом задоволення інтересу – на речові і зобов'язальні [103, с. 20]. Л.П. Коваленко класифікує інформаційно-правові відносини за низкою критеріїв. Зокрема за галузевою сферою вчений поділяє їх на конституційні, адміністративні, трудові, цивільні, екологічні та інші [104, с. 81].

Інформаційні відносини як різновиди відносин у сфері державної служби і управління в юридичній науці поділяють також за різними критеріями. Так, позиція Л.П. Коваленко передбачає, що розвиток теорії інформаційних правовідносин ґрунтується на принциповому розмежуванні типів інформаційних відносин у *відповідності до операцій з інформацією*. Саме тому науковцем виокремлюються відносини, пов'язані з формуванням, створенням, перетворенням та використанням інформації; відносини, що пов'язані з зберіганням інформації; відносини, що пов'язані з передачею і розповсюдженням інформації та інші [105, с. 478]. Підтримує подібну класифікацію і А. Гевлич, який пропонує до наведених видів додати і відносини, «що виникають з приводу реалізації основних інформаційних прав і інтересів громадян України, інтересів суспільства і держави в інформаційній сфері» [106, с.10-13]. Дещо відмінною є позиція К.В. Кім, яка вважає, що вихідним критерієм для проведення класифікації інформаційним відносин мають бути *особливості реалізації завдань і функцій держави в інформаційній сфері* [107, с. 59]. Ю.П. Бурило на основі системно-структурного аналізу інформаційної сфери, наголошує на тому, що *в залежності від особливостей об'єкта* інформаційних відносин останні діляться на інформаційно-інфраструктурні (об'єктом яких виступають засоби зв'язку, інформатизації та інформаційної безпеки) та звичайні інформаційні (об'єктом яких є власне інформація) [108, с 5].

Поліваріативність підходів до градації інформаційних відносин підтверджується і точкою зору іноземних дослідників. Приміром, європейські дослідники Дж. Марк, К. Річардс та Б. Єнтоні інформаційні відносини розглядають як засіб реалізації конституційного права на свободу інформації. Розглядаючи особистість як носія інформації (ним є в тому числі і кожен державний службовець) науковці в якості критерію розмежування інформаційних відносин виокремлюють *цілі вступу особистості в інформаційні відносини*. Так, в залежності від цілей реалізації права на свободу вираження власних поглядів державних інформаційні відносини поділяють на такі, що сприяють підвищенню соціальної цінності самої інформації і такі, що розкривають людські погляди на ті чи інші речі [109, с. 89].

Як бачимо варіації класифікації інформаційних відносин в вітчизняній юридичній доктрині є значна кількість. З одного боку це пояснюється актуалізацією значення інформації в сучасному українському суспільстві. З іншого, це обумовлено тим, що відбулося започаткування нового, умовно автономного напрямку досліджень у вітчизняному правознавстві [110, с. 71]. Обґрунтовуючи власний варіант класифікації інформаційних відносин в сфері державної служби зазначимо, що вихідними засадами при формулюванні класифікаторів стали різні за змістом ознаки і характеристики різних аспектів виникнення, протікання і розвитку службово-управлінських відносин в державі.

Перший класифікатор, який ми пропонуємо виокремлювати при формуванні класифікації інформаційних відносин на державній службі це поділ державної служби на цивільну і мілітаризовану. Відповідно, в *залежності від поділу державної служби* інформаційні відносини, які формуються в середовищі державних службовців ми розподілимо на *цивільні і мілітаризовані*. Зазначимо, що інформаційним відносинам, що виникають між державними службовцями, що проходять службу в мілітаризованих державних структурах притаманно кілька особливостей: інформаційні відносини на серед службовців мілітаризованої державної служби відповідають жорсткій системі влади і підпорядкування, суворій ієрархії начальницького і підлеглого особового складу, обов'язковості наказів вищих для нижчих, що забезпечується чітко визначеною системою посад і військових

(спеціальних) звань, введенням форменого одягу і зовнішніх відзнак, функціонуванням спеціальних статутів про службу, в тому числі статутів і положень про дисципліну, правом застосовувати примус тощо.

Другим класифікатором, за яким ми розмежовуємо інформаційні відносини на державній службі є ***приналежність органів державної влади, де працюють державні службовці до різних гілок влади***. Згідно сформульованого критерію, інформаційні відносини на державній службі поділяються на три групи:

— *інформаційні відносини у діяльності органу законодавчої влади* (Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в державі з організаційно-функціональної точки являє собою складну систему, в межах роботи якої формується власне інформаційне поле. Так, у відповідності до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI [111] регламентуються моделі інформаційних відносин багатьох учасників відносин в сфері законотворчості – від народних депутатів України і до службовців Апарату Верховної Ради. Ці моделі стосуються різних аспектів законодавчого процесу: порядок інформування про результати таємного голосування народних депутатів, інформаційні вимоги до стенограм пленарних засідань і використання інформації, що в них містяться, порядок інформування головуючим на пленарному засіданні інших народних депутатів, інші питання інформаційного забезпечення діяльності Верховної Ради);

— *інформаційні відносини у діяльності органів виконавчої влади* (спектр інформаційних відносин, що формуються у сфері проходження державної служби в органах виконавчої влади є самим широким за змістом у порівнянні з управлінськими структурами інших гілок влади. Так, у відповідності до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII в Україні визначено основні моделі інформаційних відносин в органах виконавчої влади [112]. Серед них, в першу чергу слід виокремити обов'язкові інформаційні відносини державних службовців і громадськості, управлінські відносини з приводу формування єдиного інформаційного простору в державі, налагодження інформаційної взаємодії з іншими органами влади та інші. Разом із тим, якщо

діяльність Уряду і підлеглих йому в регіонах державних адміністрацій носить загальний характер і інформаційні відносини відповідають загальним управлінським началам, то органи виконавчої влади реалізують ще й міжгалузеву, спеціальну компетенцію як то протидія злочинності чи організація виконання покарань. Відповідно, інформація, яка формується в сфері проходження служби в цих органах за змістом буде відповідати специфіці управління в конкретному секторі);

— *інформаційні відносини у діяльності органів судової влади* (специфіка інформаційних відносин в сфері діяльності судової влади полягає у тому, що управлінські інформаційні відносини в діяльності судових інституцій формуються у межах двох міні систем: у системі взаємодії суддів з суддями і іншими державними службовцями і у системі взаємодії керівника і працівників апарату суду, які також є державними службовцями, але виконують організаційно-розпорядчі функції у суді спільно з іншими суб'єктами з метою сприяння здійсненню судочинства. Згідно положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI визначають типові форми інформаційних відносин у секторі функціонування судової влади [113]. У межах першої системи це, передусім, відносини з приводу інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності суду, інформаційні відносини з приводу збору інформації про кандидата на посаду судді та інші. У межах другої системи — відносини з представниками засобів масової інформації, кадрових питань та інші).

Враховуючи те, що державна служба як специфічне соціальне мікро середовище формується у процесі державного управління, інформаційні відносини в сфері державної служби формуються і розвиваються у межах самого управлінського процесу. В зв'язку з цим потребують класифікації інформаційні відносини, що виникають на кожній зі стадій управлінської діяльності. Відзначаючи те, що стадій управлінської діяльності можна нарахувати значну кількість, ми будемо відштовхуватись від точки зору Г.В. Атаманчука, який пропонує основними стадіями управлінської діяльності визначити такі: аналіз і оцінка управлінської ситуації, прогнозування і моделювання необхідних дій, розробка і прийняття потрібних правових актів, організаційне виконання прийнятих рішень, контроль за

виконанням прийнятих рішень, оцінка результативності реалізованих заходів [22, с. 224]. Відповідно, ***третім класифікатором інформаційних відносин пропонуємо вважати стадії управлінської діяльності***. Відповідно, висвітлимо такі різновиди відносин у сфері державної служби:

— *інформаційні відносини, що виникають між державними службовцями на стадії аналізу і оцінки управлінської ситуації* (на цій стадії роль інформації дуже важлива, адже відбувається виявлення закономірностей, характеристик певної ситуації, яка береться під контроль державними службовцями і потребує вирішення);

— *інформаційні відносини, що виникають між державними службовцями на стадії прогнозування і моделювання необхідних дій* (на цій стадії триває активний інформаційний обмін між державними службовцями, що є відповідальними за окреслення змісту і стану ситуації, вибір потрібного управлінського рішення);

— *інформаційні відносини, що виникають між державними службовцями на стадії розробки і прийняття необхідних правових актів* (інформаційні відносини активно розвиваються, коли розпочинається процес погодження рішення, що готується із залученням широкого кола спеціалістів з метою забезпечення його оптимальності, тлумачаться причини, чому саме такий варіант був обраний);

— *інформаційні відносини, що виникають між державними службовцями на стадії організаційного виконання прийнятих рішень* (включає оформлення рішення в якості завершеного документа правильного інформаційного наповнення і змісту з дотриманням всіх необхідних реквізитів, а також розтлумачення виконавцям його змісту);

— *інформаційні відносини, що виникають між державними службовцями на стадії оцінки результативності реалізованих заходів* (узагальнюється і аналізується інформація про відповідність підсумків реалізації управлінського рішення тим цілям, які ставилися; реальне застосування форм, методів і засобів виконання рішення, оцінка діяльності виконавців. На цій стадії інформаційні відносини реально відображають рівень ефективності діяльності державних службовців по виконанню поставлених перед ними цілей державного управління).

Досить близьким за змістом до вище перелічених груп інформаційних відносин, є виокремлення інформаційних відносин залежно *від особливостей субординації*:

— *інформаційні відносини вертикального підпорядкування* (розвиваються внаслідок необхідності налагодження інформаційних потоків, які являють собою спрямовані згори вниз керівні рішення, які надходять від керівних до виконавчих структур, відповідальних за виконання конкретних завдань, а також інформацію зворотного зв'язку, що йде знизу вгору, про перебіг і результати управління. Так, у відповідності до ст. 36 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. № 586-XIV керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності зобов'язані в десятиденний термін надавати на вимогу голови місцевої державної адміністрації необхідну інформацію в межах закону [114]);

— *горизонтальні інформаційні відносини* (коли державні службовці офіційно перебувають в інформаційних відносинах, але не підпорядковуються один одному).

Інформаційні відносини в секторі державної служби розподіляються на групи в залежності від *видів функцій державного управління*. Попередньо вкажемо на те, що в науці адміністративного права існують різні підходи щодо їх класифікації. Їх поділяють на політичні та технічні функції, або функції загального управління і спеціалізовані функції, функції здійснення суверенітету (зовнішнього і внутрішнього), економічні, соціальні, соціально-виховні функції тощо. Проте найбільш поширеною у вітчизняній літературі є класифікація функцій державного управління на загальні, спеціальні та допоміжні. Враховуючи те, що всі перераховані функції здійснюються у процесі виконання професійних обов'язків державними службовцями, інформаційні відносини в сфері державної служби поділяються на:

— *інформаційні відносини, що формуються у процесі здійснення загальних функцій державного управління* (до загальних функцій державного управління ми віднесемо прогнозування, планування, організація, ре-гулювання, координація, облік, контроль);

— інформаційні функції, що формуються у процесі здійснення спеціальних функцій державного управління (забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, керівництво зовнішньополітичною діяльністю, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, розроблення і здійснення загальнодержавних програм розвитку різних галузей, бюджетопрекування, забезпечення і захист прав і свобод громадян та інші²);

— інформаційні відносини, що формуються у процесі здійснення допоміжних функцій (фінансування, матеріально-технічне постачання, транспортне об-слуговування, стимулювання, трудові ресурси, кадрове забезпечення, організація, діагностування, проектування, функція організаційного розвитку).

Наступним класифікатором пропонуємо вважати **різновид організаційно-правової форми діяльності органів державної влади**. В залежності від існуючих різновидів пропонуємо виокремлювати інформаційні відносини, що розвиваються в межах *правотворчої діяльності* державних службовців, інформаційні відносини, що розвиваються в межах *оперативно-виконавчої діяльності*, інформаційні відносини, що розвиваються в межах *правоохоронної діяльності, організаційної діяльності, контрольної діяльності*.

П'ятим критерієм класифікації інформаційних відносин на державній службі ми пропонуємо вважати **регіональну юрисдикцію органів державного управління**. У відповідності до цього критерію інформаційні відносини поділяються на ті, що *формуються між державними службовцями, що працюють в органах державного управління регіональної юрисдикції* (інформаційні відносини на такому рівні є індикатором ефективності процесів пошуку, збору, створення, систематизації, аналітичної обробки, використання, поширення, зберігання та захисту інформації з питань актуальних для конкретного регіону [115, с. 13]) і ті, що *формуються в органах державного управління загальнодержавної юрисдикції* (центральні органи влади).

² Перелік спеціальних функцій системи державного управління свідчить про те, що вони є численними та різноманітними, але разом з тим взаємопов'язаними як завдання, що розв'язуються органами управління – І.П.

В залежності від функцій інформаційного обміну, що відбувається між державними службовцями доцільно виокремити такі види відносин як *комунікативні, інтерактивні й перцептивні*. Сутність *комунікативних* полягає в тому, що між державними службовцями починається інформаційний обмін (дані, що становлять інтерес для системи державного управління – статистика, показники). *Інтерактивні* зводяться до обміну думками, ідеями, знаннями [116, с. 57]. *Перцептивні* інформаційні відносини полягають у встановленні взаємного розуміння, єдиного бачення шляхів вирішення проблеми державного управління у процесі сприйняття один одного при спілкуванні.

В залежності від суспільної значущості інформаційні відносини на державній службі ми поділимо на *суспільно значущі і звичайні*. Суспільно значущі формуються з приводу оперування інформацією, що являє собою особливий предмет громадського інтересу [117, с. 76]. Це може бути, приміром, інформація про розподіл і витрачання бюджетних коштів, стан навколишнього середовища, інформація політичного ґатунку. *Звичайними* інформаційними відносинами ми назвемо ті, що виникають через оперування інформацією, що не має значного інтересу для громадськості. Вважаємо доцільним підкреслити, що на сьогодні не визначено критеріїв, за якими інформацію можна віднести до суспільно значущої. Деякі науковці (І. Касперський, А. Марущак) пояснюють це прогалинами у законодавстві [118, с. 109]. Ми стоїмо на позиціях, у відповідності до яких вся інформація, що формується в системі функціонування державної служби і органів управління є суспільно-значущою.

Досить близькою до наведеного вище варіанту класифікації інформаційних відносин на державній службі і їх градація *в залежності від соціальної ролі*. За цим критерієм інформаційні відносини на державній службі ми розділимо їх на:

— *регулятивні* (у відповідності до національного законодавства України, яке регламентує діяльність Кабінету Міністрів і інших органів державної влади, органи державної виконавчої влади здійснюють управлінські заходи, спрямовані на регулювання багатьох сфер життєдіяльності суспільства: господарська діяльність, регулювання ціноутворення, регулювання зовнішньоекономічної діяльності,

трудовах і соціальних відносин та інших. Разом із тим, організаційна конструкція регуляторних заходів передбачає обов'язковість інтенсивного обміну інформацією між відповідальними суб'єктами, якими в кінцевому рахунку є посадові особи – державні службовці. Ця інформація стосується, перш за все, ефективності відповідних заходів на регіональному рівні, а корегування процесу їх реалізації і оцінки кінцевих результатів);

— *охоронні* (охоронні інформаційні відносини у сфері державної служби формуються тоді, коли має місце законна процедура притягнення до юридичної відповідальності в кримінально-юрисдикційному або адміністративно-юрисдикційному порядку з метою захисту суспільних відносин від шкідливого (злочинного) впливу. В свою чергу дії уповноваженої особи по доведенню вини підозрюваної особи передбачають збір, зберігання і використання інформації, що становить оперативний інтерес).

Наступними групами інформаційних відносин, що формуються на державній службі є інформаційні відносини, які різняться в залежності від ***категорій інформації, яка використовується державними службовцями***. Це, передусім:

— *інформаційні відносини з приводу оперування інформацією загального доступу* (інформацією загального доступу є публічна інформація про загальнодоступні для широкого загалу події, явища і об'єкти);

— *інформаційні відносини з приводу оперування інформацією з обмеженим доступом* (конфіденційної, таємної і службової інформації). Слід зазначити, що інформація з обмеженим доступом являє собою відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий статус яких передбачений законодавством України і доступ до яких правомірно обмежується власником таких відомостей [119, с. 46].

Інформаційні відносини на державній службі не можуть розвиватися без забезпечення їх матеріальними носіями інформації. Тому ***в залежності від особливостей матеріальних носіїв інформації*** пропонуємо поділити інформаційні відносини на такі, що:

— *забезпечуються паперовими носіями інформації* (на сьогодні значна кількість аспектів інформаційних відносин на державній службі забезпечується

паперовими носіями інформації – документами. Внаслідок цього в органах державної влади існує ціла система документообігу. Паперові носії інформації проходять, як правило, первинну обробку, попередній розгляд, реєстрацію, розгляд керівництвом і доставляються виконавцям. Прийом і первинна обробка документів здійснюється працівниками практично всіх підрозділів органів державної влади. Попередній розгляд документів проводиться державними службовцями з метою розподілу документів, що поступили, на тих, що вимагають обов'язкового розгляду керівництвом і що направляються безпосередньо в структурні підрозділи і відповідальним виконавцям. Попередній розгляд здійснюється, виходячи з оцінки їх вмісту, на підставі встановленого в організації розподілу обов'язків. Оригінал документа, який виконується декількома структурними підрозділами, отримує відповідальний виконавець, останнім виконавцям передаються копії);

— *забезпечуються високотехнологічними інформаційними технологіями.* Такі відносини мають форму інформаційно-комп'ютерних, адже інформація, якою оперують її учасники належить до сфери комп'ютерної інформації [120, с. 79]. Для Української системи державного управління вже традиційними стали on-line наради вищого керівництва держави з підлеглими підрозділами чи посадовими особами, що представляють державну владу в регіонах. Крім того, сучасні інформаційні технології дають змогу державним органам прямо спілкуватись з представниками ЗМІ, громадськості, інститутами громадянського суспільства. Сучасні засоби комунікації здатні об'єднати всі технічні засоби обробки текстової і цифрової інформації в єдину систему. Важливу роль відграють автоматизовані системи пошуку та видання інформації: формою використання цих засобів є автоматизовані робочі місця державних службовців органів державного управління. В нашій державі станом на 2014 р. на рівні функціонування Національного агентства з питань державної служби України запроваджена електронна громадська приймальня, продовжується вдосконалення спеціальної кадрової комп'ютерної системи обліку державних службовців «Картка» в системі органів державної виконавчої влади України, все більше інформативним стає офіційне веб-представництво органів державної влади тощо [121].

Інформаційні відносини в секторі державної служби регулюються багатьма різноманітними нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Ієрархічно, в залежності від юридичної сили, нормативні акти групуються в три рівні правового регулювання: найвищий конституційний, законодавчий, підзаконний. Тому в залежності від *рівня правового регулювання інформаційні відносини поділяються на:*

— *інформаційні відносини, що регулюються на найвищому конституційному рівні* (на цьому рівні встановлюються основні принципи використання інформації громадянами та уповноваженими суб'єктами, регулюються загальні засади проходження державної служби, встановлюються базові обмеження громадянських прав у зв'язку з перебуванням на державній службі);

— *інформаційні відносини, що регулюються на законодавчому рівні* (деталізовано встановлюється основні засади проходження державної служби, закріплюється інформаційна компетенція окремих категорій державних службовців, визначається порядок накопичення і використання інформації державними службовцями і органами державного управління, визначаються категорії інформації та регламентується низка інших важливих питань);

— *інформаційні відносини, що регулюються на підзаконному рівні правового регулювання інформаційних відносин* (представлений підзаконними актами Президента України, Кабінету Міністрів України, відомчими актами міністерств і відомств. На підзаконному рівні правового регулювання інформаційних відносин регулюються конкретні аспекти інформаційних відносин в різних сферах державної служби. Іноді на підзаконному рівні регулюються інформаційні відносини на державній службі лише в частині технічного використання засобів передачі інформації В якості приклада наведемо Указ Президента України «Про забезпечення умов для впровадження сучасних телекомунікаційних технологій» № 613/2014 від 23.07.2014 р. [122]. Положення цього документу зобов'язують військовослужбовців Міністерства оборони, державних службовців Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших органів влади вжити підготовчих заходів для перспективного запровадження в Україні системи рухомого

мобільного зв'язку третього покоління, а також вжити заходів для переозброєння сучасними засобами радіорелейного зв'язку та радіолокації Збройних Сил України).

Інформаційні відносини класифікуються також в залежності від *галузей (сфер) державного управління, де проходять службу державні службовці*. Використовуючи вказаний критерій, ми виокремлюємо такі різновиди інформаційних відносин серед державними службовцями:

- інформаційні відносини в галузі аграрної політики та продовольства;
- інформаційні відносини в галузі управління внутрішніми справами і протидії надзвичайним ситуаціям;
- інформаційні відносини в галузі екології та природних ресурсів;
- інформаційні відносини в галузі економічного розвитку і торгівлі;
- інформаційні відносини в галузі енергетики та вугільної промисловості;
- інформаційні відносини в галузі управління зовнішньополітичною діяльністю (закордонними справами);
- інформаційні відносини в галузі управління інфраструктурою;
- інформаційні відносини в сфері управління культурою;
- інформаційні відносини в сфері молодіжної політики та розвитку спорту;
- інформаційні відносини в сфері управління обороною;
- інформаційні відносини в сфері управління освітою і наукою України;
- інформаційні відносини в галузі охорони здоров'я;
- інформаційні відносини в галузі регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України;
- інформаційні відносини в сфері управління соціальною політикою України;
- інформаційні відносини в сфері фінансів;
- інформаційні відносини в галузі юстиції;
- інформаційні відносини в галузі управління питаннями державної служби;
- інформаційні відносини в сфері державної інформаційної політики;
- інформаційні відносини в галузі забезпечення державної безпеки та ін³.

³ Враховуючи ту обставину, що науковці, як правило, не виокремлюють вичерпний перелік галузей управління, де проходять службу державні службовці на професійні основі, кількість наведених нами галузей

Наведена вище класифікація не є вичерпною, а відповідно її можна продовжувати виділяючи нові сфери реалізації завдань і функцій державної служби. Разом із тим, наведений вище варіант класифікації свідчить про багатоманітність інформаційних відносин на державній службі, підтверджує значну кількість їх різновидів, констатує їх важливість для нормального сталого функціонування системи державної служби і державного управління, підкреслює виключну соціальну важливість праці державного службовця в сучасному українському суспільстві. Кожна з наведених класифікацій за будь-якою ознакою є корисною з точки зору забезпечення належної правової регламентації способів реалізації та більш ефективного практичного застосування суб'єктами інформаційних відносин своїх «інформаційних» правомочностей. Остання обставина формує необхідність охарактеризувати основних суб'єктів інформаційних відносин. Отже, логічним буде наступний підрозділ цього розділу присвятити характеристиці основного кола суб'єктів інформаційних відносин в сфері державної служби.

2.2 Загальна характеристика суб'єктів інформаційних відносин в сфері державної служби

На сучасному етапі розвитку Української держави інформаційні відносини, що формуються в секторі державної служби, набувають особливої соціальної важливості. Це обумовлено тим, що успішне здійснення державного управління в усіх сферах життєдіяльності суспільства неможливе без збору потрібної інформації, зберігання, систематизації, цілеспрямованого її використання, обробки та перетворення, а також здійснення інших операцій. Усі ці процеси, пов'язані з певними операціями над інформацією, яка використовується в сфері виконання державними службовцями професійних обов'язків по виконанню завдань і функцій держави. В контексті дослідження правового регулювання інформаційних відносин

в сфері державної служби, доцільним буде охарактеризувати основних суб'єктів інформаційних відносин в секторі державної служби.

Загалом в юридичній науці суб'єктами правовідносин визначаються індивідуальні чи колективні суб'єкти права, які використовують свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, реалізуючи суб'єктивні юридичні права і обов'язки, повноваження і юридичну відповідальності. Суб'єктами правових відносин учасники суспільного життя стають через наділення їх певними властивостями. О.Ф. Скакун зазначає, що такі властивості набуваються в два етапи: 1) набуття властивостей суб'єктів права як потенційних суб'єктів (учасників) правовідносин — через відповідність певним правовим вимогам щодо правосуб'єктності; 2) набуття додаткових властивостей юридичного характеру в конкретній юридично значущій ситуації — суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, що надаються суб'єктам права правовими нормами. Саме вони визначають власне правові зв'язки, відносини між суб'єктами [123, с. 385].

В адміністративному праві під суб'єктом адміністративно-правових відносин розуміють юридичну чи фізичну особу, що є носієм прав і обов'язків у сфері державного управління, передбачених адміністративно-правовими нормами, та має здатність надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [124, с. 45]. Якщо ми беремо до уваги ту обставину, що інформаційні відносини, що формуються в секторі державної служби є самостійним різновидом адміністративно-управлінських відносин, то такі *суб'єкти зобов'язані реалізовувати надані повноваження в інформаційній сфері з конкретною метою в інтересах держави і досягнення цілей державного управління.*

Враховуючи те, що суб'єкти інформаційних відносин в сфері державної служби безпосередньо виконують завдання і функції держави, *відправною засадою їх особливого статусу є те, що вони наділяються державою офіційними владними повноваженнями і їх цілком справедливо можна назвати суб'єктами адміністративно-правових інформаційних відносин.*

Аналіз суб'єктів інформаційних відносин в секторі державної служби, передбачає розрізнення власне «суб'єктів» інформаційних відносин і «учасників»

інформаційних відносин. Точне визначення змісту кожного з взаємопов'язаних визначень, як вказує Р.О. Халфіна, необхідно не лише для вірності теоретичних формулювань, а й для правової практики – як правотворчої, так і правозастосовної [125, с. 114]. Розрізнення цих двох категорій лежить у площині аналізу норм національного інформаційного законодавства України. Так, у відповідності ст. 4 Закон України «Про інформацію» суб'єктами загальносуспільних інформаційних відносин є фізичні особи, юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень. Проте, у відповідності до прикладного характеру змісту нашого дослідження, інформаційні відносини в сфері державної служби обмежуються самою сферою суспільних відносин, в яких вони розвиваються – власне сферою державної служби. Тому *суб'єктами інформаційних відносин в сфері державної служби будемо вважати державних службовців, які перебувають на посадах в органах державного управління, а також власне органи державного управління*. За такої інтерпретації «суб'єкт інформаційних відносин у сфері державної служби» охоплює не лише передбачену законом можливість громадянина бути учасником загальносуспільних інформаційних відносин, а й спеціальні можливості правозастосування. Саме тому, як наголошує Д.Ю. Шпенюк, слід звернути увагу на особливості потенційних можливостей державних службовців, які приймають участь в інформаційних правовідносинах [126, с. 93]. Ці особливості полягають у тому, що *в інформаційні відносини в сфері державної служби носії державних повноважень вступають в порядку реалізації повноважень, що не притаманне іншим фізичним і юридичним особам*. Тому інших активних суб'єктів інформаційних зв'язків у суспільстві ми назвемо учасниками, так як вони не наділені службовими повноваженнями владного характеру.

Аналізуючи точки зору науковців, є підстави констатувати, що суб'єктів інформаційних відносин класифікують по-різному. Так, В.А. Копилов вважає, що суб'єкти інформаційних відносин в залежності від цілей використання інформації пропонує класифікуються на виробників (творців) інформації, осіб, які володіють інформацією, споживачів інформації [127, с. 132]. В свою чергу, О.О. Городов пропонує розділяти суб'єктів правовідносин в залежності від сектору соціального

буття, в якому ці відносини формуються: відносини, пов'язані з пошуком та отриманням інформації, відносини, пов'язані з виробництвом і виробництвом і поширенням інформації, відносини, пов'язані з управлінням інформаційними процесами, відносини, пов'язані з забезпеченням інформаційної безпеки, відносини, пов'язані із використанням інформаційних технологій, систем та мереж [128, с. 48-50]. Також зустрічаються точки зору, що суб'єкти інформаційних відносин можуть бути як індивідуальними (фізичні особи), так і колективними (юридичні особи) [126, с 93]. Наведені варіанти розподілу інформаційних відносин на види свідчить про їх різноманітність. Звужуючи сферу розвитку інформаційних відносин до координат державної служби, зазначимо, що суб'єкти державно-службових відносин характеризуються *різними управлінськими статусами* в залежності від низки особливостей.

Якщо вдатися до деталізованого розгляду, то суб'єктами інформаційних відносин в сфері державної служби окрім державних службовців, що перебувають на державних посадах є і внутрішні частини органів влади, їх апарат, адміністрації державних підприємств, установ, організацій, а також органи місцевого самоврядування. На сьогодні в Україні у всіх органах влади є відділи (департаменти, сектора), що цілеспрямовано представляють орган в інформаційних відносинах. Так, в структурі апарату Міністерства оборони України функціонує Управління преси та інформації, Управління інформаційних технологій, Відділ по роботі з громадянами та доступу до публічної інформації [129]. Для підкреслення чіткості нашої позиції, наведемо власний варіант класифікації суб'єктів інформаційних відносин на державній службі. Наприклад, в залежності від *компетенції* пропонуємо виокремити суб'єктів інформаційних відносин загальної компетенції (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші центральні органи державної влади) і *галузевої компетенції* (міністерства і відомства).

В залежності від організаційних особливостей виконуваних завдань виокремимо суб'єктів, що *індивідуально* беруть участь в інформаційних відносинах (тоді, коли виконує індивідуальну управлінську функцію - проводить операції зі статистичною інформацією, як користувач службових інформаційних систем,

відповідальний за виконання інформаційного запиту). В той же час, *колективно* державні службовці беруть участь в інформаційних відносинах коли представляють організаційно оформлений колектив органу (організація службових наради, он-лайн конференції, спілкування колективу державних службовців з громадянами, спільне виконання певного управлінського завдання, що пов'язане з формулюванням спеціальної інформації, виїздне засідання тощо). В продовження цього слід наголосити на такій категорії як «адміністративний колектив». Зауважимо, що категорія «адміністративний колектив» в юридичній науці практично не вживається, про що відмічається в деяких джерелах [130]. Але, ми відстоюємо позицію, у відповідності до якої використання зазначеної категорії є доцільним. Адміністративним колективом ми пропонуємо називати особовий склад державного органу, установи чи організації, у якій його члени під керівництвом керівника виконують завдання з реалізації галузевої державної політики застосовуючи при цьому владні повноваження. Адміністративними колективами пропонуємо називати колективи органів державного управління, правоохоронних органів, органів військового управління тощо.

В залежності від політичної сфери виконання завдань державної служби суб'єкти інформаційних відносин реалізують відповідні функції в *статусі реалізації завдань зовнішньої політики* (державні службовці в міжнародно-правових стосунках виступають в якості повноцінного суб'єкту інформаційно-правових відносин, що визначається завдяки поширеним інформаційно-правовим можливостям у стосунках з іншими державами. Зокрема це може проявлятися у формі офіційних дипломатичних звернень та запитів) та *внутрішньої політики* («звичайні» державні службовці).

Незважаючи на особливості статусу, суб'єкт інформаційних відносин на державній службі фактично є учасником правових зв'язків у сфері державного управління, що в конкретний момент часу оперує інформацією при взаємодії з подібними органами. З точки зору адміністративно-правової характеристики, суб'єкти інформаційних відносин в сфері державної служби, втілюючи управлінську функцію в державі, функціонують у багатьох напрямках організації важливих для

життєдіяльності суспільства управлінських процесів: адміністративно-управлінському, організаційному, контрольному, виробничому, профілактичному, дозвільному, охоронному та інших напрямках. Задля успішного виконання наведених вище завдань, суб'єкти інформаційних відносин мають володіти певними якостями для позначення яких вживається категорія «правосуб'єктність».

У відповідності до базових засад юриспруденції правосуб'єктність є об'єднувальною категорією, яка включає в себе три відомі елемента: 1) правоздатність; 2) дієздатність; 3) деліктоздатність. В науковій літературі запропоновані різні варіації осмислення змісту і складових правосуб'єктності, співвідношення даної категорії з суміжними поняттями [131, с. 349]. Інформаційна правосуб'єктність становить загальну обумовленість участі державних службовців в інформаційних відносинах. Виходячи з того, що *суб'єкти інформаційних відносин у сфері державної служби мають особливий правовий статус державних службовців*, їм держава надає правоздатність (здатність бути носієм прав і обов'язків в інформаційній сфері), дієздатність (здатність державного службовця здійснювати інформаційні права і обов'язки своїми діями і відповідати за їх наслідки) і встановлює для них своєрідну правосуб'єктність (передбачені законом умови для настання юридичної відповідальності). Проте, особливістю інформаційної правосуб'єктності державних службовців є те, що правоздатність і дієздатність державних службовців регламентована нормами законодавства України про державну службу і інформаційного законодавства України, а деліктоздатність проявляє себе за вчинення посадових або інформаційних правопорушень.

Якщо вдатися до індивідуалізованого підходу до розгляду державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби, він реалізує свій потенціал виконуючи три види діяльності: евристичну, операторську та адміністративну.

Евристична інформаційна діяльність – творча складова розумової діяльності. За своїм функціональним змістом вона характеризується як діяльність по дослідженню і аналізу потрібної інформації і пов'язана з виконанням аналітичних і конструктивних операцій задля інформаційного забезпечення управлінських рішень.

Операторська інформаційна діяльність державних службовців являє собою діяльність по виконанню стереотипних операцій організаційно-технічного і документаційного характеру: оформлення документів, їх копіювання, розмноження, зберігання, обробка кореспонденції.

Адміністративна інформаційна діяльність являє собою різновид діяльності, спрямованої на безпосереднє управління діяльністю і поведінкою людей. За змістом цей вид діяльності є різноманітним і включає в себе виконання різноманітних організаційно-інформаційних операцій (інформування підлеглих на нарадах, аналіз інформаційних звітів підлеглих, збір управлінської інформації про поточний стан справ і т.д.). Слід зазначити, що багато в чому результативність евристичної, операторської та адміністративної діяльності залежить від рівня професійної підготовки конкретного службовця, його компетентності у вирішенні завдань, що пов'язані з роботою в інформаційному полі. Особливо це стосується керівного складу органів державної влади, представники якого керують підлеглими колективами.

Слід зазначити, що наведені вище види інформаційно-службової діяльності незважаючи на власну самостійність застосовуються комплексно, хоча їх співвідношення не завжди однакове і залежить від конкретних обставин. Так, при реалізації державним службовцем певної організаторської функції переважно застосовується адміністративна інформаційна діяльність. При виконанні функцій контролю і оцінки якості виконуваного завдання, тобто функції, що дає можливість своєчасно перевіряти, оцінювати і коректувати діяльність підлеглих здебільшого має місце операторна діяльність, а вже потім — евристична і адміністративна. В свою чергу пріоритет евристичної інформаційної діяльності має місце тоді, коли у процесі планування діяльності державний службовець розробляє стратегію і тактику дій, план реалізації такої стратегії і приймає відповідні владні рішення.

Крім означеного вище, у порівнянні з іншими суб'єктами інформаційних відносин у суспільстві, суб'єкти інформаційних відносин у сфері державної служби додатково характеризуються наявністю спеціальних «інформаційних» повноважень та фаховими якостями інформаційної діяльності [132, с. 126]. «Інформаційні»

повноваження нами будуть розглянуті в наступному підрозділі дослідження. Щодо фахових якостей державних службовців як потенційних суб'єктів інформаційних відносин у сфері державної служби, вважаємо, що їх треба розглядати окремо. На користь цього говорить той аргумент, що з-за специфіки самого змісту інформаційних відносин у сфері державної служби, службова ефективність їх суб'єктів залежить від особистої інформаційної компетентності кожного державного службовця, а особливо – державних службовців, що перебувають на керівних посадах в органах державного управління.

Прямуючи до формулювання дефініції «інформаційна компетентність державних службовців України» слід вказати на те, що ідейною основою для визначення інформаційної компетентності для нас було усвідомлення суспільної необхідності в якісному виконанні завдань і функцій державної служби і державного управління.

Отже, пропонуємо вважати, що *інформаційна компетентність державних службовців України являє собою систему особистих професійних якостей, умінь і навичок здійснення державними службовцями різноманітних операцій з інформаційними даними у професійній діяльності з метою належного організаційно-управлінського забезпечення процесів виконання завдань і функцій державної служби у відповідності до цілей офіційної державної політики.* Інформаційна компетентність є складним багатоманітним явищем зі складною чітко невизначеною системою вимог. Крім того, наразі у системі державної служби України не існує чітких критеріїв визначення її ефективності чи оптимальності. До того ж наразі нормативно не визначено параметри інформаційної компетентності державних службовців. Це вказує на те, що існує об'єктивна потреба у науковій розробці і майбутньому нормативному закріпленню моделі інформаційної компетентності державних службовців. Прямуючи до вирішення цього завдання ми пропонуємо авторську спробу конструювання моделі інформаційної компетентності державних службовців взагалі, а особливо – державних службовців, що перебувають на керівних посадах в органах державної влади. Отже, до структури моделі інформаційної компетентності ми пропонуємо віднести такі складові:

- 1) навички попереджувати і відвертати загрози інформаційній безпеці держави;*
- 2) наявність основ інформаційної культури;*
- 3) здатність розвивати ефективну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру підлеглих підрозділів, служб та працівників;*
- 4) здатність справляти конструктивний владний інформаційний вплив на підлеглий персонал;*
- 5) уміння державних службовців, як суб'єктів інформаційних відносин, витримувати конкуренцію з іншими учасниками формування інформаційного поля держави;*
- 6) вміння організувати контроль за дотриманням підлеглими державними службовцями права громадян на доступ до публічної інформації в процесі взаємовідносин з владними інституціями держави.*

Розкриємо кожен з елементів більш детально. Почнемо з безпекового аспекту. В контексті того, що останнім часом помножилася кількість загроз національній безпеці України, особливої охорони від інформаційних диверсій потребує інформаційна сфера. Можна навести безліч прикладів, коли дезінформація, прихований психологічний вплив на свідомість, відкриті акції залякування і стримування без належного опору застосовувалися іноземними державами проти України, яка перебуває у глибокій ідеологічній та політичній кризі. Саме тому, як відзначає О. Соснін українське суспільство спіткають проблеми, пов'язані із встановленням соціального статусу інформації, яка обертається в радіо- і телекомунікаційних мережах, із конкуренцією мережі Інтернет як альтернативного джерела та ЗМІ, сполученням та безпекою віртуальних каналів передачі інформації і зокрема особистої інформації громадян і про громадян [133, с. 617]. Наслідком цього стало формування ситуації, коли інформаційний суверенітет України опиняється під загрозою. Так, за інформацією Голови Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі В.В. Костицького, яка оприлюднена на офіційному веб-сайті організації 14.07.2014 р. стосовно України останні роки поетапно ведеться інформаційна війна [134]. Так, на першому етапі

антиукраїнська інформаційна війна велася шляхом багатомасштабних спроб руйнування національної ідентичності – від насаджування нових стандартів життя, побудованих на насильстві, пияцтві, корупції, засиллі інформаційної продукції, що пропагує культ насилля та жорстокості до посягань на національні символи Українського народу. Другий етап розгортання антиукраїнської інформаційної війни був спрямований на знищення міжнаціональної злагоди в Україні. Третій етап антиукраїнської інформаційної війни (листопад 2013 року – 2014 рік включно) знайшов свій прояв у масштабному розповсюдженні інформаційної продукції, яка містить дані про посягання на територіальну цілісність та конституційний лад України, що стало реальною загрозою національній безпеці України.

На початку 2015 р. Україна, як активний учасник міжнародних відносин, опинилася у центрі, за термінологією деяких науковців «широкої панорами інформаційного протиборства» світового масштабу [135, с. 265]. У цих умовах перед кожним державним службовцем постала тільки одна можлива альтернатива: забезпечувати захищеність та просування національних інтересів власного народу у процесі повсякденної діяльності, виступаючи активним учасником протиборства або задовольнятися роллю об'єкта інформаційних атак, акцій та операцій іноземних держав та спеціальних служб. У зв'язку з цим, формуючи модель інформаційної компетентності суб'єктів інформаційних відносин, не можна оминати їх важливої ролі *в попередженні і відверненні загроз інформаційній безпеці України*. Незважаючи на те, що таке завдання є фаховим для деяких категорій мілітаризованої державної служби (МВС, СБУ, Збройні Сили України), всі категорії державних службовців, як суб'єкти адміністративно-управлінських інформаційних відносин, повинні враховувати, що кожна їх дія в процесі інформаційних відносин має бути спрямована на недопущення будь-якій загрозі інформаційної безпеки нашої країни. Для цього слід ретельно аналізувати зміст інформаційних даних, що надходять до органів державного управління, а також інформації, що формується державними службовцями в процесі виконання професійних обов'язків. Ця засада має стати одним із базових елементів моделі інформаційної компетентності державних службовців на сучасному етапі розвитку України.

У продовження викладеного зазначимо, що з огляду на постійно зростаючу динаміку і зміст інформаційних потоків у всіх сферах державного управління, держава потребує постійного підлаштування під мінливе інформаційне середовище, а деякі його складові брати під контроль. Цей процес вимагає коректності, адже існує можливість необґрунтованого обмеження чи порушення інформаційних прав громадян. Саме тому наступною невід'ємною частиною моделі інформаційної компетентності державних службовців ми пропонуємо вважати *інформаційну культуру*.

Зміст дефініції «інформаційна культура» можна розглядати з різних боків. На думку Н.В. Баловсяка, інформаційна культура переважно асоціюється або із техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером [136, с. 12]. Проте, ми приєднуємося до більш розширеної думки Р.С. Гуревича про те, що інформаційна культура особи є рівень засвоєння нею знань та умінь у галузі інформаційних процесів і комп'ютерних дисциплін, а також здатністю існувати в інформаційному суспільстві, якому зокрема притаманні новизна і швидкоплинність [137, с. 355]. В розвинених демократичних державах світу інформаційна культура державних службовців є обов'язковою частиною професійної підготовки державних службовців. Так, у багатьох державах ЄС «інформаційна культура» має назву «медіаграмотність». Це впливає із положень Резолюції Європарламенту з медіаграмотності у світі цифрових технологій від 16 грудня 2008 року [138]. Під медіаграмотністю у документі розуміється «принципово важлива професійна якість». Важливим є врахування того, що у відповідності до положень документу в усіх країнах ЄС всі верстви населення, включаючи дітей і молодь, зобов'язані володіти основами медіа освіти. Крім цього, в контексті нашого дослідження цікавим видається положення Резолюції про те, що медіаграмотність є «важливим компонентом політичної освіти...дозволяє людям підкріпити їх активну громадянську позицію...виступає основою для формування плюралістичного суспільства». Наведені положення підтверджують, що у державах ЄС медіакомпетентності (медіаграмотності) приділяється важлива увага у процесі навчання і підготовки державних службовців. В свою чергу останні можуть досить

вправно використовувати можливості інформаційної сфери телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету.

В Україні Закон про державну службу визначає деякі основи інформаційної культури державного службовця як суб'єктів інформаційних відносин. Зокрема встановлено обов'язок дотримуватись високої культури спілкування з громадянами і колегами (ст. 5), збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала відома державним службовцям під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню (ст. 10), оперувати одержаною інформацією лише в межах законодавчо визначеної компетенції (ст. 11). Проте ми вважаємо, що положення законодавства про державну службу повинні бути доповнені низкою кваліфікаційних вимог до інформаційної культури кожного державного службовця. До них пропонуємо віднести такі:

- уміння адекватно формулювати потребу в інформації;
- ефективно здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів;
- переробляти інформацію та створювати якісно нову;
- провадити індивідуальні інформаційно-пошукові системи;
- адекватно відбирати й оцінювати інформацію;
- здібність до коректного інформаційного спілкування з колегами та громадянами та комп'ютерну грамотність (оволодіння основами використання сучасних інформаційних технологій нададуть величезні можливості в розширенні ерудиції особистості, розширенню знань державного службовця, розвиток його здібностей, вміння достовірно і повного висвітлити результати діяльності конкретного державного органу в Інтернет-середовищі.).

Перераховані вище складові повинні базуватися на усвідомленні державним службовцем ролі інформації у суспільстві, знанні законів інформаційного середовища та розумінні свого місця в ньому, володінні новими інформаційними технологіями. В цьому аспекті є всі підстави підтримати точку зору В.В. Миронової, яка наголошує, що оволодіння інформаційною культурою - це шлях універсалізації якостей людини, сприяючий реальному розумінню людиною самого себе, свого

місця і своєї ролі у суспільстві та у світі в цілому [139]. І це має стосуватися кожного державного службовця. У противному випадку державна служба не зможе адаптуватися до життя в нових умовах, зокрема, до зміни соціальних структур, одним із наслідків чого буде значне збільшення чисельності працюючих у сфері інформаційної діяльності та послуг.

Наступною важливою складовою інформаційної компетентності державних службовців, а особливо тих з них, які перебувають на керівних посадах пропонуємо вважати *здатність розвивати ефективну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру підлеглих підрозділів, служб та працівників*. Інформаційно-комунікаційна інфраструктура передбачає вміння налагодити процеси створення, зберігання, розповсюдження й використання інформації на рівні конкретної інституційної ланки державного управління. Це передбачає, перш за все, контроль за підтриманням у справному стані засобів службового індивідуального спілкування підлеглих державних службовців з інформаційними системами, знання їх інформаційних потреб, оцінка потенціальних професійних можливостей колективу кваліфіковано налагоджувати інформаційну комунікацію з населенням і інститутами громадського суспільства. Також інформаційно компетентний керівник повинен виходити з того, що ефективна інформаційно-комунікативна інфраструктура передбачає можливість постійного професійного вдосконалення навичок організації операцій з інформацією.

Крім того, складність виконання цього непростого завдання для керівника подвоюється у зв'язку з існуванням ще одного чинника. В.П. Семиноженко та В.М. Геєць наголошують, що це відповідальність керівника за підтримання процесів постійного вдосконалення й розвитку телекомунікаційних ресурсів, у тому числі організації модернізації парків персональних комп'ютерів, системного та програмного забезпечення, системи сервісного обслуговування [140, с. 244]. Від вправності керівника у забезпеченні вказаних вище процесів залежить результативність роботи підлеглого колективу в частині вирішення управлінських завдань. Тому відповідальне ставлення керівника до всіх аспектів ефективної роботи інформаційно-комунікаційної інфраструктури стане запорукою високої

результативності інформаційних відносин кожного члена підлеглого колективу у сфері державної служби. Це, в свою чергу, полегшить пристосування різних ланок державного управління не лише до мінливих соціальних умов, а й до сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства.

Наступною важливою складовою моделі інформаційної компетентності державних службовців-керівників як суб'єктів інформаційних відносин ми пропонуємо вважати **здатність справляти конструктивний владний інформаційний вплив на підлеглий персонал**. Даний елемент інформаційної компетентності працює на втілення головної мети керівника – консолідації зусиль колективу задля досягнення поставленої мети. Зазначимо, що вказана мета досягається за допомогою влади і впливу, які має керівник стосовно колег і підлеглих. В цьому контексті В.І. Анненков зазначає, що влада і вплив є для керівника універсальними засобами лідерства і керівництва [141, с. 23]. В основі влади керівника – фактор владного впливу на членів підлеглого колективу. Вплив в контексті розгляду відносин в сфері державної служби слід розуміти як поведінку будь-якого індивіда, яка вносить зміни в світосприйняття іншої людини, збільшує обсяг її поінформованості про особливості управлінської діяльності. Інструментарій впливу в процесі управління є варіативним. Для керівника необхідні такі інформаційні інструменти, за допомогою яких можна не просто впроваджувати нові ідеї у колективі, але й добиватися практичних результатів в досягненні цілей організації.

Якщо ми розглядаємо владний інформаційний вплив керівника на підлеглих державних службовців, то обов'язково слід враховувати, що подібний вплив характеризується відповідною інтелектуальною вольовою підготовкою керівника. В межах відносини «керівник-підлеглий» на державній службі, керівник повинен повністю володіти інформацією про стан справ у підрозділі, стан виконання управлінських завдань на конкретний момент часу, потенційний рівень підготовки підлеглих до вирішення тих чи інших завдань. Це об'єктивно не можливо, якщо керівник-державний службовець не осмислює, систематизує службову управлінську інформацію. Відповідно, здатність справляти конструктивний владний

інформаційний вплив на підлеглий персонал передбачає активну діяльність по введенню в свідомість, поведінку і діяльність підлеглих «потрібної» управлінської інформації. Важливим при цьому є фактор домінантної волі державного службовця-керівника. Зміст і форма подачі інформації підлеглим має будуватися таким чином, щоб кожен підлеглий державний службовець знав своє завдання (ділянку роботи), а очікувані результати його роботи мали юридичну заданість і чіткість.

Розглядаючи модель інформаційної компетентності державного службовця України як суб'єкта інформаційних відносин у сфері державної служби не можна оминати ту обставину, що локальний інформаційний простір відносин державної служби перебуває у стані постійної конкуренції з іншими локальними інформаційними просторами, що формуються у державі. Конкуренція в інформаційній сфері держави (інформаційна конкуренція) в загальному порядку подібна до конкуренції в сфері економіки і передбачає конкуренцію між виробниками інформації і інформаційних продуктів за отримання прибутку і задоволення інформаційних потреб соціуму [142, с. 95]. Практично, мова йде про зміст інформації, а також про форми, методи і порядок розповсюдження і надання такої інформації масовому споживачу, що визначає можливість громадян в достатній мірі отримувати інформацію про відомості і події, що відбуваються в оточуючому світі. Враховуючи те, що громадян завжди цікавлять події, що відображають результати діяльності органів державної влади, звичним явищем є те, що відповідну інформацію можуть надавати не лише офіційні джерела органів державної влади (прес-секретарі, офіційні видання), а й інші джерела розповсюдження інформації (так звана «жовта» преса). У зв'язку з цим існує загроза викривлення інформації про державницьку діяльність з метою дискредитації державної влади. Тому, ***актуальним є уміння державних службовців як суб'єктів інформаційних відносин витримувати конкуренцію з іншими учасниками формування інформаційного поля держави.***

Слід зазначити, що державні службовці як учасники інформаційних відносин, що формуються між публічною адміністрацією і суспільством, є носієм достовірної офіційної інформації. Проте, на ринку інформаційних послуг вони не є єдиними. Це

обумовлюється принципом свободи слова і інформації, а також свободи преси. Тому формування конкурентного середовища в інформаційному полі є закономірним явищем. В цих обставинах лише достовірна, добросовісна і рівноправна інформаційна конкуренція джерел інформації здатна породити об'єктивну і достовірну картину оточуючої дійсності, необхідну для нормальної життєдіяльності кожної людини, суспільства і держави. Розуміння цієї обставини державними службовцями є запорукою професіоналізму і високої управлінської кваліфікації. Разом із тим, коли мова йде про «вміння» державних службовців витримувати інформаційну конкуренцію, то мається на увазі використання раніше набутого досвіду, певних знань [143]. Слід зауважити, що формування подібного вміння залежить від багатьох як від суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, які важко описати. Натомість у професійному плані формування подібних специфічних умінь відбувається поступово у процесі набуття досвіду виконання функціональних обов'язків самим державним службовцем. Умовно ми пропонуємо в основу розвитку вміння державного службовця бути конкурентноздатним на ринку інформаційних послуг покласти такі професійні критерії: знання та навички у використанні сучасних інформаційних технологій, вміння систематизувати інформацію по її ознакам, знання професійного Інтернет-середовища, знання які саме інформаційні ресурси використовують громадяни на території юрисдикції конкретного органу влади, обов'язковість безперервного комп'ютерного навчання, вміння працювати в соціальних мережах.

Навички щодо використання соціальних мереж потребують особливої уваги. Річ у тім, що зараз соціальні мережі увійшли у життя українців дуже щільно і плідно. На сьогодні соціальні мереж стали засобом, який сприяє активному розвитку інформаційних відносин державних службовців з одного боку та громадськості з іншого боку. Зараз значна кількість найвищих посадових осіб держави через Facebook і Twitter іноді офіційно подають суспільству ту чи іншу інформацію (в тому числі й Президент України). Експерти вважають, що соціальні мережі, на відміну від телебачення, радіо та друкованих засобів масової інформації вимагають від державних службовців лаконічності, точності та достовірності

викладеної інформації [144]. Тому на сьогоднішньому етапі розвитку України кожен державний службовець повинен вміти користуватися соціальними мережами. Це одночасно підвищить його особистий рівень комунікативної грамотності, а також буде сприяти підтриманню рівня конкурентноздатності в глобальному медіа просторі як учасника інформаційних відносин.

Останнім елементом запропонованої нами моделі інформаційної компетентності державних службовців як суб'єктів інформаційних відносин є *організація якісного контролю за дотриманням підлеглими державними службовцями інформаційних прав і свобод громадян в процесі взаємовідносин з ними і іншими інститутами суспільства*. В умовах сучасної парадигми інформаційної відкритості держави до суспільства і прозорості діяльності всіх ланок державного апарату, неможливо формувати конструктивні інформаційні відносини як в межах системи державної служби, так і в межах взаємодії державних службовців і громадськості без дотримання інформаційних прав громадян. Зокрема і права на доступ до публічної інформації. У відповідності до ст.ст. 12 і 13 Закону про доступ до публічної інформації, суб'єкти владних повноважень, де працюють державні службовці (органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання) є розпорядниками публічної інформації. Це означає, що на них держава поклала обов'язки щодо сприяння реалізації права громадян на доступ до публічної інформації. Зокрема, з цією метою законодавство зобов'язує державних службовців 1) оприлюднювати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення; 2) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації; 3) надавати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації.

Разом із тим, в останні роки низкою науковців спільно з громадськими організаціями та експертами було проведено ряд комплексних досліджень питання

реалізації права доступу громадян до публічної інформації. Так, у монографічному дослідженні О.О. Несторенко «Інформація в Україні: право на доступ» наводяться підтверджені аналітичні дані про те, що в нашій державі державні службовці, які працюють в органах влади часто є суб'єктами, які системно гальмують реалізацію права громадян на доступ до публічної інформації [145, с. 182-187]. Зокрема основними перепонами реалізації громадянами права на доступ до публічної інформації є:

- неможливість технічної реалізації одержання запитувачем публічної інформації через офіційний веб-сайт державних органів;

- обмежений характер задоволення інформаційного запита громадянина на надання органом влади публічної інформації (у багатьох випадках інформація як така не надається, а натомість громадянину рекомендується самостійно віднайти запитувану інформацію в інших джерелах);

- широке застосування практики віднесення певної інформації до категорії інформації з обмеженим доступом, що часто є підставою для неможливості конкретної особи ознайомитися з інформацією;

- випадки необґрунтованої відмови керівництва органів державної влади бути присутнім на засіданнях колегіальних суб'єктів представників громадськості і журналістів та інші.

Зазначимо, що причин перелічених негативних явищ може бути значна кількість і вони можуть мати різну природу. Проте, є підстави передбачити, що негативні тенденції реалізації громадянами права на доступ до публічної інформації можуть формуватися на ґрунті неналежної уваги державних службовців і керівників органів влади за тим, щоб створювати умови для реалізації інформаційних прав громадян. Із-за цього, якість інформаційних відносин влади і суспільства залишається низькою, а авторитет державного службовця залишає бажати кращого. Тому ми відстоюємо позицію, що обов'язковою складовою моделі інформаційної компетентності державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин має бути сприяння громадянам у реалізації права на доступ до публічної інформації. В свою чергу для керівників колективів державних службовців дане положення має

стати імперативом щоденної професійної діяльності при здійсненні контролю за підлеглими, які вступають у різні інформаційні відносини.

Запропонована модель інформаційної компетентності державних службовців не є вичерпною і потребує подальшої наукової розробки. Ми вважаємо доцільним закріпити на законодавчому рівні обов'язковість основ інформаційної компетентності державних службовців у вигляді окремої статті в діючому Законі України «Про державну службу» під назвою «Інформаційна компетентність державних службовців». У статті пропонуємо регламентувати основні складові інформаційної компетентності державних службовців і встановити обов'язковість основ спеціальної інформаційної підготовки державних службовців і викласти її у такій редакції:

«Ст. 11-1 Інформаційна компетентність державних службовців

Державні службовці зобов'язані володіти базовими навичками збору, зберігання, обробки, використання, формування інформації, зміст якої відображає різноманітні аспекти реалізації цілей офіційної політики держави або стосуються стану організаційно-управлінського забезпечення функціонування органів влади.

Кожен державний службовець незалежно від займаної посади і рангу зобов'язаний компетентно вживати всі можливі заходи щодо попередження чи відвернення загроз інформаційній безпеці України, володіти основами інформаційної культури, постійно намагатись вдосконалювати інформаційно-комунікаційну інфраструктуру свого органу (підрозділу), ефективно взаємодіяти з іншими учасниками інформаційних відносин, сприяти здійсненню громадянами права на доступ до публічної інформації.

Державні службовці набувають, вдосконалюють та розширюють навички інформаційної компетентності в процесі виконання професійних обов'язків, навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації».

Введення такої норми у національне законодавство України про державну службу буде сприяти підвищенню ефективності інформаційних відносин в сфері державної служби, оптимізує правову основу інформаційних відносин за участю

державних службовців та буде передумовою для підвищення ефективності здійснення ними службової компетенції.

2.3 Інформаційна компетенція органів державної влади і державних службовців України

Дослідження інформаційних відносин в сфері державної служби включає в себе таку важливу компоненту як інформаційна компетенція суб'єктів інформаційних відносин, які фактично і надають інформаційним відносинам динаміку. Такими суб'єктами, як ми вже зазначали раніше, є державні органи та, власне, державні службовці. Слід відзначити, що у всіх галузях юридичної науки компетенція завжди займала одне з центральних місць у спектрі наукової уваги коли мова йшла про відносини суб'єктів публічного права. Разом із тим, аналіз наукової юридичної літератури дає підстави констатувати існування широкої розбіжності точок зору вчених-правників у розумінні та трактуванні даної категорії. Такий стан речей обумовлюється двома чинниками. По-перше, кожен науковець формулює власний авторський варіант тлумачення терміну «компетенція» відповідно до різнопланових завдань і цілей власного дослідження. По-друге, на сьогодні сама по собі категорія «компетенція» в Україні є законодавчо невизначеною, на що вже звертали увагу деякі науковці [146, с. 42]. У юридичній літературі в більшості випадків компетенція досліджується у контексті характеристики органів державної влади або (та) їх посадових осіб.

З'ясування інформаційної компетентності суб'єктів інформаційних відносин у сфері державної служби дозволить вирішити низку науково-практичних завдань: встановити специфіку інформаційного середовища, що розвивається у сфері державної служби; визначити найбільш впливових суб'єктів формування інформаційного поля у відповідній галузі, розкрити владно-інформаційний потенціал органів державного управління в інформаційній сфері, виокремити основні форми управлінського оперування інформацією на державній службі.

Термін «компетенція» походить від латинського «competentio», що означає домагаюся, відповідаю, підходжу. С. І. Ожегов визначає компетенцію в двох значеннях: як коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний, а також, як коло повноважень, прав [32, с. 289]. В юридичній літературі найчастіше компетенцію тлумачать як коло повноважень, прав та обов'язків, на чому наголошують багато науковців. Так, Ю.П. Битяк, визначає компетенцію як певний обсяг державної діяльності, що покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які орган має право вирішувати в процесі практичної діяльності [97, с. 59].

В свою чергу Ю.С. Шемшученко компетенцією називає сукупність встановлених в офіційно-юридичній або неюридичній формі прав та обов'язків будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу чи посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організовувати та контролювати їх виконання, застосовувати у необхідних випадках заходи юридичної відповідальності [147, с. 196]. В.Ф. Погорілко компетенцію визначає як категорію, яка вбирає в себе державно-владні повноваження того чи іншого органу, що визначаються на основі встановлених законом чи іншим правовим актом предметів відання, прав та обов'язків, які необхідні тому чи іншому державному органу для виконання його діяльності [148, с. 375]. Аналогічної точки зору дотримуються й В.В. Лазарев та С.В. Липень, які компетенцією називають сукупність закріплених в законодавстві прав та обов'язків, якими наділяються державні органи [149, с. 351].

Певною «універсалізацією» відрізняються варіації розуміння категорії «компетенція», які пропонують С.С. Алексєєв, В.Д. Перевалов та В.М. Корельський. Так, С.С. Алексєєв розтлумачує компетенцію як зміст і обсяг владних правомочностей, які має державний орган і посадові особи, що визначені в юридичних документах. Саме тому слушною видається думка фахівця про те, що «компетенція є візитною карткою державного органу» [150, с. 40]. В.М. Корельський та В.Д. Перевалов пропонують дещо стисле визначення змісту даної категорії, визначаючи компетенцію як «владні правомочності певного змісту та обсягу» [151, с. 160]. Так чи інакше, але змістовна особливість зазначених визначень

полягає у тому, що вони характеризуються наявністю таких понять як «повноваження», «права» і «обов'язки». В цьому контексті А.М. Шульга наголошує, що права і обов'язки невіддільні одне від одного, вони є взаємозв'язаними складовими частинами повноважень як засобу реалізації функцій державного органу і їх посадових осіб [152, с. 104].

Юридичні права і обов'язки суб'єктів інформаційних відносин фактично є юридичною формою можливостей органів державної влади і державних службовців здійснювати владні операції з інформацією. Спираючись на це, під *інформаційною компетенцією суб'єктів інформаційних відносин пропонуємо розуміти сукупність передбачених нормативно-правовими актами владних прав і обов'язків (повноважень), котрими держава наділяє органи влади і державних службовців задля здійснення різноманітних операцій з інформацією в межах виконання завдань і функцій держави.*

Інформаційна компетенція є самостійною правовою категорією, зміст якої можна дослідити лише за умови розмежування та окреслення кількох самостійних понять, які об'єднуються в її складі. Елементами цієї структури виступають предмет відання і повноваження.

Органи влади і державні службовці наділяються інформаційною компетенцією з моменту свого заснування чи прийняття на державну службу. В свою чергу, кожен орган влади і державний службовець розрахований на виконання конкретної (конкретних) функції, яка реалізуються в певній законодавчо визначеній площині (галузі) державного управління. Нормативне визначення цього поля в юридично значущому відбитку становить *предмет відання*. Саме тому, невід'ємним елементом інформаційної компетенції є предмет відання як юридично визначена (окреслена) сфера діяльності того чи іншого органу або посадової особи, без якої, власне, немає об'єктивного («матеріального») підґрунтя для існування та реалізації відповідних повноважень. Предмет відання буває *загальний і спеціальний*. *Загальний* предмет відання державних службовців і органів влади зводиться до виконання завдань і функцій держави. *Спеціальний* предмет відання визначається конкретною

сферою державного управління (безпека держави, економіка, оборона, освіта і наука, землекористування та ін.).

Повноваження є іншою невід'ємною частиною інформаційної компетенції державних службовців і органів влади. В контексті дослідження державної служби повноваження О.В. Петришин визначає як вид і міру службової поведінки, своєрідний «правообов'язок», спрямований на виконання функцій державного органу [153, с. 323]. Підтримуючи в цілому цю точку зору зазначимо, що повноваження, як елемент інформаційної компетенції являє собою юридично закріплену можливість здійснювати від імені держави, в порядку реалізації владної управлінської діяльності, юридично значущі дії, пов'язані з оперуванням інформацією. Тому структура інформаційної компетенції суб'єктів інформаційних відносин складається з предмету відання, прав і повноважень в інформаційній сфері.

Аналізуючи положення нормативно-правових актів системи національного законодавства України, висвітliamo інформаційну компетенцію суб'єктів інформаційних відносин у сфері державної служби. Беручи до уваги ту обставину, що в державі функціонує значне число державних органів управління різної спеціалізації і в них проходить службу велика кількість державних службовців, що перебувають на певних посадах, аналізувати інформаційну компетенцію кожного з них в межах дослідження є об'єктивно недоцільним. Тому в якості методологічної основи аналізу інформаційної компетенції суб'єктів інформаційних відносин ми оберемо аналіз загальну персональну інформаційну компетентність державного службовця і типову інформаційну компетенцію органів державного управління як інституцій, де проходять державну службу.

Перед розглядом інформаційної компетенції органів державної влади (суб'єктів публічного управління), обов'язково слід враховувати *загальну персональну інформаційну компетенцію державних службовців* як учасників конкретних інформаційних відносин у сфері державної служби, діяльність яких регламентується спеціальним законодавством про державну службу і інформацію.

Слід зазначити, що державні службовці виконують різну інформаційну компетенцію в залежності від посади і установи, в якій проходять службу. Разом із

тим, виходячи зі змісту законодавства України про державну службу, всі категорії державних службовців наділені *загальною інформаційною компетенцією*. Загальна інформаційна компетенція державних службовців передбачена Законом України «Про державну службу», здійснюється в межах виконання завдань і функцій держави і зводиться до таких повноважень:

- знайомитися з інформацією, що становить державну таємницю, особистою інформацією про громадян та зберігати її в установленому порядку;
- одержувати від державних органів, підприємств, установ і організацій, органів місцевого та регіонального самоврядування необхідну інформацію з питань, що належать до їх компетенції;
- співпрацювати з засобами масової інформації.

Потребує особливої уваги та обставина, що вказані повноваження мають загальний характер і набувають різних змістовних і організаційних форм в залежності від конкретної посади, спеціалізації органу, де проходить службу службовець, обсягу функціональних повноважень, специфікою виконуваних завдань.

В додаток до наведеного вище, слід окремо наголосити на інформаційній компетенції державних службовців в галузі оборту публічної інформації. Державні службовці в галузі оборту публічної інформації також наділені певними правомочностями. Отже, в секторі службових відносин, що пов'язані з обортом публічної інформації, інформаційна компетенція державних службовців охоплює багато аспектів. Зокрема у відповідності до Закону України «Про доступ до публічної інформації» державні службовці повинні:

- оприлюднювати публічну інформацію у встановленому законом порядку;
- розглядати і виконувати у встановленому законом порядку і терміни запиту на публічну інформацію;
- вести обов'язку реєстрацію та облік документів, що містять інформаційні відомості, що віднесені до категорії «публічна інформація»;

— відмовляти в задоволенні запиту або приймати рішення про відстрочку на надання публічної інформацію в порядку і за наявності підстав, що передбачені законом.

Типова інформаційна компетенція органів державного управління є нормативно регламентовано положеннями законодавства, яке регулює функціонування конкретного органу влади і персонально державних службовців. До кола суб'єктів, інформаційна компетенція яких підлягає аналізу ми віднесемо компетенцію таких інституцій державного управління як народні депутати Верховної Ради України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерство України, державні адміністрації в регіонах і персоніфіковано державні службовці. На перерахованих суб'єктів, за виключенням останнього, не поширюється дія положень Закону України «Про державну службу» у відповідності до ст. 2 закону, проте їх роль у формуванні тенденцій розвитку сфери державної служби України є беззаперечною.

Інформаційна компетенція народних депутатів Верховної Ради України є предметом особливої уваги. Це пояснюється особливим статусом народного депутата, який визначається Законом України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-XII (далі – Закон про статус народного депутата) [154]. У відповідності до вказаного закону народні депутати як державні службовці виконують службові функції застосовуючи передбачені законом права в частині оперування інформацією. Враховуючи особливий професійний статус народних депутатів, інформаційну компетенцію вони реалізують в двох площинах: 1) у площині законодавчого процесу;

2) у площині ординарних службово-інформаційних відносин.

У площині законодавчого процесу народний депутат повноважний вступати в дебати з іншими народними депутатами, ставити питання виступаючим та головуєчому на засіданні, виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій, публічно висловлювати свою думку, викладати свою особливу думку на засіданнях комітету, знайомитися з будь-якою таємною та конфіденційною інформацією з питань депутатської діяльності, вимагати інформаційних консультацій від спеціалістів

органів державної влади, а також підприємств, установ, організацій. Окремо слід наголосити на тому, що народний депутат уповноважений вступати в інформаційні відносини з державними органами або їх представниками іноземних держав або від свого імені, або в порядку представництва Верховної Ради України. Крім цього, для забезпечення стійкої ефективної діяльності народного депутата законом про статус народного депутата передбачено права народного депутата на забезпечення інформацією. Так, апарат парламенту на вимогу народного депутата зобов'язаний забезпечити його актами Верховної Ради України, актами Президента України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України та інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями Конституційного Суду України, Верховного Суду України, офіційними інформаційними матеріалами Рахункової палати і Центральної виборчої комісії.

У площині ординарних службово-інформаційних відносин народний депутат вступає в офіційні інформаційні відносини з виборцями, органами державної влади і іншими суб'єктами (Президент України, Кабінет Міністрів України, керівники інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності). Крім цього, у відповідності до Закону про статус народного депутата, народні депутати України розглядають звернення виборців, а також отримують інформацію від підприємств, установ, організацій, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інформує їх про свою депутатську діяльність.

Поряд з наведеним вище, слід вказати, що найбільш вагомими складовими інформаційної компетенції народних депутатів є *право народного депутата на запит і на депутатське звернення*. Адресатами запиту або звернення є органи влади і місцевого самоврядування всіх рівнів, підприємства, установи і організації. Депутатський запит і депутатське звернення підлягають обов'язковому розгляду і на них від інших суб'єктів інформаційних відносин має надійти відповідь на протязі п'ятнадцяти і десяти днів відповідно.

Окремим чином регламентовані права народного депутата України у відносинах з засобами масової інформації. Так, народний депутат має право безкоштовного виступу з питань його депутатської діяльності не рідше одного разу в місяць у друкованих засобах масової інформації, у прямому ефірі на радіо або у режимі прямого ефіру на телебаченні, засновником яких є держава. Крім того, зміст поданої до ЗМІ інформації заборонено редагувати без згоди народного депутата. Також народний депутат зобов'язаний виконувати доручення Верховної Ради і офіційно інформувати Верховну Раду України та її органи, до складу яких його обрано, про виконання таких доручень, розглядати всі офіційно одержані ним заяви, скарги і пропозиції, консультуватись з громадськістю, вивчати та аналізувати громадську думку стосовно того чи іншого питання тощо.

Поряд з народним депутатом, значною інформаційною компетенцією в системі державного управління наділений **Президент України** як активний учасник інформаційних відносин у сфері державної служби. Президент України як індивід (перша особа держави), і одночасно як один з вищих органів держави є важливим керівним суб'єктом всього державно-управлінського механізму і наділений низкою важливих повноважень в різних сферах державного управління і суспільних відносин. До системи державної служби Президент України безпосередньо належить через власний статус, адже інституціонально глава держави, як стверджує В.Є Чіркін є її «уособленням», а його управлінсько-владний потенціал навряд чи можна асоціювати з певною гілкою влади [155, с. 179]. Глава держави стосовно сфери державної служби виконує засновницьку і координаційну функції, що проявляється як в утворенні державно-владних інституцій (тобто інституціонального поля для формування службово-управлінських відносин), так і визначень правових меж існування інституту державної служби. Слід зазначити, що визначити абсолютну кількість повноважень Глави держави в інформаційній сфері об'єктивно неможливо, адже спектр функцій президента надзвичайно широкий. Ми зупинимось лише на найважливіших із них.

Так, Глава держави, як впливовий суб'єкт інформаційних відносин в сфері державної служби, приймає в них участь здебільшого через функціонування свого

допоміжного органу – Адміністрації Президента України. В своїй роботі Адміністрація керується Положенням про Адміністрацію Президента України, що затверджене Указом Президента України № 504/2010 від 02.04.2010 р. [156]. У відповідності до положень документа, Адміністрація Президента є допоміжним органом, що здійснює організаційне, правове, консультативне, *інформаційне*, експертно-аналітичне та інше забезпечення здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень. Так, у відповідності до Положення, Президент України наділений такими повноваженнями в інформаційній сфері:

- здійснює моніторинг інформаційного простору України;
- створює умови для доступу громадськості до інформації про діяльність Президента України, Адміністрації Президента;
- забезпечує оперативне надання інформації про діяльність Президента України, Адміністрації Президента засобом масової інформації;
- забезпечує роботу офіційного Інтернет-представництва Президента України;
- розміщує на офіційному Інтернет-представництві проекти законів України та актів Президента України, які потребують широкого обговорення, закони України, підписані Президентом України, укази і розпорядження Президента України, а також іншу інформацію про діяльність Президента України;
- забезпечує доступ до публічної інформації в установленому порядку, організовує розгляд, опрацювання, облік, систематизацію, аналіз та надання відповідей на запити на інформацію, що надходять до Президента України та Адміністрації Президента України, здійснює консультації під час оформлення запитів.

Поряд з викладеним, Президент України через Адміністрацію повноважний:

- 1) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб; 2) користуватися інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій,

мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; 3) скликати інформаційні наради; 4) керувати діяльністю прес-секретаря та інше.

Розглядаючи інформаційні повноваження Глави держави важливим є те, що це не лише його права, але й обов'язки. Безумовно, не всі права Президента України є одночасно його обов'язками, а отже – Глава держави може або використовувати або не використовувати своє право в межах визначеної інформаційної компетенції в залежності від різних факторів (політична кон'юнктура всередині держави, соціально-економічне положення, загроза надзвичайних ситуацій та ін.).

Традиційно, наступним після Президента України суб'єктом інформаційних відносин в сфері державної служби є **Кабінет Міністрів України**. Кабінет Міністрів в Україні, як і у більшості держав світу, є вищим органом виконавчої влади. У відповідності до положень Закону України «Про Кабінет Міністрів України», уряд наділений цілою системою владних повноважень, які дають йому змогу бути повноцінним суб'єктом інформаційної політики. Зокрема, слід виокремити те, що одним із засадничих принципів роботи Кабінету Міністрів є принцип обов'язковості інформування громадськості через засоби масової інформації про свою діяльність (ст. 3). Проте, найголовнішим і найбільш «масштабним» є повноваження Кабінету Міністрів щодо формування і реалізації державної політики у сфері інформатизації, сприяння становленню єдиного інформаційного простору на території України (ст. 20). Вказана функція уряду є широкою за змістом і впливає на всі сторони суспільного життя, спонукає систему державної служби і кожного державного службовця уважно ставитися до будь-яких службових операцій з інформацією.

Крім викладеного вище, Кабінет Міністрів має право вимагати від місцевих державних адміністрацій інформації про їх діяльність, а також регулярно заслуховувати звіти голів державних адміністрацій з питань їх діяльності (ст. 23), вступати в інформаційно-консультативні відносини з дорадчими органами, що створюються Президентом України, в тому числі й Радою національної безпеки і оборони (ст. 26), надавати на запит Рахункової палати фінансову і статистичну інформацію, а також вимагати від Рахункової палати відомостей про результати

перевірок, ревізій та обстежень, а також пропозиції щодо притягнення до передбаченої законом відповідальності осіб, винних у порушенні вимог законодавства, нецільовому та неефективному використанні коштів, заподіянні матеріальної шкоди державі (ст. 31). Крім означеного, Кабінет Міністрів повноважний налагоджувати інформаційну взаємодію з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (ст. 32), зобов'язаний надавати відповіді на інформаційні запити і звернення народних депутатів, тимчасових слідчих і контрольних комісій парламенту (ст. 33, 34), брати обов'язкову участь у «Годині запитань до Уряду» (ст. 35), інформаційно взаємодіяти з органами влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства. Отже, якщо вдатися до інформаційної компетенції Кабінету Міністрів України, то можна зробити висновок, що *інформаційні повноваження уряду мають загальне координаційне значення для всієї системи державного управління і державної служби.*

Наступним логічним кроком по з'ясуванню інформаційної компетенція суб'єктів інформаційних відносин є інформаційна компетенція *міністерства*. У відповідності до Указу Президента України від 24.12.2010 р. № 1199/2010 «Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» затверджено Типове положення про міністерство України (далі – Положення) [157]. У відповідності до документу, міністерство України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади при формуванні та забезпеченні реалізації державної політики в одній чи декількох сферах. Слід зазначити, що Положення не встановлює деталізовано інформаційну компетенцію міністерства. Проте, аналізуючи предмет відання і повноваження міністерства, на доктринальному рівні можна окреслити основні її компоненти.

Пункт 4 Положення містить основні завдання (предмет відання) міністерства по управлінню конкретною галуззю. Серед них ми акцентуємо увагу лише на тих, які мають відношення до тематики нашого дослідження. Так, міністерству ставиться у завдання кілька напрямів роботи інформаційного змісту. Зокрема, на міністерство

і на державних службовців, що в ньому працюють покладається виконання таких завдань:

— узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Президентіві України та Кабінету Міністрів України;

— офіційне інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики у відповідній сфері.

Задля виконання вказаних завдань міністерство наділяється правом реалізовувати низку спеціальних заходів управлінської політики інформаційного змісту. В першу чергу слід виокремити:

1) право міністерства одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;

2) право користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами передачі інформації;

3) право скликати наради, створювати комісії та робочі групи;

4) налагоджувати у процесі виконання завдань інформаційну взаємодію з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, а також з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами, організаціями.

Поряд з інформаційною компетенцією міністерства як центрального органу управління, доцільно підкреслити *персональну інформаційну компетенцію міністра як посадової особи (державного службовця), що очолює міністерство.* Так, складовими інформаційної компетенції міністра як керівника є *заслуховування звітів про виконання покладених на центральні органи виконавчої влади завдань та планів їх роботи, здійснення аналізу і погодження пропозицій керівників*

центральных органів виконавчої влади щодо утворення, реорганізації, ліквідації територіальних органів, визначення порядку обміну інформацією між міністерством та центральними органами виконавчої влади, періодичність її подання, порушення питання щодо проведення службового розслідування стосовно керівників центральних органів виконавчої влади, їх заступників, інших державних службовців і працівників апаратів центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади (п. 10 Положення). Аналогічним є і компетенція інших центральних органів виконавчої влади України (державна служба, державна інспекція, державне агентство) у відповідності до Положення про центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного члена Кабінету Міністрів України, що затверджене Указом Президента України від 24.12.2010 р. № 1199/2010 «Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» [158].

Для поглиблення контексту аналізу інформаційної компетенції міністерства, доцільно акцентувати увагу на інформаційній компетенції спеціального органу виконавчої влади з міністерським статусом – *Міністерство інформаційної політики України*, яке було утворене 14.01.2015 р. Постановою Кабінету Міністрів України № 2 «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України» [159]. Особливістю адміністративно-правового статусу цього новоствореного органу є його призначення: міністерство є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів. Тобто створивши такий орган держава Україна вперше за новітню історію незалежності визнала інформаційну політику одним із пріоритетних напрямів урядової політики України. При цьому основний вектор роботи – поширення суспільно важливої інформації. Розділ 4 вказаної вище Постанови Уряду визначає широкий перелік завдань Міністерства інформаційної політики (28 позицій). Задля

їх успішного виконання держава наділяє Міністерство інформаційної політики низкою важливих повноважень у сфері розвитку інформаційних відносин в державному секторі. Зокрема міністерство уповноважено:

- одержувати безоплатно від інших міністерств, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, копії документів і матеріалів, статистичні дані, необхідні для виконання покладених на Міністерство інформаційної політики завдань;

- залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

- проводити публічні заходи (з'їзди, конференції, семінари, наради тощо) з питань, що належать до його компетенції;

- користуватися урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

- налагоджувати взаємодію в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями;

- видавати нормативні акти (накази), які є обов'язковими до виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими держадміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і громадянами та організовувати їх виконання. Всі перераховані вище повноваження реалізують державні службовці, що працюють в підрозділах міністерства. Особливістю їх інформаційної компетенції є те, що управлінські волевиявлення розраховані не лише на інформаційні відносини, що формуються у

сфері державної служби, а й є обов'язковими для невизначеної кількості адресатів, всіх учасників суспільного життя. Це обумовлено тим, що *реалізація повноважень працівників підрозділів Міністерства інформаційної політики є заходом управлінської політики в інформаційній сфері, що має пряму дію і не потребує додаткової конкретизації.*

Нижчий, у порівнянні з міністерством, інституціональний рівень формування інформаційних відносин у сфері державної служби є органи державної виконавчої влади обласної і районної юрисдикції. Мова йде про обласні і районні державні адміністрації. Обласні і районні державні адміністрації наділені широким спектром управлінським повноважень щодо реалізації державної політики на території юрисдикції. У відповідності до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», місцеві державні адміністрації виконують низку повноважень як суб'єкти публічних інформаційних відносин. Зокрема, місцеві державні адміністрації повноважні:

- здійснювати контроль за додержанням законодавства про інформацію;
- налагоджувати інформаційну співпрацю з суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності з питань складання і виконання бюджету;
- інформувати населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються до його поліпшення;
- оперувати інформацією при взаємовідносинах з іншими організаціями про прогнозування попиту та пропонування робочої сили;
- інформувати населення та органи виконавчої влади про стан ринку праці;
- розробляти та впроваджувати заходи, спрямовані на організацію правового виховання та інформування населення;
- інформувати населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій під час проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

— витребувати відповідну статистичну інформацію та інші інформаційні дані від державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій, громадських і релігійних організацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності;

— вступати в службові інформаційні відносини субординаційного характеру з Президентом України і Кабінетом Міністрів України з питань звітування про виконання місцевою державною адміністрацією покладених на неї повноважень, а також суспільно-політичне, соціально-економічне, екологічне та інше становище на відповідній території, вносять пропозиції з питань удосконалення чинного законодавства України і практики його реалізації, системи державного управління;

— вступати в службові інформаційні відносини з іншими державними адміністраціями задля інформування про свою діяльність вищестоящих голів обласних державних адміністрацій;

— витребувати від керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності необхідну інформацію, яку останні зобов'язані надати на протязі 10 днів;

— розглядати звернення громадян і не пізніше ніж у визначений законом термін прийняти рішення або дати обґрунтовану відповідь.

З точки зору практики, інформаційні права і обов'язки державних адміністрацій зобов'язані здійснювати їх керівники і інші працівники. Зокрема, голови державних адміністрацій зобов'язані регулярно інформувати населення про стан виконання повноважень, покладених на місцеву державну адміністрацію, інформувати інститути громадянського суспільства про винесені на обговорення проекти нормативно-правових актів державних адміністрацій. За якість здійснення цих повноважень голова адміністрації несе персональну відповідальність.

Має деяку специфіку і інформаційна компетенція ще однієї категорії державних службовців, які *проходять державну службу в апаратах судів як інституціях судової гілки влади в державі*. Так, у відповідності до Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів, що затверджене Наказом Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2012 року № 115 «Про

затвердження Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів», керівники (заступники) керівників апаратів судів як суб'єкти службових інформаційних відносин уповноважені: здійснювати заходи щодо інформативно-нормативного забезпечення діяльності суддів та працівників апарату суду, здійснює управлінсько-контрольну діяльність функціонування апарату суду в сфері документального та інформаційно-технічного забезпечення [160]. Останній напрям вбирає в себе комплекс таких взаємопов'язаних спеціальних заходів інформаційного характеру як:

- аналіз і опрацювання інформації, що міститься в службовій кореспонденції;
- забезпечення розсилання в установленому порядку судових рішень, судових повідомлень та викликів;
- забезпечення функціонування, методичного і технологічного ведення відповідних баз даних інформаційних комп'ютеризованих систем індивідуального та колективного користування;
- здійснення інформаційно-технічного забезпечення судових засідань, зборів суддів;
- вжиття заходів взаємодії суду із засобами масової інформації та забезпечення підготовки та поширення матеріалів про діяльність суду;
- організація роботи щодо виконання вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» та інші суміжні повноваження. Зазначимо, що ми свідомо не торкалися аналізу аспектів реалізації інформаційної компетенції суддів, адже у судах провадження державної політики в сфері державної служби покладається на керівників і заступників керівників суду. Разом із тим, судді також наділені інформаційною компетенцією, яка стосується як відправлення правосуддя, так і внутрішньої службової діяльності судів та працівників апарату. Інформаційну компетенцію суддів в частині відправлення правосуддя ми свідомо упустимо, адже вона має здебільшого процесуальний характер і стосується розгляду тієї чи іншої справи. Щодо внутрішньої службової діяльності судів, то, приміром, голова суду згідно ст. 24 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» контролює стан

інформаційно-аналітичного забезпечення суддів. Це повноваження є у всіх голів всіх видів судів і воно за змістом збігається з повноваженням керівників апарату.

Беручи до уваги наведене вище, є підстави заключити, що інформаційна компетенція суб'єктів інформаційних відносин у сфері державної служби має особливу специфіку. Це обумовлено особливостями функціонального призначення органу державного управління, де проходить службу державний службовець, його посадовими обов'язками, властивостями завдань, що потрібно вирішити в конкретний момент часу. Разом із тим, аналіз національного законодавства про інформацію і державну службу дає підстави констатувати, що інформаційна компетенція суб'єктів відносин у сфері державної служби закріплена у різних нормативно-правових актах різної юридичної сили і предмету правового регулювання. Цей фактор дещо ускладнює процес реалізації інформаційної компетентності державних службовців, адже значний загальний розрізнених правових актів які є правовою основою діяльності державного службовця в сфері інформації створює, як мінімум, часові труднощі при виконанні управлінських завдань. Разом із тим, *інформаційна компетенція є засобом, застосовуючи який носії державно-владних повноважень формують адміністративно-правовий режим виникнення, розвитку і припинення інформаційних відносин на державній службі.*

Підсумовуючи зміст попередніх розділів роботи, інформаційними відносинами в сфері державної служби ми пропонуємо вважати *різновид управлінських відносин, що формуються між державними службовцями, органами державної влади, а також підприємствами, організаціями і установами, де проходять службу державні службовці з приводу інформаційного забезпечення ефективного виконання системою державної служби управлінських функцій і практичного втілення завдань внутрішньої і зовнішньої державної політики.*

Висновки до розділу 2

1. *Інформаційні відносини в сфері державної служби* являють собою різновид управлінських відносин, що формуються між державними службовцями, органами державної влади, а також підприємствами, організаціями і установами, де проходять службу державні службовці з приводу інформаційного забезпечення ефективного виконання системою державної служби управлінських функцій і практичного втілення завдань внутрішньої і зовнішньої державної політики;

2. *На сьогодні в юридичній науці в цілому і науці адміністративного права зокрема спостерігається поліваріативність підходів до класифікації інформаційних відносин.* Це підтверджується точками зору як вітчизняних так і іноземних дослідників. Такий стан справ обумовлений, з одного боку, актуалізацією значення інформації в сучасному українському суспільстві, а з іншого - процесом започаткування нового, умовно автономного напрямку досліджень інформації у вітчизняному правознавстві;

2. Обґрунтовуючи систему власних класифікаторів групування інформаційних відносин в сфері державної служби ми виходили з того, що *вихідними засадами при формулюванні класифікаторів стали різні за змістом ознаки і характеристики процеси виникнення, протікання і розвитку службово-управлінських відносин в державі.* Зокрема, в основу градації інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби ми поклали такі критерії:

- поділ державної служби на цивільну і мілітаризовану;
- приналежність органів державної влади, де працюють державні службовці до різних гілок влади;
- стадії управлінської діяльності;
- особливості субординації учасників інформаційних відносин;
- види функцій державного управління;
- організаційно-правова форма діяльності органів державної влади;
- регіональна юрисдикція органів державного управління;

- функції інформаційного обміну, що відбувається між державними службовцями;
- суспільна значущість інформаційних відносин;
- соціальна роль інформаційних відносин;
- категорії інформації, яка використовується державними службовцями;
- особливості матеріальних носіїв інформації;
- рівень правового регулювання інформаційних відносин;
- галузь (сфера) державного управління, де проходять службу державні службовці;

3. Виходячи з прикладних цілей нашого дослідження **суб'єктами інформаційних відносин будемо вважати лише державних службовців, які є посадовими особами органів державної влади, а також власне органи державної влади.** Суб'єкти інформаційних відносин характеризуються різними управлінськими статусами в залежності від низки особливостей. Виходячи з засад деталізованого аналізу, суб'єктами інформаційних відносин в сфері державної служби окрім державних службовців, що перебувають на державних посадах є органи державної влади включаючи також їх внутрішні частини, їх апарат, адміністрації державних підприємств, установ, організацій де проходять службу державні службовці;

4. Через специфіку самого змісту інформаційних відносин у сфері державної служби, суб'єкти таких відносин додатково характеризуються наявністю спеціальних фахових знань і навичок роботи зі службовою інформацією та особливими владно-управлінськими повноваженнями, які дають змогу оперувати інформацією задля досягнення цілей офіційної державної політики. Це дає змогу виокремити категорії **«інформаційної компетентності»** державних службовців і **«інформаційної компетенції»** державних службовців;

5. **Інформаційна компетентність державних службовців України являє собою систему особистих професійних якостей, умінь і навичок здійснення державними службовцями різноманітних операцій з інформаційними даними у професійній діяльності з метою належного організаційно-управлінського забезпечення процесів виконання завдань і функцій державної служби у**

відповідності до цілей офіційної державної політики. Інформаційна компетентність є складним багатоманітним явищем зі складною чітко невизначеною на законодавчому рівні системою вимог;

6. До структури розробленої моделі інформаційної компетентності ми пропонуємо віднести такі складові компоненти:

1) навички попереджувати і відвертати загрози інформаційній безпеці держави;

2) наявність основ інформаційної культури;

3) здатність керівника розвивати ефективну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру підлеглих підрозділів, служб та працівників;

4) здатність керівника справляти конструктивний владний інформаційний вплив на підлеглий персонал;

5) уміння державних службовців, як суб'єктів інформаційних відносин, витримувати конкуренцію з іншими учасниками формування інформаційного поля держави;

6) вміння керівника організувати контроль за дотриманням підлеглими державними службовцями права громадян на доступ до публічної інформації в процесі взаємовідносин з владними інституціями держави;

7. Вважаємо доцільним закріпити на законодавчому рівні обов'язок кожного державного службовця бути інформаційно компетентним. У зв'язку з цим обгрутовано вважаємо позицію, у відповідності до якої діючий Закон України «Про державну службу» слід доповнити окремою статтею під назвою «Інформаційна компетентність державних службовців». У статті пропонуємо регламентувати основні складові інформаційної компетентності державних службовців і встановити обов'язковість основ спеціальної інформаційної підготовки державних службовців;

8. Під інформаційною компетенцією суб'єктів інформаційних відносин пропонуємо розуміти сукупність передбачених нормативно-правовими актами владних прав і обов'язків, котрими держава наділяє органи влади і державних службовців задля здійснення різноманітних операцій з інформацією в межах

виконання завдань і функцій держави. Інформаційна компетенція є самостійною правовою категорією, зміст якої можна дослідити лише за умови розмежування та окреслення кількох самостійних понять, які об'єднуються в її складі. Елементами цієї структури виступають предмет відання (поділяється на загальний і спеціальний) і повноваження (права і обов'язки).

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

3.1 Основні вектори реформування інформаційних відносин в сфері державної служби в світлі активізації Європейської інтеграції України

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), з іншої сторони [161]. Угода почала діяти 1 листопада 2014 р. і це, без перебільшення, є значною подією для новітньої історії нашої держави. Зміст положень документу свідчить про безальтернативність євроінтеграційного курсу України. Уперше в вітчизняній історії на офіційному рівні було не лише задекларовано, а й розпочато реальний процес політичного, економічного, культурного і правового зближення України і ЄС.

Угода про асоціацію є ключовим правовим інструментом реалізації за підтримки ЄС дуже необхідних реформ в Україні протягом наступних років. Започаткування формату асоціації України і ЄС є підтвердженням того, що український народ обирає європейську соціальну модель розвитку. Така модель передбачає поліпшення добробуту населення кожної європейської країни, поступальний стійкий економічний і соціальний розвиток країн в ЄС, формування гуманного ставлення до людини і її прав з боку влади. Наразі усі національні соціально-економічні моделі країн – членів ЄС спираються на єдині загальноєвропейські принципи організації державного управління і соціального життя: соціальна справедливість, соціальна безпека, соціальна єдність, конкурентоздатна економіка. Це, як відзначає Є.Ю. Каширіна обумовлює усвідомлення факту можливості існування єдиної соціальної стратегії Європи [162, с. 21]. І Україна з 2014 р. стала невід’ємною її складовою, що підтверджується

намірами політичного керівництва України провести комплексні реформи у ключових сферах соціального життя і владної діяльності.

Зазначене вище особливо стосується правової системи держави і сектору державного управління, адже саме у цих площинах Українська держава має провести реальні зміни, що будуть спрямовані на утвердження принципу верховенства права, протидії злочинності і корупції, створення системи правових цінностей, навколо якої будуть відбуватись перспективні перетворення у всіх сферах державного управління і життєдіяльності українського суспільства. Комплексність цих завдань вимагає, за висловом Президента України «неймовірно складної» роботи, адже Угода про асоціацію є для України «великим завданням і великим викликом» [163]. Переведення цього постулату на юридичну мову означає проведення структурних перетворень у вітчизняній правовій системі, спрямованих на модернізацію системи права і галузей законодавства, впровадження в правову систему України новітніх для національної правової традиції правових інститутів, зміну змісту існуючих і формування нових видів правових відносин, перегляд пріоритетів функціонування системи державного управління і державної служби тощо. Сфера інформації та інформаційних відносин не є виключенням і потребує особливої уваги. Визначення основних векторів її модернізації є завданням практичного значення, що потребує особливої актуалізації.

Відзначимо, що укладення Угоди про асоціацію поклало початок багатьом трансформаційним процесам в системі державного управління. Це стосується як **інституціональної складової державного управління, так і змістовної компоненти. Інституціональна складова** виявляється у тому, що після укладення Угоди у відповідності до ст. 460 має бути засновано спільний міждержавний орган управління процесами взаємодії України і ЄС, який має назву «Рада асоціації». Рада асоціації є органом політичної і правової координації процесів зближення України і ЄС. Рада складається із державних службовців - членів Уряду України, з однієї сторони, та членів Ради Європейського Союзу і членів Європейської Комісії, з іншої сторони. Допоміжним органом Ради асоціації стане Комітет асоціації і комітети, до персонального складу яких також будуть входити державні службовці України, які

перебувають на керівних посадах системи державного управління України і є вищими посадовими особами в різних галузях. У ст. 463 закріплено, що Рада асоціації має бути форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та Європейського Союзу, як чинні, так і ті, що перебувають на стадії підготовки, а також про заходи з їх виконання, впровадження та дотримання з метою поступового наближення законодавства України до права Союзу.

Наведене вище аналогічно стосується і інших робочих органів формату асоціації України і ЄС. Приміром, Комітет асоціації зобов'язаний виконувати низку функцій інформативного характеру (інформаційна підготовка засідань Ради асоціацій, інформаційне супроводження функціонування Ради асоціації, виконання делегованих Радою асоціацій повноважень). Комітет, в свою чергу, координує діяльність третьої ланки інституційного апарату співробітництва України і ЄС – галузевими підкомітетами і спеціальними органами. Вказані інституції створюються Радою асоціацій для організаційно-управлінського, правового, та інформативного забезпечення процесу керівництва конкретними сферами взаємодії України та ЄС (торгівля, митне співробітництво, економічне співробітництво, політичне співробітництво, співробітництво щодо санітарних і фітосанітарних правил та інше). Правовий статус підкомітетів деталізується на рівні актів Ради асоціації та Комітету асоціації. Кожен підкомітет має власне політико-організаційне завдання у відповідності до призначення і спеціалізації.

Потребує уваги також і та обставина, що у межах відносин асоціації Україна-ЄС засновуються Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства. Парламентський комітет створюється для того, щоб депутати Верховної Ради України та європарламентарі могли обмінюватися інформацією щодо гармонізації законодавства, а також різноманітних правових процедур взаємодії України та ЄС. Парламентський комітет повноважний вступати в офіційні інформаційні відносини з Радою асоціацій і має право офіційно запитувати у Ради асоціації відповідну інформацію стосовно виконання цієї Угоди, яка, у свою чергу, зобов'язана її таку інформацію надати. Більш того, Парламентський комітет зобов'язаний інформувати Раду асоціації про свої рішення,

що передбачає формування системи специфічних службових інформаційних відносин між працівниками Ради асоціації і парламентарями України. Слід також відзначити, що на рівні з Парламентським комітетом має розпочати роботу і згадувана Платформа громадянського суспільства (далі – Платформа). Платформа є умовною площиною для взаємодії представників громадянського суспільства України і ЄС з метою взаємного інформування про виконання цієї Угоди та врахування внеску громадськості в справу її виконання. До складу платформи входять представники громадянського суспільства України, з однієї сторони, і члени Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншої сторони. Платформа розрахована на те, щоб стати традиційним форумом для проведення спільних засідань та обміну думками. У відповідності до ст. 470 Угоди про асоціацію Платформа громадянського суспільства повинна бути в обов'язковому порядку поінформованою про рішення та рекомендації Ради асоціації, повноважна надавати рекомендації Раді асоціації, підтримувати регулярні інформаційні контакти з представниками інших двосторонніх органів в форматі асоціації України і ЄС.

З точки зору підпорядкування, наведені вище інституції є невід'ємною частиною системи державного управління України з цілим штатом державних службовців. Їх правовий статус наразі поки ще остаточно не визначено, а відповідно - відсутні правові параметри аналізу їхньої інформаційної компетенції. Разом із тим однозначно можна стверджувати, що як *в апараті Ради асоціації, так і в апараті Комітету асоціації будуть працювати державні службовці, які як в загальному порядку, так і на рівні конкретних посадових обов'язків повинні сприяти формуванню конструктивного інформаційного клімату на рівні міждержавних стосунків України і ЄС*. Дані інституції державного управління у перспективі мають стати розвинутими комунікативними інфраструктурами, орієнтованими на збір інформації на всій території країни та її обробку в інтересах органів влади, підприємств, установ організацій і громадян. Їх працівники можуть внести вирішальний вклад в оновлення державних інформаційних ресурсів. Завдання полягає в тому, щоб визначити правовий і управлінський порядок моделі оновлених інформаційних відносин з метою ефективного використання інформації і засобів її

обробки. Ця обставина прямо вказує на те, що в межах функціонування Ради асоціації та Комітету асоціації на рівні службових корпоративних відносин в колективах державних службовців будуть формуватися специфічні інформаційні зв'язки, спрямовані на компетентне вирішення функціональних завдань цих органів. Відповідно, є підстави констатувати, що **в системі державної служби України поступово формується нове поле для розвитку службових інформаційних відносин, які спрямовані на забезпечення процесів інтеграції України до ЄС.** Оскільки їх адміністративно-правовий статус ще не визначено, формується потреба у розробці і прийнятті відповідних нормативних актів, предметом правового регулювання яких були б питання загальної і інформаційної компетенції державних службовців апаратів вказаних інституцій.

В змістовну основу таких нормативних актів має бути закладено низку компонентів: віковий і освітній ценз, наявність певного досвіду, вимоги до посади, вимоги інформаційної компетентності, а головне – знання та усвідомлення пріоритетних напрямів реформування як всієї системи державної служби України в цілому, так і сектору інформаційних відносин в них. В зв'язку з цим на перший план виходить потреба з'ясування **змістовної компоненти трансформації системи інформаційних відносин в сфері державної служби та виконання завдань і функцій держави.**

Ідейне наповнення змістовної компоненти інформаційних відносин, що розвиваються в сфері державного управління безпосередньо стосується впровадження в практику функціонування національної правової, політичної, економічної і інформаційної системи нових стандартів на кшталт апробованих в ЄС. *За таких умов інформаційні відносини, що формуються в сфері державної служби України отримують нову ідейну і управлінську площину розвитку.* Ми ведемо мову про те, що асоціація з ЄС висуває на перший план для кожного державного службовця необхідність оновлення сприйняття ролі і значення інформації у сфері державного управління і державної служби. Так, якщо в попередні роки інформація у сфері державної служби сприймалася як засіб вирішення техніко-технологічних проблем функціонування суб'єктів державно-владних повноважень, то після

активізації євроінтеграційних процесів в Україні інформація має стати засобом взаємодії влади і суспільства, механізмом планованого й керованого спілкування чиновника і пересічного громадянина, гарантією формування атмосфери довіри й партнерських відносин державних службовців і громадськості. Якщо в попередню епоху відкритість влади для населення проявлялася лише у відбитті діяльності міністерств, відомств, високопоставлених державних чиновників та ЗМІ, то в умовах асоційованого членства в ЄС Україна «змушена» буде забезпечити відкритість органів державної влади, установа прямого й зворотного зв'язку органів влади, населення, суб'єктів парламентської діяльності.

Наведені вище твердження прямо впливають з положення Угоди про асоціацію як документа, який створює правовий базис для євроінтеграційних прагнень нашої держави. Особливо в центр нашої уваги оберемо норми, які є ідейно-правовою підставою для створення нової системи юридико-інституціональних координат трансформації інформаційного поля нашої держави. Зокрема, до такого переліку ми віднесемо положення, **які мають значення загальних концептуальних засад реформування політико-правової системи держави** та положення, що **предметно стосуються інформаційного забезпечення низки галузей співробітництва**.

Групу положень загального змісту становлять постулати, які впливають з наповнення вступної частини Угоди про асоціацію, а також з розділу II, який присвячений питанням політичного діалогу між Україною та ЄС, політичній асоціації, співробітництву та конвергенції України і ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики. Зокрема це:

— взаємне визнання Україною та державами-членами ЄС поваги до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, надійного захисту прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політичних стосунках. Вказані засади є базовими принципами функціонування всього інституційного

механізму ЄС і відображають спільне прагнення об'єднаних народів Європи досягти відповідного рівня соціального розвитку. Всі держави-члени ЄС своїми діями зобов'язуються сприяти збереженню і примноженню цих цінностей заради інтересів народів об'єднаної Європи. Слід відзначити, що на рівні ЄС серйозне порушення вказаних засад ЄС певною державою-членом є законною підставою для застосування стосовно цієї держави санкцій у вигляді припинення окремих прав, пов'язаних з членством в ЄС. Державні службовці України зобов'язані враховувати це під час інформаційної комунікації з іншими суб'єктами;

— взаємне визнання Україною та державами-членами ЄС важливості підтримання міжнародного миру та безпеки, залучення до ефективної багатосторонності та мирного вирішення спорів. На сьогодні міжнародний мир і безпека є не лише європейськими, а й загальноцивілізаційними цінностями. У 1981 р. ООН Резолюцією A / RES / 36/67 заснувала День миру, який святкується щорічно 21 вересня як день загального припинення вогню і відмови від насильства [164]. З тих пір це свято привернуло мільйони людей у всіх розвинених країнах, де силами як державної влади, так і інститутами громадянського суспільства проводяться відповідні масові заходи;

— зобов'язання здійснювати адаптацію національного законодавства України до законодавства ЄС задля впровадження політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ з метою прискорення всебічної інтеграції Української держави до європейського альянсу. Слід відзначити, що на сьогодні в державі створені певні організаційно-правові передумови адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Зокрема в Україні діє Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» від 18.03.2004 року №1629-IV [165] і послідовно реалізуються всі передбачені в ньому заходи. Координацію цього процесу здійснює Міністерство юстиції України та створена при ньому Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, яка виконує Прогресивний план адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [166]. Вагомий внесок у справу також становить і діяльність Центру адаптації державної служби до стандартів

Європейського Союзу, що створений у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Питання Центру сприяння інституційному розвитку державної служби» від 04.06.2008 р. № 528 [167]. Проте, процес адаптації законодавства потребує пришвидшення і поглиблення. За повідомленнями Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу за всі роки державної незалежності України і навіть після підписання Угоди про асоціацію в державі продовжує діяти застарілий Закон про державну службу 1993 р., а сам інститут державної служби не став локомотивом розвитку України [168];

— обов'язковість розробки і реалізації системою державного управління заходів, спрямованих на розвиток нового сприятливого клімату для економічних відносин між Україною і ЄС, насамперед для розвитку торгівлі та інвестицій, заохочення конкуренції, які є ключовими факторами для економічної реструктуризації та модернізації. Така позиція ставить кожному державному службовцю в обов'язок формувати сприятливе інформаційне середовище для підвищення інвестиційної привабливості України. Залучення іноземних інвестицій в Україні залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать соціально-економічна динаміка, ефективність залучення в світовий поділ праці, можливості модернізації на цій основі національної економіки;

— вжиття заходів, спрямованих на посилення політичного діалогу між системами державного управління України і ЄС, який ґрунтується на основних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності й партнерства, налагоджувати співробітництво з питань міграції, надання притулку та управління кордонами, використовуючи системний підхід та приділяючи увагу законній міграції і співробітництву в боротьбі з незаконною імміграцією, торгівлею людьми;

— провадити спільну політику, спрямовану на створення безпечного внутрішньодержавного середовища, протидію організованих злочинності. Як кандидат на вступ до ЄС, Україна має впровадити у діяльність вітчизняної правоохоронної системи розроблені і апробовані на рівні об'єднаної Європи ідейно-правові засади функціонування правоохоронних інституцій. На теперішній час у ЄС основні засади правоохоронної політики визначаються на міждержавному рівні в

установчих документах, а тому мають юридично офіційну форму, є загальнообов'язковими для всіх країн-членів. Так, виходячи з положень Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 07.02.1992 р. інституційний механізм ЄС містить у своїй структурі наддержавні інституції реалізації і координації правоохоронної політики на території об'єднаної Європи (Європейська комісія, Європейський парламент, Рада міністрів ЄС, Європол та ін.) [169];

— налагодження режиму постійного співробітництва на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та протидії з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини, а також відповідно до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців. Сьогодні тероризм став однієї з найбільш актуальних і обговорюваних проблем світового порядку. Цілями терористичних актів є не тільки військові об'єкти та військові, але й найбільш уразливі цивільні об'єкти і цивільні особи. Акти терору спрямовані на розповсюдження масової паніки, лякання, підрив довіри до влади, її шантаж, окупації територій суверенних держав тощо. Терористичні прояви кидають виклик не тільки урядам країн, але й самому сучасному суспільному устрою. Тому кожен державний службовець зобов'язаний робити все можливе для організаційної і інформаційної протидії тероризму;

— налагодити співробітництво у питаннях екологічної безпеки, створення ефективного механізму транскордонного та міжрегіонального співробітництва (зазначимо, що в ЄС забезпечення екологічної політики є цілим відокремленим видом спільної державної політики. Так, починаючи з 1970 р. і до сьогодні ЄС підписав 200 угод з питань захисту навколишнього природного середовища. Проте законодавче визнання пріоритетності екологічної складової суспільного розвитку не має великого значення, якщо воно не виконується належним чином. Саме тому в даний час завдання екологічної політики ЄС полягає, насамперед, в ефективній реалізації прийнятих природоохоронних угод [170];

— спільними зусиллями реалізовувати політику сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному сусідському просторі й, зокрема, співробітництва з метою мирного вирішення регіональних конфліктів.

Зазначимо, що перераховані вище положення повною мірою відповідають передовому європейському досвіду соціального управління. В умовах сьогоденної глобалізації держави-члени ЄС офіційно визнали, що всі спектри суспільних відносин мають відповідати сутності наведених ідейних імперативів ефективної соціальної політики. Як зазначає Н.Б. Ларіна це є гарантом прогресивного розвитку держави [171]. Українське суспільство для успішного розвитку має слідувати саме цій моделі державно-соціальної організації, адже вона повністю відповідає сучасним запитам, традиціям і цінностям прогресивних європейських демократій. Саме ця обставина обумовлює необхідність реформування в тому числі й інформаційної політики держави, впровадження нової філософії розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби.

У продовження викладеного вище доцільним буде конкретизовано зосередитися на групі положень Угоди про асоціацію, які безпосередньо **обумовлюють проведення перетворень в секторі формування інформації державними службовцями**. Дані положення логічно впливають з різних статей документу. Виокремимо і розкриємо зміст найголовніших із них.

Так, у відповідності до ст. 15 Угоди про асоціацію Україна бере на себе зобов'язання **вдосконалити систему забезпечення захисту персональних даних** відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, що закріплені у відповідних документах Ради Європи. Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати також і обмін спеціальною інформацією та експертами. Слід зазначити, що для системи державної служби перехід на стандарти ЄС в секторі захисту персональних даних є масштабним завданням. Це обумовлюється переважно тим, що Європейський Союз розглядає право на захист персональних даних не як абсолютне, а як таке, що посідає важливе місце у комплексі з іншими фундаментальними правами, і забезпечується у ході правовідносин між ЄС та його членами.

Наразі в ЄС єдині уніфіковані стандарти захисту персональних даних владними інституціями міститься в Генеральному регламенті із захисту персональних даних, який було розроблено Європейською комісією у 2012 р. з метою заміни дещо застарілої Директиви 95/46/ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» [172]. У відповідності до Регламенту система державного управління ЄС має на меті досягнення високого рівня охорони персональних даних у всіх сферах життєдіяльності, а також належного дотримання правил, введених з цією метою, у спрощенні процесу міжнародного переміщення персональних даних, та впровадженні єдиних стандартів з їх захисту. Проте головною особливістю Регламенту є те, що документом передбачено ряд організаційних змін у забезпеченні захисту персональних даних. Зокрема, країни ЄС засновують на рівні національних систем державної служби спеціальні посади службовців із захисту персональних даних. Ці службовці мають обов'язково бути наявними у державних установах та приватних компаніях, де кількість персоналу перевищує 250 осіб. Головним завданням цих посадових осіб буде здійснення спостереження за виконанням положень Регламенту, а головне – дотримання права на захист персональних даних громадян. Такі положення є передумовами для трансформації всієї ділянки адміністративних інформаційних відносин у сфері державної служби України.

Наступним важливим вектором перетворень інформаційних відносин в Україні є формування ефективної *системи обміну інформацією між компетентними органами України і ЄС у межах управління кордонами* (ст.16). Така система обміну інформацією повинна включати окрім суто інформаційного обміну, обмін спеціальними даними про технологічні аспекти прикордонного співробітництва, а також обмін офіцерами зв'язку. Перед Україною постало наведене завдання в зв'язку з тим, що інтеграція до ЄС передбачає спільне управління міграційними потоками між територіями України та держав-членів ЄС. Річ у тім, що в ЄС окремим напрямом політики всього інституціонального механізму співтовариства є налагодження взаємодії між державами-членами в

частині управління міграційними потоками, зокрема нелегальної міграції, легальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон, торгівлею людьми, включення проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти. Крім цього, практика управління міграційними процесами в ЄС початку 2000-х років доводить, що після кожного чергового приєднання до альянсу держав Східної і Північної Європи (Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Естонія, Литва, Латвія) міграційні потоки збільшуються, адже розвинені країни ЄС стають епіцентром неконтрольованого накопичення гастарбайтерів. Урядові структури держав ЄС зобов'язані проводити відповідну інформаційну роботу з таким контингентом задля забезпечення гармонійності ринку робочих послуг [173]. Це потребує від державних службовців спеціальних знань щодо інформаційного забезпечення вказаних процесів.

Третім пріоритетом реформування інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби і державного управління України у зв'язку з євроінтеграцією України має стати ***кваліфікований інформаційний обмін з державами ЄС інформацією, яка стосується спільного вирішення проблем корупції і злочинності в регіоні*** (ст. 22). Подібний обмін має включати дані про незаконне перетинання державного кордону нелегальними мігрантами, торгівлю людьми і вогнепальною зброєю, незаконний обіг наркотиків, контрабанду товарів, економічні злочини, злочини у сфері оподаткування, корупції як у приватному, так і в державному секторі, підробку документів, кіберзлочинність та інші протиправні дії. Відзначимо, що налагодження ефективної системи обміну інформацією правоохоронного гатунку з інституціями ЄС прискорить повноцінну інтеграцію України до загальноєвропейської системи правопорядку і єдиної правоохоронної політики. В ЄС правоохоронна політика також є одним з напрямів офіційної політики сутність якої полягає в цілеспрямованій діяльності владних структур та органів управління різних рівнів, спрямовану на забезпечення правопорядку, як об'єктивної потреби розвитку держави й суспільства, на запобігання і припинення протиправних діянь [174].

Наступний напрям, за яким мають реформуватись інформаційні відносини у сфері державної служби України пов'язаний із визнанням нашою державою і ЄС *тероризму як спільної загрози всьому прогресивному людству*. У ст. 23 Угоди про асоціацію закладено принцип, у відповідності до якого сторони зобов'язуються співробітничати з метою попередження та запобігання актам тероризму згідно з міжнародним правом, міжнародним правом щодо захисту прав людини, біженців та гуманітарним правом. Зокрема, Україна і ЄС домовились співробітничати на основі повного виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1373 2001 р. [175] Глобальної контртерористичної стратегії ООН 2006 р. [176] та інших документів ООН в галузі протидії тероризму. Задля виконання намічених цілей, Україна організовує:

- обмін інформацією щодо терористичних угруповань та організованих груп, які здійснюють їх підтримку,

- обміну досвідом та інформацією про тенденції тероризму та стосовно засобів і способів боротьби з тероризмом, зокрема допомогу у технічній галузі та навчанні;

- обміну досвідом стосовно запобігання тероризму.

У вже згадуваній ст. 22 Угоди вказано, що обмін всією інформацією відбувається відповідно до міжнародного та національного права держав. Зазначимо, що в Україні протягом останніх років вже було апробовано певні форми взаємодії інституцій правоохоронної системи з аналогічними установами ЄС. Так, даний механізм взаємодії передбачений в Угоді між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 04.12.2009 р. яка була ратифікована Законом України від 05.10.2010 р. і набула чинності 16.10.2010 р. (далі – Угода про співробітництво) [177]. Згідно положень Угоди про співробітництво службовці правоохоронних органів налагоджують активний інформаційний обмін «стратегічною» і «технічною» інформацією. «Стратегічна інформація» включає в себе дані про заходи правоохоронного характеру, що можуть бути корисними для попередження терористичних актів; спеціальну інформацію про нові способи скоєння злочинів терористичного характеру, нову інформацію про дані, отримані в результаті успішного застосування новітніх методів та засобів протидії злочинності,

інформаційні дані про маршрути що використовуються особами, причетними до злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми та зміни цих маршрутів, дані про стратегії та методи запобігання злочинності керівництвом правоохоронних відомств України і держав ЄС з метою вибору пріоритетів у правоохоронній діяльності, інформацію щодо оцінки загроз і доповіді про кримінальну ситуацію.

За своїм змістовним наповненням «стратегічна» інформація представляє оперативний інтерес для органів охорони правопорядку. Збір такої інформації відбувається в досить складних умовах і є, як відмічає К. С. Бельський, «...результатом не лише інформаційного, але й складного інформаційно-розвідувального процесу, в якому накопичення інформації складає початкову і одночасно фундаментальну стадію, за якою логічно слідують інші: аналіз, обробка, використання» [178; с. 725]. Набуття статусу асоційованого члена ЄС змушує нашу державу на всіх рівнях державного управління (як цивільного, так і мілітаризованого) здійснювати інформаційну роботу щодо протидії загрозі терористичним проявам і ні в якому разі не обмежуватися роботою службовців правоохоронного сектору. Це вказує на те, що *Україні у перспективі слід розробити відповідне правове поле для активного розвитку інформаційних правоохоронних відносин з державами ЄС на рівні як мілітаризованої, так і цивільної служби.*

П'ятим орієнтиром реформування інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби є спектр відносин, що пов'язані з **адміністративним співробітництвом** України і керівних органів ЄС (ст. 37). Адміністративне співробітництво скрізь призму Договору про асоціацію являє собою процес взаємодії владних інституцій України і установ ЄС з приводу спільного виконання заходів в певній сфері співробітництва. Українська держава в межах ефективного адміністративного співробітництва зобов'язується віддавати пріоритет документуванню і передачі в компетентні органи ЄС інформації про незаконні дії та випадки шахрайства в митних питаннях, що пов'язані з контрабандним імпортом, експортом, транзитом товарів та їх розміщенням під будь-яким іншим митним режимом або процедурою, зокрема заходи заборони, обмеження або контролю. Ці питання мають для інформаційного сектору держав ЄС особливе значення. Річ у тім,

що однією з причин неналежного співробітництва правоохоронних та контролюючих органів ЄС з відповідними органами суміжних держав є некомпетентний обмін інформацією про боротьбу з переміщенням товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Тому відповідний напрям роботи слід кардинально посилити.

Шостим блоком перетворень, які у перспективі мають відбутися в сфері інформаційних відносин на державній службі є необхідність створення системи взаємного інформування владних механізмів ЄС та України щодо низки питань торговельно-економічного характеру. Так, *стосовно обсягів імпорту легкових автомобілів* (ст. 44). Зокрема мова йде про те, що в установах державного управління України повинна налагоджуватися робота зі збору, систематизації та передачі до установ ЄС статистичної інформації про обсяги (у кількісних одиницях) імпорту товару, а також загальні обсяги (у кількісних одиницях) імпорту легкових автомобілів з будь-якого напрямку та кількості первинних реєстрацій легкових автомобілів в Україні за певний період часу. Фактично зазначені дії свідчать про встановлення особливого режиму імпорту автомобілів державами-членами ЄС до України. Це є важливим сегментом економіки держав співдружності.

В сфері антидемпінгових та компенсаційних заходів українські контрольні органи зобов'язані створити систему інформування аналогічних установ ЄС щодо *оповіщення про порушення антидемпінгового законодавства* (ст. 47). Зокрема мова йде про письмовий обмін інформаційними даними щодо фактів і міркувань про заходи реагування у межах розслідування порушень антидемпінгового законодавства якоюсь і сторін.

В додаток до наведеного вище слід вказати і на те, що Україна взяла на себе зобов'язання сприяти реалізації ініціатив, що *спрямовані на розвиток транскордонної торгівлі* (ст. 55). Задля цього в державі формуються умови для розвитку інформаційних відносин з державами-членами ЄС з приводу формування і подальшого обміну інформацією щодо посилення співробітництва з нормативно-правових питань, зміни законодавства з питань торгівлі, передового досвіду; наукове й технічне співробітництво з метою покращення якості технічних

регламентів, стандартів, тестування, ринкового нагляду та акредитації, при цьому забезпечуючи ефективне використання нормативно-правових ресурсів. Дані завдання ще більше актуалізуються з огляду на те, що протягом останніх років, які передували підписанню Угоди про асоціацію, Україна закріпила за собою статус надійного торговельного партнера ЄС. Так, за даними Представництва Європейського Союзу в Україні лише у 2012 році Україна посіла 22-е місце серед найбільших торговельних партнерів ЄС і 19-е місце серед країн-імпортерів з ЄС (1,4% експорту ЄС); в той час, як за обсягом експорту до країн ЄС Україна зайняла 26 позицію (0,8%) [179]. Безперечною істиною є доцільність підвищення і помноження наведених показників у зв'язку з активізацією євроінтеграційних процесів України. Без належного інформаційного супроводження досягти відчутних результатів у перспективному розвитку торгівлі України і ЄС буде неможливим.

У продовження слід зупинитися на інформаційних відносинах з приводу управління санітарним та фітосанітарними заходами. Підкомітет з *управління санітарними та фітосанітарними заходами* зобов'язаний систематизовувати та передавати інформацію сторонам щодо можливостей підвищення потенціалу двостороннього співробітництва в напрямі вироблення спільних стандартів санітарних та фітосанітарних заходів. У термінології Угоди про асоціацію це має назву «взаємозастосовна система швидкого інформування та механізм раннього попередження». Функціонування такої «системи» включає в себе реалізацію спільних інформаційних консультацій, обмін інформаційними даними, проведення професійних дискусій. Також в якості прикладу можна навести норму ст. 68 Угоди про асоціацію, в якій йде мова про обов'язковість повідомлення сторонами у письмовій формі протягом двох робочих днів про будь-які значні або важливі ризики для здоров'я населення, тварин, рослин, зокрема контроль надзвичайних ситуацій в харчовому ланцюгу, коли чітко встановлено значний ризик для здоров'я, пов'язаний із споживанням продуктів тваринного та рослинного походження.

У підсумку зазначимо, що європейська інтеграція України вимагає від системи державного управління і державної служби особливого підходу до висвітлення інформації про особливості діяльності служб митного контролю. Приміром, ст. 78,

яка регламентує *накладення митними органами зборів і платежів* зобов'язує Україну апробувати новий порядок оприлюднення шляхом опублікування інформації про обґрунтування платежу або збору за надану послугу, відповідальний орган, платежі та збори, які будуть застосовуватися, суб'єктів здійснення платежу через офіційно призначений засіб інформації і, коли це прийнятно і можливо, через офіційний веб-сайт тощо. Це завдання повною мірою обумовлює необхідність застосування спеціальних інформаційних технологій у сфері митного регулювання України і ЄС. В Ченцов у цьому зв'язку наголошує на доцільності комплексної інформаційної автоматизації низки митних процесів: митне оформлення та митний контроль у торговому й неторговому обігу; контроль доставки й митне оформлення автотранспортних засобів; ведення митної статистики України, митно-банківський контроль надходження виручки від експорту товарів і обґрунтованості платежів в іноземній валюті; інформаційна підтримка діяльності правоохоронних підрозділів митних органів і цілий ряд інших [180, с. 76].

Крім викладеного, сьогодні на експертному рівні йдуть дискусії про доцільність створення гнучкої, здатної до модернізації й розвитку системи інформаційного моніторингу змін параметрів митної політики, порядку переміщення товарів через митний кордон України, системою оцінки вартості й обсягів товарів, що ввозяться та вивозяться. Досягти зазначеного завдання без формування нових видів інформаційних відносин в секторі державної служби є, як мінімум, проблематичним завданням.

Наведені вище спектри суспільних відносин є, фактично, перспективними з точки зору становлення нового рівня співпраці всіх державних структур з ЄС. *Формування нових різновидів інформаційних відносин в сфері державної служби і державного управління буде відбуватись в унісон з формуванням нових управлінських інституцій з особливою адміністративно-інформаційною правоздатністю.* Невід'ємною частиною такої правоздатності мають стати і оновлені повноваження державних службовців інформаційного характеру. В свою чергу, інформаційно-адміністративна правоздатність таких державних інституцій буде формуватися з моменту видання акта про їх заснування. Відповідно, це буде

важливим кроком для формування організаційно-правового поля і подальших позитивних змін змісту інформаційних відносин на державній службі у відповідності до оновленого ідейного змісту політичного, економічного і правового співробітництва України і ЄС. У зв'язку з цим для спрощення багатоступеневого процесу модернізації інформаційних відносин в секторі державної служби, вважаємо, що *Україні слід провести значну роботу, спрямовану на реформування інформаційного сектора державної служби*. Це є вимогою часу, кроком до активізації європейської інтеграції нашої держави. Первинними і найголовнішими етапом реформування інформаційних відносин є створення відповідного законодавчого поля, про що і піде мова в наступному підрозділі.

3.2 Пріоритети удосконалення правового забезпечення інформаційних відносин в сфері державної служби

Однією з заporук підняття рівня ефективності інформаційних відносин в сфері державної служби є їх відповідне правове забезпечення. Створення сучасного, ефективного правового підґрунтя, яке б регламентувало всебічний розвиток інформаційного сектору відносин в сфері державної служби має відбуватись з урахуванням сучасних запитів і потреб як суспільства, так і реальної потреби системи державного управління в розробці і реалізації ефективної державної політики. Значення формування нової правової бази, що розрахована на будь-який сектор функціонування державних службовців є настільки важливим, що його умовно можна віднести до індексу результативності роботи державних структур і вважати прямим чинником прискорення євроінтеграції України. Тому модернізація правового забезпечення інформаційних відносин — одне з найважливіших для нашої держави завдань. Це ставить перед юридичної наукою важливе завдання - вироблення наукового базису для реалізації зазначеної практичної цілі з урахування завдань дисертаційного дослідження.

Попереднім етапом формулювання і викладення концептуальних пропозицій щодо удосконалення правового регулювання інформаційних відносин у сфері

державної служби є висвітлення напрацювань представників юридичної науки України в означеному напрямі. Так, в Україні наукова дискусія реформування інформаційного законодавства триває, фактично, з самого початку його формування. У 1992 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про інформацію». Введення вказаного законодавчого акту у систему національного законодавства України заклало початок формування юридичної основи інформаційної діяльності держави та формуванню інформаційних відносин у всіх сферах державного управління. У рік прийняття і набуття чинності законом, незважаючи на його тодішню модерність, у наукових і експертних розгортається жвава професійна дискусія про доцільність зміни і розширення інформаційного законодавства. У центрі дискусії – ідея кодифікації інформаційного законодавства, створення національного інформаційного кодексу України. Уперше ідею формування інформаційного кодексу України обґрунтував відомий український правознавець Р.А. Калюжний у власній дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук у 1992 р. [181]. Але ця ідея на той час не була широко прийнята юридичною науковою громадськістю, адже в умовах молоді держави інформаційне законодавство України продовжувало вдосконалюватися, нехай і фрагментарно за сферами інформаційної діяльності. Між органами державної влади почала формуватися організаційно-правова неузгодженість щодо вдосконалення інформаційного законодавства: в різних міністерствах і відомствах існували свої (нескоординовані Урядом) плани законопроектної діяльності. Згодом така практика призвела до того, що на кінець 1990-х років за даними Науково-дослідного центру правової інформатики Академії правових наук України із застосуванням комп'ютерної інформаційно-аналітичної системи «Законодавство», було визначено, що інформаційне законодавство становить критично великий масив нормативно-правових актів (норми інформаційного права містилися в понад 260 законах, 295 постановах Верховної Ради, 380 указах і 90 розпорядженнях Президента, 1160 постановах і 210 розпорядженнях Кабінету Міністрів, 1500 актів міністерств і відомств).

Зазначений вище стан справ призвів до низки практичних проблем в частині застосування законодавства про інформацію: спостерігалися неузгодженість позицій фахівців у визначеннях понятійного апарату; виникали складнощі при спробах гармонізації норм вітчизняного інформаційного законодавства з відповідними нормами європейських стандартів тощо. Більш того, під тиском нових здобутків науково-технічного прогресу у сфері інформатики створення нових нормативно-правових актів постійно вимагало визначення базового, комплексного законодавчого акта для всієї інформаційної сфери. Це ще більше зумовлювало необхідність систематизації інформаційного законодавства на рівні кодифікації. З цього моменту спостерігається друга спроба обґрунтування доцільності кодифікації інформаційного законодавства: у 1997 р. Державним комітетом інформаційної політики створення проекту Інформаційного кодексу України. Але ця спроба була невдалою і зазнала відчутної наукової і громадської критики. Причина цього крилася у ідеї зведення публічного інформаційного права до медіа права – права засобів масової інформації з включенням до нього видавничої, бібліотечної справи тощо.

Приблизно у той же час, паралельно, в Державному комітеті зв'язку та інформатизації була висунута альтернативна ідея створення проекту Кодексу інформаційного права України. Недоліком цієї ідеї було те, що все інформаційне право зводилося виключно до сфери інформатизації, зв'язку та розумінню його тільки у змісті публічного права. Наступні кілька років на науковому рівні точилися дискусії щодо реформування інформаційного законодавства. В різний час різні навчальні заклади і наукові установи висували ідеї про кодифікацію інформаційного законодавства. *Характерною рисою всіх пропозицій було те, що не було запропоновано чіткої моделі інформаційних відносин у державному секторі з урахуванням того, що інформаційні відносини на державній службі мають адміністративно-правовий характер.* В додаток до наведеного слід зазначити, що питання розробки кодифікованого законодавства України підіймалися й на найвищому політичному рівні – в Указі Президента України від 6 грудня 2001 року N 1193/2001 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31

жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» визначалося, що першочерговим завданням державної інформаційної політики є розробка Інформаційного кодексу України [182]. Пізніше, у 2003 р. аналогічний імператив був закріплений і у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність». В документі було визначено необхідність як провадження Концепції національної інформаційної політики України, так і розробки Інформаційного кодексу України як реального кроку в напрямі повного регулювання взаємовідносин особи, суспільства і держави у сфері інформатизації [183].

В подальший період питання щодо реформування інформаційного законодавства України періодично набувало резонансу на наукових заходах як національного, так і міжнародного рівнів. На сьогодні в Україні існує декілька наукових концепцій щодо кодифікації інформаційного законодавства:

— проект Інформаційного кодексу України, розробник – Державний комітет телебачення та радіомовлення України за участю представників міністерств та комітетів;

— проект модельного Інформаційного кодексу, запропонований О. Барановим, І. Жилиєвим, М. Родіоновим та іншими;

— проект Кодексу України про інформацію – розробники НДЦПІ АПрН України (В. Цимбалюк, М. Швець, В. Брижко та інші).

Слід зазначити, що всі проекти кодифікації інформаційного законодавства концептуально розраховані на регулювання широкого спектру питань, але інформаційним відносинам у сфері державної служби в них надається опосередкована увага. Одна з причин цього полягає у низьких темпах законопроектної роботи з питань оновлення законодавства про інформацію і про державну службу, відсутність політичної волі щодо прийняття нових законів, на чому неодноразово наголошували провідні українські експерти і науковці [184].

На рівні дискусій про кодифікацію інформаційного законодавства України, у науковому полі нашої держави були і інші пропозиції щодо реформи

інформаційного законодавства. Зокрема, аналіз наукових публікацій вітчизняних правознавців дає підстави констатувати, що неодноразово висувалися ідеї про створення правового поля для доступу до широких мережевих технологій приватного сектору, розвитку науково-технічної бази інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки у державі, вдосконалення надання інформаційних послуг та ін. [185], [186].

Слід зазначити, що на доктринальному рівні окремо обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення національного законодавства з тим, щоб оптимізувати інформаційні відносини у сфері державної служби практично не має. Це дає нам можливість запропонувати власний варіант найбільш важливих напрямів удосконалення національного законодавства задля реформування (оптимізації) інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби. Ми пропонуємо шість концептуальних напрямів удосконалення українського правового поля розвитку інформаційних відносин у сфері розвитку державної служби. Зазначимо, що *основним концептом, навколо якого нами формувались пропозиції по змінам у законодавство є підвищення рівня інформатизації державної служби, створення належних для цього юридичних механізмів*. Слід вказати, що сучасна інформатизація – це глобальний процес, який пов'язаний з кардинальними змінами структури і характеру світового і соціального розвитку, з переходом до нових поколінь наукомістких технологій, технічних систем, матеріалів, а також нових видів інформаційного обміну, які дозволяють вирішальним чином змінювати характер праці і умови життя людини. Інформатизація є об'єктивним і закономірним етапом розвитку суспільства, що встало на шлях інтенсивного розвитку [187].

В контексті зазначеного, інформатизація державної служби і системи державного управління є похідним явищем від загального рівня інформатизації суспільства. У відповідності до ст. 1 Закону України Про Національну програму інформатизації інформатизацією визначається сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і

використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. Якщо ми ведемо мову про *інформатизацію системи державної служби, то під цим слід розуміти безперервний процес системного впровадження комплексу заходів, які спрямовуються на забезпечення повного і своєчасного використання достовірної інформації, необхідної для виконання завдань і функцій держави.*

Слід відзначити, що через низькі темпи соціально-економічного розвитку і незадовільний стан матеріального забезпечення структур державного управління технічними засобами обробки інформації, стан інформатизації державної служби України за роки державної незалежності не позначився занадто активними темпами. Це визнає і держава. Так, у 1 Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V законодавцем було констатовано, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Основними причинами цього стали такі чинники як недостатній рівень розвитку нормативно-правової бази інформаційної сфери, повільні темпи створення інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет, недостатній рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності працівників державних установ. Визнання державою зазначених проблем черговий раз підтверджує, що функціонування державних інститутів є в теперішній час інформаційно та науково залежним.

Усунення зазначених негативних явищ потребує від держави проведення значної роботи в частині подолання зазначених явищ. Враховуючи те, що інформаційні відносини, що формуються в системі державної служби є досить самостійною сферою, слід коригувати законодавчі положення, що регулюють їх основні моделі. *Загальною засадою такого корегування є оновлення національного законодавства України про державну службу і про інформацію.* Розглядаючи стан, проблеми та стратегію нормативного розвитку інформаційних відносин в секторі

державної служби слід пам'ятати про те, що основи існуючого правового забезпечення інформаційних відносин в сфері державної служби були сформовані в перші пострадянські часи, коли держава, фактично, ще не встигла повноцінно перейти в площину нового статусу демократичної, інформаційно відкритої для світу країни з ринковою економікою. Це стосується як законодавства про інформацію, так і законодавства про державну службу. Сама концепція нормативних актів того часу, попри зміни відображала притаманний для того періоду рівень розвитку технічних засобів і досягнень технологій обробки інформації [188]. Відповідно, оновлення національного законодавства, що регулює оберт інформації у сфері державної служби, має відбуватись у напрямі створення передумов для комплексного вирішення завдань, що стоять перед державною службою з урахуванням перспективного подолання найважливіших соціально-економічних і політико-правових проблем державного розвитку. У продовження цього, пропонуємо обґрунтування кількох концептуальних напрямів реформування законодавчого підґрунтя інформаційних відносин у сфері державної служби:

1. ***Розробити і затвердити на законодавчому рівні цільовий нормативно-правовий акт з питань інформатизації державної служби – «Програму інформатизації державної служби України».*** В ідейну основу документа слід закласти систему заходів, спрямованих на формування ефективної інформаційної інфраструктури в секторі державної служби України. Структура державної служби України потребує, так само, як галузеві або функціональні структури державного управління, комплексної інформаційної підтримки. Поточна державно-управлінська діяльність органів влади і, особливо, обґрунтованість їхніх управлінських рішень, багато в чому залежать від повноти і якості інформаційних ресурсів, якими вони володіють. Інформатизація органів державного управління повинна розглядатись як постійний технологічний процес, що забезпечує своєчасну обробку інформаційних запитів і сприяє виробленню і прийняттю оптимальних рішень. При інформатизації структур державної служби їх керівництво має усвідомлювати, що впровадження комп'ютерних систем і інформаційних технологій в сферу їх діяльності потребує

системного підходу, який передбачає глибокий аналіз наявних проблем і формування найбільш оптимальних і практичних способів їх вирішення.

Положення пропонованого нами акту мають передбачати *обов'язковість заснування і технічного забезпечення сучасної єдиної інтегрованої інформаційної системи обміну інформацією у сфері державної служби і органів державного управління, визначити форми співробітництва держави з недержавними інформаційними інфраструктурами (приватні суб'єкти господарювання, юридичні і фізичні особи), визначення адміністративних та функціональних форм, методів та інструментів регулятивного інформаційного впливу на суспільні процеси відповідно до умов розвитку ринкових відносин у країні.*

Вважаємо, що програма інформатизації державної служби має також передбачати єдину загальнодержавну модель збору, систематизації і аналізу інформаційних потоків, що формуються на нижчому рівні державного управління (населений пункт, сільрада, підприємство, місто). Відомо, що з регіонів подається до 70-80 % інформації, яка служить основою для прийняття рішень на вищому загальнодержавному рівні, тож «білі плями» на полі своєчасної та достовірної інформації з регіонів можуть суттєво позначитися на обґрунтованості прийнятих рішень. Використання такої інформації і оперативне її передавання на кожен наступний рівень державного управління спрощує та робить менш забюрократизованими моделі офіційних інформаційних відносин різних рівнів державного галузевого чи міжгалузевого управління. Введення в дію такої програми сприяло б забезпеченню оперативності, достовірності, доступності та підвищення рівня захищеності оборту інформації в органах державної влади, а також стало б чинником підвищення ефективності та досягнення якісно нового рівня прийняття оперативних рішень в системі державного управління.

2. На законодавчому рівні розробити механізм відокремленого надання фінансових коштів для утримання інформаційного сектору державної служби. В цілому така пропозиція є новелою для національної практики України. Проте, подібний алгоритм підвищення рівня фінансування інформаційних процесів у сфері державної служби був неодноразово апробований у зарубіжних країнах. Так,

показовим, у цьому плані є досвід США. В Америці у 1995 році були прийняті два ключових закони, що визначили стан інформатизації органів влади: про реформу управління інформаційними технологіями США (Information Technology Management Reform Act of 1995); про скорочення обігу документів (Paperwork reduction Act of 1995) Розділ, пов'язаний з реформою управління інформаційними технологіями, був включений також до Закону США про національну оборону на 1996 р. (National Defence Authorization Act for Fiscal Year 1996) [189]. Американські законодавці були стурбовані низькою ефективністю асигнувань у державні інформаційні системи, недостатньо кваліфікованим використанням інформаційних технологій урядовими установами, що не сприяло вчасному отримувannya федеральним урядом переваг над приватними інформаційними корпораціями за умови швидких змін, які відбувалися у глобальній інформаційній індустрії. Загальною метою законодавчих змін було впровадження системи відокремленого фінансування інформаційного державного сектору. При цьому закони вирішували низку важливих для державного інформаційного поля завдань:

- спонукати уряд до стратегічного використання інформаційних технологій як інструменту підвищення ефективності роботи системи державного управління (в Україні на сьогодні відсутня стратегія використання інформаційних ресурсів у сфері державної служби);

- стимулювати своєчасне придбання сучасних інформаційних технологій та забезпечити кваліфіковане їх використання;

- підвищити ефективність інформаційно-технологічного забезпечення урядових структур через формулу «від процесу на результат»;

- підвищити відповідальність чиновників перед парламентом та громадянами за використання інформаційних технологій та ресурсів у діяльності державних установ;

- забезпечити рівень послуг, що надаються федеральним урядом, на рівні найкращих взірців від приватного сектору;

- здійснити міжвідомчий підхід до використання інформаційних ресурсів, доступних до загального користування в уряді;

— зменшити число зловживань та помилок, що виникають за умов недбалого управління інформаційними системами;

— забезпечити здатність уряду та окремих його агентств до вдосконалення управлінських процесів та роботи в цілому за інформаційними технологіями;

— запровадити єдиний підхід до управління інформаційними ресурсами з метою підвищення дієвості та ефективності виконання програм федерального уряду.

Перелічені вище аспекти ми пропонуємо «взяти на озброєння» вищому політичному керівництву держави задля підвищення ефективності державної діяльності в напрямі організаційно-правового забезпечення результативності інформаційних відносин в сфері державної служби.

3. Внесення змін до діючого законодавства України про державну службу і державне управління в частині заснування інституту окремої посадової особи, яка б предметно займалася розвитком інформаційної інфраструктури в системі державної служби. Така пропозиція може бути реалізована або шляхом введення в кожному міністерстві або органі управління посади, що прирівнюється до заступника міністра з розвитку інформаційної інфраструктури, або створення інституту урядового або президентського уповноваженого з питань розвитку інформаційної інфраструктури у сфері державної служби. На сьогодні навіть органи управління державною службою не мають таких завдань. Так, у відповідності з Положенням про Національне агентство з питань державної служби, затверджене Указом Президента України від 18.07.2011 р. № 769/2011 Нацдержслужба України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію єдиної державної політики у сфері державної служби та здійснює функціональне управління державною службою не має прямого завдання розвивати інформаційну інфраструктуру всієї системи державної служби, а здійснює лише окремі повноваження щодо оперування інформацією. Вважаємо, що такий стан справ не відповідає сучасним вимогам державного розвитку і не сприяє оновленню і модернізації інформаційної компетентності державних службовців. Паралельно з цим функцію розвитку інформаційної інфраструктури опосередковано

виконують самі керівники органів державної влади в межах своїх функціональних обов'язків.

Зазначимо, що у даному випадку українським спеціалістам обов'язково слід урахувати іноземний досвід. Так, у США в системі виконавчої влади у кожному відомстві призначаються *Голова з інформаційних справ* (Chief Information Officer). Він має такі обов'язки як: проведення консультацій вищого державного керівництва з питань придбання інформаційних технологій, управління інформаційними ресурсами, керівництво розробленням та створенням інформаційної інфраструктури відомства, яке відповідає за управління конкретною галуззю. В офісі працює спеціально підібраний штат працівників, що відповідають за підбір і закупівлю новітньої інформаційної техніки, впровадження передових технологій та програмного забезпечення, збір інформації про найновіші технологічні та програмні розробки.

Крім цього, в США створено спеціальний орган координації формування інформаційної інфраструктури в системі державної служби - *Рада голів з інформаційних справ*, до якої входять представники різних відомств. До компетенції Ради входить розробка пропозицій з проблем скорочення суспільних витрат на збір інформації, впровадження інформаційних технологій до урядових та приватних установ, вироблення рекомендацій з питань формування федеральної інформаційної політики. Даний орган користується експертними послугами спеціальних груп радників, які створює сама, а також взаємодія з так званими міжвідомчими функціональними групами, що можуть створюватися за дорученням Президента США для вивчення систем телекомунікації, розробки інформаційної політики, програмного забезпечення, дотримання інформаційної (зокрема, комп'ютерної) безпеки.

Слід вказати, що діяльність офісу вказаних органів фінансується з державного бюджету. В свою чергу, Конгрес США здійснює періодично вибіркову перевірку галузевих відомств на предмет виявлення ефективності використання інформаційних технологій, результати якої впливають на перерозподіл бюджетного фінансування. Згідно із Законом про реформу управління інформаційними

технологіями до завдань Конгресу США входить контроль за тим, щоб протягом найближчих 5 років органи виконавчої влади досягали зниження вартості функціонування та підтримки інформаційних технологій на 5 % і на стільки ж підвищили продуктивність їх використання. Вважаємо, що в Україні доцільно також запровадити подібну модель функціонування спеціальних владно-управлінських інститутів при галузевих органах влади.

4. Створення організаційно-правових засад спеціальної інформаційної підготовки державних службовців. Ми частково обґрунтовували власну позицію в попередніх підрозділах дослідження запропонувавши доповнити діючий Закон України «Про державну службу» окремою статтею про обов'язковість базової інформаційної підготовки державних службовців. В додаток до цього викладемо ще кілька концептуальних ідей щодо вдосконалення нормативно-правової основи підвищення інформаційної компетентності державних службовців.

Чинне законодавство України про державну службу і про інформацію не передбачає норм, що регулюють інформаційну підготовку державних службовців. Це, в свою чергу, є суттєвою перепорою для розвитку ефективних інформаційних відносин в сфері державної служби, що зобов'язана вирішувати швидко і ефективно завдання соціального розвитку. Більшість діючих законів, спрямованих на регулювання інформаційних відносин, були прийняті до набрання чинності Конституцією, і навіть зі значними змінами і доповненнями непридатні для задоволення потреб сьогодення. Здебільшого вони або наводять терміни, або декларують певні положення без вказівок на шляхи їх управлінської реалізації, або посилення на такі норми окремих законів, які до сфери інформаційних відносин неможливо застосувати без врахування специфіки об'єкта. Найбільш істотними є вади базових, власне, інформаційних законів «Про інформацію», «Про державну таємницю», оскільки інші закони інформаційного характеру, наприклад, «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення та радіомовлення» можуть функціонувати з незначними доповненнями, якщо існуватимуть ґрунтовні основні закони. Не досить ефективним є використання понятійного апарату, що регламентує комплекс питань, пов'язаних з обмеженнями

державних службовців в доступі до інформації, застосуванні ними інформаційних технологій, обробки інформації певного змісту та її передання за належністю в разі незапланованого одержання (інформація оборонного змісту, інформація, що стосується національної безпеки і т.д.). Крім вказаного вище, на законодавчому рівні не передбачено нормативних вимог кваліфікаційної підготовки державних службовців в сфері інформації. Негативним результатом такого стану справ є неможливість системи державної служби вчасно реагувати на виклики, які існують у нашій державі (в тому числі й вже згадувані нами інформаційні диверсії).

Первинними засобом подолання подібних тенденцій є створення організаційно-правового поля для спеціальної інформаційної підготовки (навчання) державних службовців органів державної влади різних рівнів, на чому неодноразово наголошували вітчизняні вчені-правознавці. Так, Т.Є. Кагановська зауважувала, що запорукою ефективної системи професійної підготовки державних службовців має стати «науково обумовлена і логічно струнка комплексна програма, а також належне правове підґрунтя для її реалізації» [190, с. 12]. В додаток до цього, система професійної освіти має бути сформована на основі узагальнення національного і зарубіжного досвіду, осмислення власних недоліків, залучення кращих досягнень науки. *Ми пропонуємо*, окрім закріплення на законодавчому рівні обов'язковості оволодіння державними службовцями базовими навичками роботи з інформацією в межах виконання професійних обов'язків, *розробити на рівні Кабінету Міністрів низку актів, які б поклали початок започаткуванню загальнодержавних програм інформаційного навчання кандидатів на державну службу, підвищення інформаційної кваліфікації вже діючих державних службовців, набуття навичок використання соціальних інформаційних мереж в інтересах державної служби і використання інформаційних систем органів влади, інформаційного забезпечення галузевої взаємодії України і держав Європейського Союзу у відповідності до Угоди про асоціацію*. Вжиття описаних заходів сприяло б удосконаленню інформаційного професіоналізму державних службовців України. Ми вважаємо, що це стало б фактором підвищення ефективності інформаційних відносин у сфері державної служби України.

5. Внести зміни у законодавство України про державну службу в частині закріплення обов'язку для кожного державного службовця забезпечувати інформаційний суверенітет держави і інформаційну безпеку суспільства у повсякденній діяльності. На сьогодні у відповідності до ст. 10 Закону про державну службу прямим обов'язком кожного державного службовця є збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню. Вважаємо, що такий спосіб правової регламентації обов'язків щодо забезпечення інформаційного суверенітету України є недосконалим, гальмує розвиток та вдосконалення цивілізованих інформаційних відносин в сфері державної служби України та процес забезпечення інформаційної безпеки. Річ у тім, що норми діючого закону про державну службу розраховані на захист інформації, а не на досягнення стану інформаційного суверенітету і безпеки суспільства і держави.

Зазначимо, що основою інформаційного суверенітету є національні інформаційні ресурси України. Особливістю такого виду інформаційних ресурсів є те, що з їхньою допомогою може бути досягнуте найбільш раціональне використання інших видів ресурсів держави (інтелектуальних, фінансових, природних). Інформаційний суверенітет України повинен передбачати реальну можливість для кожного державного службовця формувати національну інформаційну політику, здійснювати захист від неконтрольованого зовнішнього впливу національного інформаційного середовища.

Слід визнати, що поняття інформаційної безпеки і безпеки інформації різняться: перше є більш широким і охоплює також безпеку суспільства від інформації, тобто від її впливу, а не лише цілісність та достовірність власне інформаційних ресурсів. Під безпекою інформації або інформаційною безпекою розуміють захищеність інформації і підтримуючої її інфраструктури від випадкових або навмисних впливів суб'єктивного або штучного характеру, здатних завдати шкоди власникам і користувачам інформації, а також підривати систему формування інформаційних даних [191]. Інформаційний же суверенітет і

інформаційна безпека становлять особливу підсистему в системі національної безпеки України. Їх забезпечення розраховане на найголовніше - забезпечення прав і свобод громадян і гарантування національної безпеки держави. Вона впливає на інші категорії національної безпеки та набуває в інформаційному суспільстві першочергового значення, але водночас піддається небезпеці з боку комплексу загроз. Логічно, що її захист лягає, в кінцевому рахунку, на всі категорії державних службовців як мілітаризованої, так і цивільної державної служби. Прямий професійний обов'язок щодо забезпечення інформаційного суверенітету держави та інформаційної безпеки мають стати важливою підвалиною формування законодавчого поля у сфері інформаційних відносин на державній службі. Внесення подібних змін до українського законодавства про державну службу буде спонукати державних службовців більш активно контролювати і регулювати потоки інформації, що формуються в органах державної влади, а отже – буде сприяти підняттю суспільної корисності інформаційних відносин у секторі державної служби України.

6. *Прийняття окремого нормативного акту, який би засновував і регулював діяльність державної системи технічного забезпечення інформаційних процесів в секторі державної служби.* Ми відстоюємо позицію, у відповідності до якої однією з первинних гарантій ефективності розвитку інформаційних відносин у сфері державної служби має стати належне забезпечення відповідною технікою для різноманітної обробки інформації. Усвідомлюючи «амбіційність» такого завдання в умовах дефіциту коштів державного бюджету, що виділяється для системи державної служби, зазначимо, що Україна все ж потребує якомога жорсткішого правового закріплення обов'язковості організаційно-технічного забезпечення служб і підрозділів органів державного управління задля повноцінності і динамічності інформаційних відносин.

Для України в зазначеному плані, має бути знову показовим зарубіжний досвід. Для прикладу зазначимо, що в США сьогодні основна увага зосереджена на фінансуванні нових інформаційних систем державного управління, модернізації комп'ютерного обладнання, розвитку сучасних програмних засобів інтелектуальної

підтримки управлінських процесів. Наприклад, Міністерство фінансів США основну частину коштів, виділених на інформатизацію, спрямувало на програму модернізації інформаційної системи податкової служби США і удосконалення управлінської діяльності 24 податкових служб країни. Крім того, широке розповсюдження в управлінській діяльності урядових та президентських структур США отримали ситуаційні центри, що відносяться до класу систем групової підтримки рішень. Основний режим роботи у ситуаційному центрі - аудіо- і відеодіалог, що забезпечується спеціальними інформаційно-комп'ютерними засобами за розробленими інформаційними програмами. Сітьові комп'ютерні системи, сучасні засоби зв'язку складають основу технічного забезпечення ситуаційних центрів. Комп'ютерні системи такого класу значно прискорюють роботу на найскладніших ділянках аналітичної діяльності, наприклад, при аналізі і оцінці оперативної обстановки в тій чи іншій надзвичайній ситуації, при обробці соціально-економічної інформації, підготовці звітів, формуванні оперативних доповідей та довідок. Безперечно, подібний досвід є корисним для України, але його реальне впровадження можливе лише після проведення структурних реформ з підвищення фінансування державних структур і системи державної служби в цілому.

На відміну від США, у Німеччині розробкою нових інформаційних технологій та застосуванням їх у державно-управлінську діяльність займається спеціальна установа - Німецький національний центр з математики і обробці даних, що включає в себе п'ять головних дослідницьких інститутів. Загальна кількість співробітників складає 1200 чоловік. Цей центр забезпечує проведення наукових досліджень у сфері інформаційних технологій, здійснює науково-методичну підтримку інтелектуальних систем, організовує консультації у сфері організації медіа конференцій представників влади і т.д. Вважаємо, є сенс запровадження подібної практики в Україні, адже технічне забезпечення інформаційних процесів в сфері державної служби має здійснюватися на професійному рівні.

Окреслені нами напрями реформування національного законодавства України не є вичерпними і потребують подальшої розробки за умов якісного науково-

експертного забезпечення. Зміст обґрунтованих пріоритетів змінення законодавства, фактично, відображає основні проблеми державного регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби. Відповідно їх вирішення на державному рівні буде сприяти оптимізації інформаційних відносин у секторі державної служби і державного управління, створить організаційні умови для більш швидкого прийняття і якісного виконання управлінських рішень державної політики, підвищить рівень інформаційної безпеки держави, буде сприяти поживленню реформування структур державного управління України.

3.3 Перспективи оптимізації інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення у сфері обігу інформації

Важливим етапом дослідження правового регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби має стати визначення перспективних напрямів вдосконалення інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення у сфері обігу інформації. *Окреслення таких перспектив трансформації інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення у сфері обігу інформації буде відбуватись з урахуванням характеристики національного правового поля відповідальності державних службовців і стандартів юридичної відповідальності державних службовців за інформаційні проступки які існують в розвинених державах-членах ЄС.* Відзначимо, що наведені нами судження хоча і будуть носити характер загальних міркувань, проте їх практичне втілення сприяло б покращенню системи профілактики порушень державними службовцями службової дисципліни і посилення охорони інформаційних відносин, що формуються в сфері державної служби.

Слід зазначити, що інститут юридичної відповідальності державних службовців завжди був одним з основних об'єктів досліджень в різних галузях юридичної науки. Це пов'язано з тим, що теорія юридичної відповідальності в юриспруденції на сьогодні остаточно ще не розроблена, адже підстави різних видів юридичної відповідальності постійно змінюються з плином часу, а статус

спеціальних суб'єктів юридичної відповідальності також залежить від динамічного розвитку суспільства, виникнення нових професій, формування нових різновидів суспільних відносин. Ще у минулому столітті відомий радянський юрист М. С. Строгович наголошував на тому, що наукова розробка категорії «юридична відповідальність» навіть на загально-філософському рівні завжди буде недостатньою [192, с. 73]. Юридична відповідальність державних службовців є похідною загальної соціальної відповідальності, яка має філософсько-методологічний характер і генерує інші види відповідальності (політична відповідальність, етична відповідальність, моральна відповідальність, корпоративна відповідальність, релігійна відповідальність та ін.).

Підставою для виникнення юридичної відповідальності державного службовця за протиправне діяння, пов'язане з обігом інформації є здійснення правопорушення в інформаційній сфері. Ми приєднаємось до визначення поняття ***«інформаційне правопорушення» як протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності конкретного суб'єкта, що здійснює замах на встановлений інформаційний правопорядок і заподіює шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу такого спричинення і за яку законом передбачено юридичну відповідальність*** [193].

Коли ми ведемо мову про юридичну відповідальність державних службовців за порушення, пов'язані з обігом інформації, слід мати на увазі, що державні службовці є суб'єктами владних повноважень і реалізують завдання державної служби. Кожен державний службовець є, перш за все, носієм влади і спеціальних повноважень. Робота з інформацією у процесі виконання державно-владних обов'язків є одним із різновидів уособлення адміністративно-правової форми реалізації виконавчої влади, управлінських функцій [194, с. 38]. Ця обставина надає державним службовцям, у порівнянні з іншими категоріями громадян, більші можливості щодо збору, зберігання та ознайомлення з потрібною для державного управління інформацією. *Найбільша суспільна небезпека протизаконного діяння державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин, знаходить свій прояв у тому, що вчинюючи протиправну дію, він дискредитує владу з одного боку, і*

порушує адміністративно-правову форму реалізації виконавчої влади в державі в цілому. Таким чином, шкода наноситься загальному об'єкту у вигляді держави в цілому та родовому об'єктові - інформаційному середовищу сфери державного управління.

Оскільки юридична відповідальність державних службовців настає за скоєння правопорушень, пов'язаних з обертот спеціальної інформації, слід обов'язково визначити кілька характерних ознак даного виду соціальної відповідальності. **По-перше**, правова відповідальність обов'язково пов'язана зі вчиненням незаконних дій, які визначаються нормами права [195, с. 12]. **По-друге**, юридична відповідальність державних службовців пов'язана з підризом інтересів держави і є результатом недобросовісного виконання державним службовцем інформаційних обов'язків. **По-третє**, важливою рисою юридичної відповідальності є обов'язок притерпіти обмеження особистого, майнового або організаційного порядку, котрі наступають для особи у відповідь на скоєну нею винну протиправну поведінку. **По-четверте**, посередництвом юридичної відповідальності держава від імені суспільства висловлює осуд (негативну оцінку) державному службовцю як суб'єкту скоєння правопорушення. В державах ЄС остання обставина має особливий прояв. Приміром, у Німеччині це пояснюється тим, що в свідомості суспільних мас історично склався постулат того, що будь-який чиновник розглядається як слуга, орган та представник всієї державної ідеї розвитку [196, с. 131]. **По-п'яте**, в Україні вчинення державним службовцем «інформаційного» правопорушення кваліфікується або як кримінальний злочин, або як дисциплінарний проступок.

Отже, спираючись на наведене вище, **юридична відповідальність державних службовців за вчинення інформаційних правопорушень являє собою різновид юридичної відповідальності, що виражається в застосуванні до винної особи заходів впливу, передбачених законом в певному регламентованому порядку з метою захисту інформаційної безпеки, інформаційного суверенітету держави і захисту інтересів державної служби.** Подібний різновид юридичної відповідальності пропонуємо вважати елементом системи інформаційного правопорядку, який складає правовий фундамент інформаційного суспільства.

Державні службовці за скоєння інформаційних правопорушень несуть кримінальну і адміністративну відповідальність. Але адміністративна відповідальність у державних службовців у більшості випадків заміщується дисциплінарною відповідальністю. Дисциплінарна відповідальність настає за недотримання вимог службової дисципліни державними службовцями, а отже ставить під загрозу законність реалізації наданих службовцям інформаційних повноважень, і як наслідок – є передумовою порушення прав і свобод громадян [197, с. 139]. За такої умови підривається авторитет державної влади в цілому і унеможлиблюється виконання соціального призначення самого того чи іншого органу державного управління. Тому, дисциплінарну відповідальність також слід розглядати як один із правових засобів забезпечення службової дисципліни державних службовців, підвищення рівня їх сумлінності при реалізації інформаційної компетенції.

На сьогодні національне законодавство України не проводить чіткого розмежування, коли державного службовця слід притягнути до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності. Це пов'язано з тим, що *фактичні підстави розмежування адміністративної відповідальності від дисциплінарної в першу чергу пов'язані з різними об'єктами цих протиправних посягань*. Так, службова дисципліна, внутрішній трудовий розпорядок в органах державного управління, дотримання законності посадовими особами забезпечується дисциплінарними санкціями, і відповідні відносини, як правило, не є об'єктами адміністративних проступків. Об'єктом дисциплінарного проступку є трудові, службові правовідносини, на які посягає правопорушник, оскільки скоєння дисциплінарного проступку характеризується невиконанням професійних обов'язків державними службовцями, що перебувають у трудових відносинах з державою і представляють останню. Тому дисциплінарна відповідальність, як правило, обмежується межами внутрішньо-управлінських, трудових відносин.

Слід зазначити, що у чинному законодавстві про адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації відсутній нормативний акт, який би містив вичерпний перелік законів, які передбачають адміністративну

відповідальність за правопорушення в сфері обігу інформації. *В Україні юридична відповідальність державних службовців за скоєння правопорушень в сфері обігу інформації регламентується кількома законодавчими актами різного предмету правового регулювання і галузевої належності.* Передусім, це Закон про інформацію, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України. При цьому кожен з перелічених актів, незважаючи на галузеве регуляторне призначення, охороняє в певній мірі інформаційні відносини в сфері державної служби. Зокрема, у ст. 27-31 Закону про інформацію встановлено базові засади юридичної відповідальності за порушення інформаційного законодавства:

1) у ст. 27 закріплено принцип законності притягнення державних службовців до можливої дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності за порушення;

2) у ст. 28 закріплено принцип неприпустимості зловживання правом на інформацію, що означає заборону використання інформації для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини;

3) у ст. 29 регламентовано положення у відповідності до якого інформація з обмеженим доступом може бути поширена державним службовцем лише за умови, що вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України, забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків або свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб;

4) ст. 31 закріплює принцип обов'язковості відшкодування за рішенням суду збитків матеріальної чи моральної шкоди, у разі, якщо своїми діями призвели до порушення права особи на свободу інформації.

Що стосується адміністративної відповідальності за скоєння правопорушень у сфері обігу інформації, то склади так званих «інформаційних правопорушень» містяться у різних структурних частинах Кодексу України про адміністративні правопорушення. Наразі КУпАП у різних главах містить кілька десятків статей, що мають безпосереднє відношення до інформаційної сфери. Деякі з них розраховані на загального суб'єкта, а деякі з них містять спеціальний склад правопорушення, що потенційно може скоїти лише посадова особа державної служби, що має відповідний статус і можливість користуватися інформацією. Згрупуємо встановлені склади адміністративних правопорушень в групи в залежності від кваліфікуючих обставин. Здебільшого склади інформаційних правопорушень передбачені у главі 8 «Адміністративні правопорушення в промисловості, будівництві та у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів», главі 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності», главі 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» тощо. Це створює, як зазначає А. Благодарний, певні практичні складнощі [198]. З-за того, що чинний КУпАП не має окремої глави, присвяченої саме вказаній категорії проступкам, втрачається оглядовість законодавства про адміністративні правопорушення і адміністративну відповідальність, що є чинником ускладнення процесу правозастосування. Так, сьогодні державний службовець може підпадати під дію різних статей КУпАП за вчинення різних груп «інформаційних» правопорушень. Пропонуємо їх умовну класифікацію:

1) Правопорушення, пов'язані з необґрунтованою відмовою від надання відповідної інформації (ст. 212-3 КУпАП «Порушення права на інформацію та права на звернення»; ст. 96 КУпАП «Порушення вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів і правил під час будівництва»; ст. 91-4 КУпАП «Відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації»);

2) Правопорушення, пов'язані зі встановленим порядком надання інформації, (ст. 166-4 КУпАП «Порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень»; ст. 166-6

КУпАП «Порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця»; ст. 166-9 КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; ст. 210 КУпАП «Порушення військовозобов'язаними чи призовниками законодавства про військовий обов'язок і військову службу»; ст. 212-4 КУпАП «Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю»);

3) Правопорушення, пов'язані з навмисним приховуванням інформації (ст. 53-2 КУпАП «Перекручення або приховування даних державного земельного кадастру»; ст. 82-3 КУпАП «Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними»; ст. 83-1 КУпАП «Порушення законодавства про захист рослин»; ст. 92-1 КУпАП «Порушення законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи»; ст. 163-5 КУпАП «Приховування інформації про діяльність емітента»; ст. 186-3 КУпАП «Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень»);

4) Правопорушення, пов'язані з примушенням до поширення або перешкоджання поширенню певної інформації, а також поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи (ст. 212-11 КУпАП «Ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу»; ст. 164-3 КУпАП «Недобросовісна конкуренція»; ст. 185-7 КУпАП «Публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України»; ст. 173-1 КУпАП «Поширювання неправдивих чуток»);

5) Правопорушення, що пов'язані з розголошенням державної таємниці що охороняється законом, особою, яка повинна охороняти цю таємницю (ст. 212-2 КУпАП «Порушення законодавства про державну таємницю» містить дев'ять пунктів, кожен з яких передбачає різні форми скоєння означеного правопорушення,

що свідчить про особливу суспільну шкідливість подібного виду адміністративних правопорушень);

б) Правопорушення, пов'язані з порушенням порядку зберігання інформації (ст. 212-5 КУпАП «Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію»; ст. 212-6 КУпАП «Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем») [199].

Кримінальне законодавство України також передбачає кілька складів злочинів, що охороняють різноманітні суспільні відносини в сфері охорони інформації. Зокрема слід виокремити кілька складів злочинів проти особистих прав і свобод людини і громадянина (ст. 182 «Порушення недоторканності приватного життя»), проти основ національної безпеки (ст. 328 Кримінального кодексу «Розголошення державної таємниці», ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю», ст. 330 «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни»), в сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж (ст. 361 «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку», ст. 361-1 «Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут», ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації», ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї», ст. 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних

мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється», ст. 363-1 «Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку», Також державні службовця підлягають кримінальній відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 364 КК України «Зловживання владою» [200]. В межах ознак цього злочину посадова особа-державний службовець, зловживаючи наданими владними повноваженнями може неправомірно використовувати службову інформацію, або використовувати інформаційну компетенцію в особистих цілях, що є просто недопустимим.

Навітьши передбачені в законодавстві заходи юридичної відповідальності, які можуть бути застосовані до державних службовців за правопорушення, пов'язані з обігом інформації зробимо спробу сформулювати основні напрями вдосконалення інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення в сфері інформації.

***Перша пропозиція** полягає у вдосконаленні правової бази, що регламентує юридичну відповідальність державних службовців за вчинення правопорушень, пов'язаних з інформацією.* Наразі система норм про відповідальність державних службовців за правопорушення і злочини, пов'язані з використанням інформації, не є систематизованою, міститься в різних актах законодавства. У більшості норми не враховують особливості статусу інформації як стратегічного ресурсу розвитку у сфері державної служби. Тому, виправданим буде з нашої точки зору *систематизувати правові норми про юридичну відповідальність державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень.* Доцільним видається передбачити склади адміністративних правопорушень, що пов'язані з обігом інформації в сфері державної служби в окремому розділі КУпАП. Тим самим, законодавець більш детально б звернув увагу на такий об'єкт як інформація в сфері державної служби та створив би дієвий механізм його захисту.

***Друга пропозиція** зводиться до оптимізації інституту покарання державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень.* Так, санкції більшості норм

про відповідальність за інформаційні правопорушення передбачають штраф, розмір якого не можна співставляти з розміром шкоди, яка була заподіяна державним інтересам через неправомірну діяльність державних службовців у сфері інформації. Шкода, що завдається неправомірними діями державних службовців, що пов'язані з оперуванням інформації може наносити державі величезні фінансові збитки, ставити під загрозу систему національної безпеки, встановлений порядок управління, створювати передумови для порушення основоположних прав і свобод громадян. Тому на рівні національного законодавства України доцільним буде створити правовий механізм фактичної визначення суми штрафних санкцій, що може бути накладена на державного службовця у відповідності до реальної шкоди, що завдана державі. Таку шкоду мають встановлювати найвищі керівники галузевих органів, в системі яких проходив службу державний службовець із залученням громадськості та осіб, яким також завдано шкоду неправомірними діями державного службовця.

Третя позиція полягає у доцільності виокремлення на законодавчому рівні державного службовця як спеціального суб'єкта вчинення інформаційних правопорушень. У системі національного законодавства України, незважаючи на значну кількість складів інформаційних правопорушень, лише їх незначна кількість передбачає наявність спеціального суб'єкта вчинення – державного службовця. Остання обставина обумовлює ситуацію, коли ступінь захищеності державного інтересу залишається, фактично, не досить забезпеченою охоронними нормами. Так, в країнах ЄС законодавство про юридичну відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних з незаконними діями державних службовців з інформацією на рівні кримінального законодавства передбачає як спеціального суб'єкта – державного службовця, так і загального суб'єкта – приватну особу. В якості приклада назвемо досвід правової регламентації юридичної відповідальності за вчинення інформаційних правопорушень кількох розвинених європейських держав.

Так, щодо правового поля притягнення до відповідальності службових осіб, то у Бельгії в ст. 119 Кримінального кодексу передбачає кримінальну відповідальність для службової особи, що наділена державними повноваженнями за несанкціоноване

розкриття інформації державної служби [201]. Аналогічною є правова регламентація у кримінальному законодавстві Данії (§107, §109 Кримінального кодексу) [202]. Схожими є положення і Кримінального кодексу Французької Республіки і Німеччини, де, окрім стандартизованого положення про заборону несанкціонованого розголошення державними службовцями службової інформації, передбачена відповідальність і за спробу несанкціонованого розголошення такої інформації (ст.ст. 411-6, 411-7, 413-10, 413-11, 413-12 КК Франції та § 94 КК ФРН) [203], [204]. В той же час в Нідерландах і Польщі масив норм, що передбачає відповідальність за незаконне оперування інформацією державними службовцями, у порівнянні з Україною, є відносно незначним. У Нідерландах передбачено дві статті (44, 98 Кримінального кодексу Нідерландів), що передбачають відповідальність за розголошення інформації державної служби і є «цікавою» для держави [205]. У правовій системі Польщі діє також дві статті, що передбачають притягнення державних службовців до юридичної відповідальності за інформаційні правопорушення (ст.ст. 265, 266) [206].

Слід відзначити, що в державах ЄС випадки притягнення державних службовців до відповідальності за вчинення інформаційних правопорушень є поодинокими. За даними порівняльного звіту «Penalties for unauthorized disclosure of national security-related secrets: comparative law and practice», в якому аналізуються інформаційні дані щодо кількості і підстав притягнення державних службовців країн ЄС до юридичної відповідальності за скоєння правопорушень, пов'язаних з обігом інформації в процесі виконання ними службових обов'язків на посадах державної служби, за останні двадцять років в Бельгії, Італії, Польщі не було жодного такого випадку, в Данії – один випадок, у Франції, ФРН, Нідерландах – кілька випадків [207]. Наведене свідчить про те, що розвинені держави ЄС пішли по шляху виокремлення державного службовця як спеціального суб'єкта вчинення правопорушення, пов'язаного з обігом інформації. В Україні ж, не дивлячись на актуалізацію ролі інформації як важливого стратегічного ресурсу державного управління, державний службовець не завжди визнається спеціальним суб'єктом вчинення саме інформаційного правопорушення. У більшості випадків він є

суб'єктом загального дисциплінарного проступку, коли його дії кваліфікуються як порушення службової дисципліни без конкретизації заподіяння суспільної шкоди. Вважаємо, що *визначення державного службовця як спеціального суб'єкта інформаційних правопорушень у сфері державної служби стало фактором підвищення сумлінності чиновників у виконанні службових обов'язків*. Україні також слід намагатись сформувати правові передумови, коли державні службовці будуть цінувати власну професію та намагатися завжди бути більш професійними спеціалістами і не допускати протиправної поведінки.

Четверта пропозиція зводиться до підвищення системи профілактики вчинення державними службовцями інформаційних правопорушень. Законодавство, що охороняє інформаційні відносини у сфері державної служби за власним змістом спрямоване на покарання осіб, потенційно винних у скоєнні правопорушень, пов'язаних з обігом інформації. Натомість практика ЄС свідчить про те, що всі держави-члени альянсу, встановлюючи жорсткі покарання за обмежений перелік інформаційних правопорушень с сфері державної служби, все ж віддають пріоритет профілактиці і попередженню вчинення державними службовцями подібних проступків. Незважаючи на те, що у державах Європейського Союзу інститут юридичної відповідальності традиційно був важливим засобом охорони найважливіших суспільних відносин, пріоритетність профілактичних заходів не втрачала своє значення. Одним із засадничих постулатів юридичної відповідальності державних службовців в ЄС є те, що заходи юридичної відповідальності мають на меті застосування не лише санкцій карального характеру, а вчинення профілактичного, виправного впливу на особистість порушника.

Для країн ЄС застосування примусу стало традиційним лише у виправданих і дозволених за законом випадках. Ця обставина, як зазначає Л.В. Белая є загальною тенденцією розвитку права на шляху побудови правової держави в контексті гуманістичної ідеї пріоритету прав людини [208, с. 3]. Так, вже апробованим стандартом системи державного управління в ЄС є організація спеціальних управлінських заходів, спрямованих на захист інформації, що є конфіденційною і складають державну таємницю. У системах державного управління європейських

держав діє спеціальний порядок розмежування і класифікації документів, що містить важливу для державного управління інформації [209]. Класифікація припускає поділ документів, експертне відокремлення таємної інформації від інформації загального доступу, визначення вузького кола державних службовців, які мають право працювати з утаємниченою інформацією. Це передбачає, що з державною таємницею в державі працює досить незначна група осіб з числа працівників органів виконавчої влади, яка має для цього спеціальну підготовку і вузьку компетенцію. Відповідно формується ситуація, коли контроль за інформацією, що містить дані державної таємниці здійснюють лише спеціальні посадові особи, що сприяє покращенню управлінського клімату, знижує рівень бюрократизації і формалізації використання такої інформації. Наразі в Україні існує кілька ланок контролю за обортом таємної інформації у сфері державної служби: керівник підрозділу, уповноважена посадова особа підрозділу, органи державної безпеки. Такий порядок є, на наш погляд, занадто забюрократизованим і потребує спрощення. Тому з метою підвищення рівня дотримання інформаційного законодавства державними службовцями, потребує реформування існуюча система контролю за дотриманням не лише державної таємниці у сфері державної служби, а й охорони інформації про результати державно-владної діяльності. Зокрема доцільним буде зменшення суб'єктів контролю за додержанням державної таємниці шляхом створення єдиної загальнодержавної служби внутрішнього інформаційного контролю в органах державної влади. Діяльність такої служби буде сприяти попередженню скоєння правопорушень в інформаційній сфері державними службовцями.

Отже інститут юридичної відповідальності державних службовців за вчинення правопорушень, пов'язаних з інформацією у сфері державної служби є видом негативної реакції держави на завдання шкоди інтересам державної влади. Активна європейська інтеграція України і актуалізація ролі інформації як важливого ресурсу досягнення державою управлінських завдань ставить на порядок денний доцільність удосконалення (трансформації) інституту юридичної відповідальності державних службовців. *Основними векторами вдосконалення є посилення охорони інформаційних відносин, що формуються в сфері державної служби,*

систематизація конкретних складів інформаційних правопорушень, що можуть вчинятися державними службовцями, закріплення статусу державного службовця як спеціального суб'єкта правопорушення, пов'язаного з інформацією в секторі державної служб.

Висновки до розділу 3

1. Приєднання України до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) *започаткувало процеси реформування багатьох сфер державного управління і здійснення структурних реформ у сфері державної служби.* Сфера інформації та інформаційних відносин не є виключенням і ці питання потребують особливої наукової уваги;

2. Політичний курс на зближення з об'єднаною Європою дало початок багатьом трансформаційним процесам в системі державного управління. Це стосується як *інституціональної складової державного управління, так і змістовної компоненти.*

Інституційна складова перетворень зводиться до створення нових для правової системи владно-управлінських інституцій, де будуть проходити службу державні службовці (Рада асоціації України і ЄС, комітети асоціації, галузеві органи і установи). Функціонування цих інституцій державного управління у перспективі буде сприяти розвитку комунікативної інфраструктури, орієнтованої на збір інформації на всій території країни та її обробку в інтересах органів влади, підприємств, установ організацій і громадян.

Змістова складова вбирає в себе політико-правові постулати, які впливають з наповнення вступної частини Угоди про асоціацію, а також з розділу II, який присвячений питанням політичного діалогу між Україною та ЄС, політичної асоціації, співробітництву та конвергенції України і ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики (повага до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, надійного захисту прав людини і основоположних свобод, підтримання міжнародного миру та безпеки, мирне вирішення спорів, прискорення здійснення адаптації українського законодавства до стандартів ЄС та ін.):

3. Положення Угоди про асоціацію безпосередньо **обумовлюють проведення перетворень в секторі формування інформації державними службовцями.** Дані постулати логічно впливають з різних статей документу. Основними векторами реформування інформаційних відносин в сфері державної служби є: **вдосконалення системи забезпечення захисту персональних даних; модернізація системи обміну інформацією між компетентними органами України і ЄС у межах управління кордонами; налагодження інформаційного обміну з державами ЄС інформацією, яка стосується спільного вирішення проблем корупції і злочинності; інформаційна протидія тероризму; інформаційне забезпечення адміністративного співробітництва України і органів ЄС; інформаційне супроводження імпорту деяких товарів і розвитку транскордонної торгівлі; інформаційне оповіщення про порушення антидемпінгового законодавства; інформаційне забезпечення спільних з ЄС санітарних та фітосанітарних заходів; інформаційне сприяння налагодження митної співпраці;**

4. Первинним і самим важливим етапом реформування інформаційних відносин в сфері державної служби є їх відповідне правове забезпечення. **Основним концептом, навколо якого нами формувались пропозиції по змінам у законодавство є підвищення рівня загальної інформатизації державної служби, створення належних для цього юридичних механізмів;**

5. Оновлення національного законодавства України, що регулює оберт інформації у сфері державної служби, має відбуватись у напрямі створення передумов для комплексного вирішення завдань, що стоять перед державною службою з урахуванням перспективного подолання низки найважливіших соціально-економічних і політико-правових проблем державного розвитку. У продовження цього, запропоновано такі основні напрями реформування законодавчого підґрунтя інформаційних відносин у сфері державної служби:

— **розробка і затвердження на законодавчому рівні цільовий нормативно-правовий акт з питань інформатизації державної служби;**

— **створення правового механізму відокремленого надання фінансових коштів для утримання інформаційного сектору державної служби,;**

— заснування інституту окремої посадової особи, яка б предметно займалася розвитком інформаційної інфраструктури в системі державної служби;

— створення організаційно-правових засад спеціальної інформаційної підготовки державних службовців;

— закріплення обов'язку для кожного державного службовця забезпечувати інформаційний суверенітет держави і інформаційну безпеку суспільства у повсякденній діяльності;

— засновування і регулювання діяльності державної системи технічного забезпечення інформаційних процесів в секторі державної служби;

6. Одним із найбільш дієвих засобів державної охорони інформаційних відносин в сфері державної служби є інститут юридичної відповідальності державних службовців за «інформаційні правопорушення». *«Інформаційне правопорушення»* являє собою протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльності носія державних повноважень, що робить замах на встановлений інформаційний правопорядок і заподіює шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу такого спричинення і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність;

7. Найбільша суспільна небезпека протизаконного діяння державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин, знаходить свій прояв у тому, що вчинюючи протиправну дію, він дискредитує владу з одного боку, і порушує адміністративно-правову форму реалізації виконавчої влади в державі в цілому. Таким чином, шкода наноситься загальному об'єкту у вигляді держави в цілому та родовому об'єктові - інформаційному середовищу сфери державного управління;

8. Основними напрямками вдосконалення інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення в сфері інформації є: *систематизація правових норм про юридичну відповідальність державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень, оптимізація інституту покарання державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень, удосконалення на законодавчому рівні статусу державного службовця як*

спеціального суб'єкта вчинення інформаційних правопорушень, підвищення системи профілактики вчинення державними службовцями інформаційних правопорушень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у висвітленні особливостей правового регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби. На підставі проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Інформаційні відносини у сфері державної служби є самостійним правовим явищем, що формується у процесі виконання державними службовцями завдань і функцій держави для реалізації цілей державного управління. Вони являють собою різновид управлінських відносин, що формуються між державними службовцями, органами державної влади, а також підприємствами, організаціями і установами, де проходять службу державні службовці з приводу інформаційного забезпечення ефективного виконання системою державної служби управлінських функцій і практичного втілення завдань внутрішньої і зовнішньої державної політики.

2. Генеза інформаційних відносин у сфері державної служби криється в об'єктивних процесах формування, зберігання і використання спеціальної службової інформації. Така інформація вбирає в себе відомості і дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської діяльності, що формуються і використовуються у процесі виконання державними службовцями професійних обов'язків.

3. Інформація в сфері державної служби України є самостійним об'єктом правового регулювання держави. Правове регулювання інформації у сфері державної служби являє собою здійснюваний за допомогою правових норм і індивідуальних приписів нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, що формуються між суб'єктами державної служби, з метою виконання завдань і функцій держави відповідно до вимог суспільних потреб і інтересів розвитку держави. Ступінь правової регламентації інформації у секторі державної служби безпосередньо пов'язана з науково-технічним прогресом інформаційно-комунікативних технологій і тенденціями розвитку системи національного законодавства.

4. Акти нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби спрямовані здебільшого, на регламентацію службових повноважень державних службовців щодо здійснення різних операцій з інформацією під час виконання професійних обов'язків. Проте унормування управлінських моделей (форм) інформаційних відносин на державній службі залишається опосередкованим і відбувається у межах регламентації інших адміністративних відносин (кадрові відносини, відносини взаємодії державних службовців і громадськості, субординаційній відносини). Зазначене не повною мірою відповідає цілям реформування системи державної служби України і підвищенню ефективності функціонування всіх ланок системи державного управління з метою забезпечення інтересів громадянського суспільства і захисту прав і свобод громадян.

5. Інформаційні відносини у сфері державної служби формуються і розвиваються відповідно до низки принципів, які визначають їх зміст і соціальну ефективність. Залежно від соціальних передумов виникнення принципи формування інформаційних відносин класифікуються на три групи: соціально-правові, організаційно-управлінські, спеціально-технологічні. Принципи формування і розвитку інформаційних відносин на державній службі виконують регулятивну функцію щодо службової поведінки державних службовців.

6. На сучасному етапі державного розвитку України технологічне забезпечення інформаційних відносин у сфері державної служби чим далі більше визначається ступенем впровадження Інтернет-технологій у функціонування органів державного управління всіх рівнів. З точки зору функціонування інституту державної служби, використання Інтернет-ресурсів дозволяє найбільш практичним і економічним способом розповсюдити службову інформацію серед потрібних інстанцій і оптимізувати процеси інформаційної взаємодії органів державного управління.

7. У доктрині адміністративного права спостерігається поліваріативність підходів до класифікації інформаційних відносин. В основу диференціації інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби, покладено такі

критерії: поділ державної служби на цивільну і мілітаризовану; належність органів державної влади, де працюють державні службовці до різних гілок влади; стадії управлінської діяльності; особливості субординації учасників інформаційних відносин; види функцій державного управління; організаційно-правова форма діяльності органів державної влади; регіональна юрисдикція органів державного управління; функції інформаційного обміну, що відбувається між державними службовцями; важлива значущість інформаційних відносин; соціальна роль інформаційних відносин; категорії інформації, яка використовується державними службовцями; особливості матеріальних носіїв інформації; рівень правового регулювання інформаційних відносин; галузь (сфера) державного управління, де проходять службу державні службовці.

8. Суб'єктами інформаційних відносин, що формуються у сфері державної служби пропонуємо вважати державних службовців, які є посадовими особами органів державної влади, а також власне органи державної влади. Суб'єкти інформаційних відносин характеризуються різними управлінськими статусами в залежно від низки особливостей. Деталізований підхід до аналізу суб'єктів інформаційних відносин дає підстави віднести до останніх, окрім державних службовців, органи державної влади включаючи їх внутрішні відділи (підрозділи), їх апарат, адміністрації державних підприємств, установ, організацій.

9. Специфіка змісту інформаційних відносин у сфері державної служби, зумовлює додаткові характерні особливості, притаманні їх суб'єктам: а) наявність спеціальних фахових знань і навичок роботи зі службовою інформацією; б) особливі владно-управлінські повноваження, що дають змогу оперувати інформацією для досягнення цілей офіційної державної політики. Це дає змогу виокремити категорії «інформаційна компетентність» і «інформаційна компетенція» державних службовців.

10. Інформаційна компетентність державних службовців України являє собою систему особистих професійних якостей, умінь і навичок здійснення державними службовцями різноманітних операцій з інформаційними даними у професійній діяльності з метою належного організаційно-управлінського забезпечення процесів

виконання завдань і функцій державної служби відповідно до цілей офіційної державної політики. Інформаційна компетентність є складним багатоманітним явищем, яке вбирає в себе систему спеціальних вимог до здійснення операцій зі службовими інформаційними даними.

11. Встановлено, що сучасне законодавство України про державну службу не передбачає обов'язковості для державних службовців набуття основ інформаційної компетентності. У зв'язку з цим обгрутовано вважаємо позицію, відповідно до якої чинний Закон України «Про державну службу» слід доповнити окремою статтею під назвою «Інформаційна компетентність державних службовців». У статті запропоновано закріпити основні складові інформаційної компетентності державних службовців і встановити обов'язковість спеціальної інформаційної підготовки державних службовців.

12. Інформаційна компетенція суб'єктів інформаційних відносин – це сукупність передбачених нормативно-правовими актами владних прав і обов'язків, котрими держава наділяє органи влади і державних службовців задля здійснення різноманітних операцій з інформацією в межах виконання завдань і функцій держави. Елементами інформаційної компетенції виступають предмет відання (поділяється на загальний і спеціальний) і повноваження (права і обов'язки).

13. З огляду на активізацію європейської інтеграції України сектор інформаційних відносин у сфері державної служби потребує вдосконалення. Приєднання України до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – зумовлює доцільність виокремлення пріоритетних векторів реформування інформаційних відносин у сфері державної служби, зокрема таких: удосконалення системи забезпечення захисту персональних даних; модернізацію системи обміну інформацією між компетентними органами України і ЄС у межах управління кордонами; налагодження інформаційного обміну з державами ЄС інформацією з питань протидії корупції і злочинності; інформаційна протидія тероризму; інформаційне забезпечення адміністративного співробітництва України і органів ЄС; інформаційне супроводження імпорту деяких товарів і розвитку

транскордонної торгівлі; інформаційне оповіщення про порушення антидемпінгового законодавства; інформаційне забезпечення спільних з ЄС санітарних та фітосанітарних заходів; інформаційне сприяння налагодження митної співпраці.

14. Початковим етапом реформування інформаційних відносин у сфері державної служби є вдосконалення правової основи їх розвитку. У зв'язку з цим обґрунтовано основні напрями реформування законодавчого підґрунтя інформаційних відносин у сфері державної служби: розробка і затвердження на законодавчому рівні цільового нормативно-правового акта з питань інформатизації державної служби; створення правового механізму відокремленого надання фінансових коштів для утримання інформаційного сектора державної служби; заснування інституту окремої посадової особи, яка б предметно займалася розвитком інформаційної інфраструктури в системі державної служби; створення організаційно-правових засад спеціальної інформаційної підготовки державних службовців; закріплення обов'язку для кожного державного службовця забезпечувати інформаційний суверенітет держави і інформаційну безпеку суспільства у повсякденній діяльності; побудова і регулювання діяльності державної системи технічного забезпечення інформаційних процесів в секторі державної служби.

15. Найбільш дієвим засобом державної охорони інформаційних відносин у сфері державної служби є інститут юридичної відповідальності державних службовців за особливий вид правопорушень, які умовно названі «інформаційними правопорушеннями». Найбільша суспільна небезпека протизаконного діяння державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин виявляється в тому, що, вчиняючи протиправну дію, він не тільки дискредитує владу, а й порушує адміністративно-правову форму реалізації виконавчої влади в державі в цілому. Таким чином, шкода завдається як загальному об'єкту – державі, так і родовому об'єктові – інформаційному середовищу сфери державного управління.

16. Зміст національного законодавства України, що регламентує інститут юридичної відповідальності державних службовців за вчинення правопорушень,

пов'язаних з обігом інформації, потребує удосконалення. Основними напрямками вдосконалення інституту юридичної відповідальності є: систематизація правових норм про юридичну відповідальність державних службовців за вчинення інформаційних правопорушень; оптимізація інституту покарання державних службовців за інформаційні правопорушення; удосконалення статусу державного службовця як спеціального суб'єкта вчинення інформаційних правопорушень; підвищення системи профілактики вчинення державними службовцями інформаційних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марко Є. Інформаційний ринок: проблеми застосування у фінансовій системі України /Є. Марко // Банківська справа. — 2010.—№ 2 (17). — с. 53-58.
2. Пліс Є.В. Становлення інформаційного права та інформаційного законодавства України /Є.В. Пліс // Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: матеріали XI Науково-практичної конференції курсантів та слухачів. — Х.:— 2004.— ХНУВС.— с. 83-84.
3. Егоров В.А. Динамика информационных отношений и новый подход к истеме информационного права /В.А. Егоров// Современное право. — 2006. — № 9. — с. 42-44.
4. Красноступ Г. Проблема визначення об'єкта та предмета інформаційного права /Г. Красноступ // Право України. — 2007. — № 5. — с. 125-129.
5. Алексеев С.С. Общая теория права: учебник / Алексеев С.С. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. — 576 с.
6. Малая советская энциклопедия / [Анничков Н.Н., Баранов А.Н., Баранов Н.В. и др.]; под ред. Б.А. Введенского. — [3-е изд.]. — М.: Государственное научное издательство «Большая советская энциклопедия», 1958 г. Т. 4.— 1959.— 1306 с.; с. 149.
7. Жечев С.І. Інформація як провідний предмет інформаційних правовідносин /С.І. Желев // Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: матеріали Науково-практичної конференції курсантів та слухачів 19 травня 2007 р.. — Х.: ХНУВС.— Випуск 14. — с. 148-149.
8. Дюжев Д.В. Информация как объект правового регулирования в современном мире / Д.В. Дюжев // Наука, релігія, суспільство. — 2006.— № 4. — с. 252-258.
9. Лопатін С.І. Роль і значення інформації в адміністративно-правових відносинах /С.І. Лопатін // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — 2005.— № 49. — с. 230-235.
10. Серевин В.А. Правовое регулирование информационных отношений /В.А. Северин // Юрист.—2001.—№7.— с. 2-10.

11. Лийв Э.Х. Инфодинамика. Обобщенная энтропия и негэнтропия / Э.Х. Лийв.— Таллин.; Типография АО Юхисэлу.—1998., 200 с.
12. Грушин Б.А. Массовая информация в советском промышленном городе: Опыт комплексного социологического исследования [Б.А.Грушин, Л.Н.Федотова, Е.Я.Таршис и др.; Под общ. ред. Б.А.Грушина, Л.А.Оникова]. - М.: Политиздат, 1980. - С. 20.
13. Измайлова Е.В. Информация в коммерческих отношениях /Е.В. Измайлова// Вестник Московского университета. Серия 11 «Право».— 2005.— № 1.— с. 62-79.
14. Кір'ян В.О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Кірян. — К, 2013. — 20 с.
15. Контрольна функція управління / Библиотека правовых документов // Электронний ресурс. Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1181_page_51.html
16. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992 р.— № 48. - Ст. 650.
17. Войниканис Е.А. Информация, Собственность. Интернет: традиция и новеллы в современном праве /Е.А. Ворйниканис, М.В. Якушев. — М.: Волтерс Клувер, 2004. — 176 с.
18. Грибанов Д.В. Информация как объект правового регулирования. Теоретический аспект / Д.В. Грибанов// Юрист.— 2003. — № 1. — с. 14-15.
19. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради. — 1993. — № 52. — Ст. 490.
20. Цветков В.В. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи /В.В. Цветков. — К., «Ореон», 1998. — 364 с.
21. Оболенський Ю.О. Державне управління та державна служба: словник-довідник /Ю.О. Оболенський.— К.: КНЕУ, 2005.— 480 с.
22. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г.В. Атаманчук. — М., «Омега-Л», 2010. — 525 с.

23. Пархоменко-Куцевіл О. Державна служба як інституційний феномен: понятійно-категоріальний апарат /О. Пархоменко-Куцевіл // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2010.— № 1(4).— с. 220-227.

24. Черепанов В.В. Основы государственной службы и кадровой политики: учебник для студентов / В.В. Черепанов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. — 679 с.

25. Соснін О.В. Проблеми класифікації інформаційного ресурсу в загальному вимірі проблем інформатизації України /О.В. Соснін // Віче.— 2007.— №2 (13).— с. 32-35 .

26. Соснін О.В. Державна інформаційна політика і свобода слова / О.В. Соснін // Політика і час. — 2003.— №3.— с. 11-15.

27. Немцова Е.С. Роль и значение информационных ресурсов для процесса принятия решений в системе управления предприятиями в условиях конкурентной среды /Е.С. Немцова// Вестник СевКавГТУ: Серия «Экономика». — 2004.— № 2(13).— с. 1-5 .

28. Герчикова И.Н. Менеджмент: учебник. 3-е издание, дополненное и переработанное / И.Н. Герчикова.— М.: ЮНИТИ, 2000.

29. Соснін О.В. Інформаційна безпека і політико-правові проблеми /О.В. Соснін // Політика і час. — 2005.— №10.— с. 97-102.

30. Комлев С.В. Российское законодательство обо информации, находящейся в ограниченном обороте / С.В. Комлев // Российский следователь.— 2005.— №5.— с. 56-59.

31. Гіда О.Ф. Щодо основних засад формування державної інформаційної політики /О.Ф. Гіда // Науково-практичний журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)».— 2013.— № 1 (29).— с. 333-341.

32. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. — 23 - е изд. испр., — М.: Русский язык, 1991, — 917 с.

33. Питер Дэли, Майкл Уоткинс. Первые 90 дней на государственной службе: ключевые стратегии успеха для новых руководителей государственных организаций

всех уровней / Питер Дэли, Майко Уоткинс: пер. Стативка А.В.-К.: Калидос Паблишинг, 2008.-276 с.

34. Мотиваційна функція менеджменту / Українська електронна бібліотека // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://libr.org.ua/book/82/2451.html>.

35. Кагановська Т.Є. Правовий статус кадрових підрозділів як суб'єктів кадрового забезпечення державного управління / Т.Є. Кагановська // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. І.О. Дідоренка.— 2009.— № 1.— с. 30-38.

36. Красноступ Г. Комп'ютерна програма як об'єкт інформаційних правовідносин / Г. Красноступ // Право України. — 2005. — № 8. — с. 114-117.

37. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун.— К.: «Алерта»; КНТ; ЦУЛ, 2009, 520 с.

38. Карлин А. Нормативно-правовое обеспечение социально-экономической сферы / А. Карлин / Российская юстиция. — 2002. — № 9.— С.8 — 10.

39. Штанько И.Н. Правовое обеспечение достоинства личности в современном российском обществе: проблемы и перспективы / И.Н. Штанько/ Российский следователь. — 2006.— № 11, С.62—63.

40. Зінченко В.М. Механізм держави та правоохоронні органи / В.М. Зінченко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — 2005.— № 27. — С. 121-125.

41. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения / Тихомиров Ю.М. — М.: «Норма», 1996. — 432 с.

42. Михайлик А. Г. Правовое регулирование внешнеэкономической деятельности государства (Историко-теоретический и сравнительно-правовой анализ): дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.01. / Михайлик Александр Георгиевич.- Спб, 2004.- 340 с.

43. Ткачук Н.І. Правове регулювання інформаційних відносин як складова розвитку інформаційного суспільства / Н.І. Ткачук // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2007.— № 1.— с. 116-121.

44. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р.— № 30. — ст. 141.
45. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011 р.— № 32. - Ст. 314.
46. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України.—1998 р.— № 27. - Ст.181.
47. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України.—2007 р.— № 12. - Ст. 102.
48. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України.— 1994 р.— № 16. - Ст. 93.
49. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993 р.— № 1. - Ст. 1.
50. Про інформаційні агентства: Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України.— 1995.— № 13. - Ст. 83.
51. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 р. №539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України.—1997 р.— № 49. - Ст. 299.
52. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України.—1994 р.— № 10. - Ст. 43.
53. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України.—1996 р.— №39. - Ст. 181 .
54. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003 р. - № 39. - Ст. 351.
55. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова Верховної Ради України від 01.12.2005 р. № 3175-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006 р.— № 15. - Ст. 131.

56. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008 // Урядовий портал / Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244866850&cat_id=244866701.

57. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.08.2000 року № 928 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.r307ada.gov.ua/laws/show/928/2000>.

58. Про заходи щодо забезпечення здійснення місцевими державними адміністраціями виконавчої влади на відповідній території : Указ Президента України від 24 травня 2013 року № // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15772.html>.

59. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.

60. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций Утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года // Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_621.

61. Устав Организации Объединенных Наций /Официальное Интернет-представительство Организации Объединенных Наций // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/charter/index.shtml>.

62. Всеобщая декларация прав человека от 10.12.1948 г. // Блатова Н.Т. Международное право в документах: учебное пособие / Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков.— М.: 2002. — С. 101-106.

63. Олена Чомахашвілі Право громадянина на інформацію // Юридичний журнал.—2005.— № 8 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1856>.

64. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16.12.1966 г. // Блатова Н.Т. Международное право в документах: учебное пособие / Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков.— М.: 2002. — С. 117—134.

65. Конвенция о правах ребенка от 20.11.1989 г. // Блатова Н.Т. Международное право в документах: учебное пособие / Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков.— М.: 2002. — с. 148-159 .

66. Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй на 106 пленарному засіданні 17.12. 1979 року схвалений Резолюцією № 34/169 // Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [Грошевий Ю.М., Вюнтергербер Т., Шемшученко Ю.С.]: за ред. Ю.І. Римаренко.—К.: КНТ, 2006. — С.580—586.

67. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. Посібник /Ващенко Ю.В. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 344 с.

68. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Закон України // Відомості Верховної Ради України.—2006.—№ 50. - Ст.496.

69. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод от 04.11.1950 г. // Блатова Н.Т. Международное право в документах: учебное пособие / Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков.— М.: 2002. — 824 С.

70. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1994 - № 46. - Ст.415.

71. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони // Угода про асоціацію між Україною та ЄС // Електронний ресурс. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Угода_про_асоціацію_між_Україною_та_ЄС.

72. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : Закон України від 04.12.2009 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 6. - Ст. 48.

73. Кабашов С.Ю. Организация муниципальной службы: Учебник / С.Ю. Карташов.— М.; Инфра-М, 2010. - 478 с.

74. Григоренко Є. І. Конституція та засади конституційного ладу України у питаннях та відповідях: навч. посіб. / Є. І. Григоренко, О. С. Передерій. — Х. : ХУПС, 2010. — 172 с.

75. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) / О.І. Харитонов: монографія. — Одеса: Юридична література, 2004. — 328 с.

76. Атаманчук Г.В. Власть /Г.В. Атаманчук //Государственная служба: Энциклопедический словарь: под общ ред. В.К. Егорова, И.Н. Барцица. — М.: «РАГС», 2009.— 432 с.; с. 43-44.

77. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України.— 2011.— № 40. - Ст.404.

78. Литвинцева Е. А. Компетенция /Е.А. Литвинцева // Государственная служба: Энциклопедический словарь: под общ ред. В.К. Егорова, И.Н. Барцица. — М.: «РАГС», 2009.— 432 с.; с. 165-166.

79. Олійник О. В., Соснін О. В., Шиманський Л. Є. Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави /О.В. Олійник, О.В. Соснін, Л.Є. Шиманський // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Sosnin2.html>.

80. Прохожев А.А. Защита информации /А.А. Прохожев // Государственная служба: Энциклопедический словарь: под общ ред. В.К. Егорова, И.Н. Барцица. — М.: «РАГС», 2009.— 432 с.; с. 123.

81. Храмов В.О. Конституційні засади державного управління і державної служби: навчально-методична розробка теми. Навчальне видання /В.О. Храмов. — К.; Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України// Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ruh.znaimo.com.ua/index-17976.html?page=2>.

82. Илларионова Т.С. Информационное обеспечение государственной службы /Т.С. Илларионова // Государственная служба: Энциклопедический словарь: под общ ред. В.К. Егорова, И.Н. Барцица. — М.: «РАГС», 2009.— 432 с.; с. 131.

83. Міжнародне співробітництво у сфері інформаційних відносин /Підручники онлайн // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.textbooks.net.ua/content/view/2024/27/>.

84. Про парламентські слухання на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» 18 червня 2014 року // Урядовий портал // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247399585.

85. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р // Офіційний вісник України. — 2010. — № 97. - Стор. 48.

86. Лойко Л.І. Інструменти, механізм та еволюція електронного урядування /Л.І. Лойко, І.Х. Хоч // Правова держава: щорічник наукових праць / редкол. Ю.С. Шемшученко та ін. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — 2010. — № 21.- с. 471-476 .

87. Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України № 65 від 01.03.2014 р. // Офіційний вісник України. — 2014. — № 22. — с. 19. — Ст. 683.

88. Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2010 р. № 1242 // Професійна юридична система «Мега-Нау» // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1200.1268.3&nobreak=1>.

89. Електронний документообіг: повідомлення Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/774>.

90. Остап Семерак: «Електронний уряд» уже працює в тестовому режимі: повідомлення прес-служби Кабінету Міністрів України від 23.05.2014 р. // Урядовий портал // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247325.

91. Поняття та особливості соціальних відносин // Соціологія. Загальний курс.// Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/8_Sociologiya_Zagalnii_kyrs/743_83_Ponyattya_ta_osoblivosti_socialnih_vidnosin.

92. Шпенюв Д. Ю. Проблеми становлення та перспективи розвитку правового регулювання відносин в інформаційній сфері / Д. Ю. Шпенюв // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 894–898 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2011-3/11sdjvic.pdf>.
93. Функції державного управління // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-7193.html>.
94. Речицкий В.В. Символическая реальность и право [Текст] : монографія / В. В. Речицкий. - Л. :ВНТЛ-Классика, 2007. - 732 с.
95. Классификация. Юридический словарь // Словари он-лайн // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.slovarus.ru/?di=5616>.
96. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) /О.І. Харитонов: монографія, Одеса: Юридична література, 2004. - 328 с.
97. Адміністративне право України / [В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, І.М. Компанієць та ін.]: за ред. Ю.П. Битяка.—Х.: Право, 2001. - 528.
98. Сердюк І.А. Основи теорії правоохоронних відносин: монографія / Ігор Анатолійович Сердюк. — Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ: Ліра ЛТД, 2010. — 196 с.
99. Бессараб В. Гендерний аспект державної служби /В. Бессараб // Вісник державної служби України. — № 4.— с. 44-51.
100. Бахрах Д. Н. Административное право России: учебник для вузов /Бахрах Д.Н. - М.: Издательство НОРМА -ИНФРА, 2000. – 640 с.
101. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник В.К. Колпаков. — К.: Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.
102. О. Кохановська Інформація та інформаційні відносини у новому Цивільному кодексі України /Кохановська О.// Юридична Україна.— 2003. —№ 11. - С. 31-38.
103. Кохановська, О. Формування теорії інформаційних цивільних правовідносин: Окремі проблеми / О. Кохановська // Право України. – 2005. – № 8. – С. 19-22.

104. Коваленко Л.П. Щодо поняття та особливостей правових відносин в інформаційній сфері /Л.П. Коваленко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. — 2013— № 7.— с. 76-82.

105. Коваленко Л. П. Особливості інформаційно-правових норм і відносин / Л. П. Коваленко // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 475–481 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12klpniv.pdf>.

106. Гевлич А. Державна політика України у сфері захисту персональних даних: міжнародно-правовий аспект / А. Гевлич, В. Селиванов // Право України. — 2006. — № 1. — С. 9–15.

107. К.В. Кім Особливості інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин /Кім К.В.// Паво і безпека.— 2011. — № 4.— с. 58-62.

108. Бурило Ю.П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.П. Бурило. - К, 2008. - 19 с.

109. Дженіс Марк, Кей Річардс, Бредні Єнтоні Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування. — К.: Арттек, 1997. — 624 с.

110. Цимбалюк В.С. Наукові джерела інформаційного права України / В.С. Цимбалюк // Бюлетень Мін'юсту України. — 2007. — № 5. - С. 68-76.

111. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2010.— № 14-15, № 16-17, ст.133.

112. Про Кабінет міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2014. - № 13. - Ст. 222.

113. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41, / № 41-42; № 43; № 44-45. - Ст. 529.

114. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. —1999.— № 20. - Ст. 190.

115. Гаман Т. Кадрове забезпечення інформаційної діяльності органів державного управління в регіоні України /Т. Гаман// Вісник державної служби України.— 2005.— № 3. — с. 12-15.

116. Політанський В.С. Принципи інформаційно-правових відносин / В.С. Політанський // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 1. - с. 55-60.

117. Анохін В. Інформація як основа управлінської діяльності та специфічна форма взаємодії компонентів системи органів державної податкової служби з оточуючим середовищем / В. Анохін // Право України. – 2006 . – №10 . – с.74-78.

118. Касперський І. Суспільна значимість як підстава поширення інформації з обмеженим доступом / І. Касперський, А. Марущак // Право України : Юридичний журнал. - 2006. - № 4. - с. 107-110.

119. Марущак А.І. Свобода слова та інформація з обмеженим доступом: Співвідношення понять / А. І. Марущак // Бюлетень Міністерства юстиції України . – 06/2005. – № 6 . – с.44-49 .

120. Батурин Ю. М. Проблемы компьютерного права / Ю. М. Батурин. – М. : Юрид. лит., 1991. – 272 с.

121. «Робота з системою «Картка» в органах влади – зміни до програми» / Інформ-агенція «Чернігівський монітор» // Електронний Ресурс. Режим доступу: <http://monitor.cn.ua/ua/education/1556>.

122. Про забезпечення умов для впровадження сучасних телекомунікаційних технологій : Указ Президента України № 613/2014 від 23.07.2014 р. // Офіційне Інтернет-представництво Президента України // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/17917.html> .

123. Скакун О.Ф. Теория государства и права / О.Ф. Скакун.— Х.: «Консум», 2000. — 385 с.

124. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: підручник / Т.О. Коломоєць, С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук – Київ: «Істина», 2008. – 500 с.

125. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении /Р.О. Халфина – М.: Юридическая литература, 1974. – 340 с.

126. Шпенюв Д.Ю. Суб'єкти правовідносин в інформаційній сфері /Д.Ю. Шпенюв // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2001. - № 89. - 92-95.

127. Копылов В.А. Информационное право /В.А. Копылов: учебник. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Юристъ, 2002. - 512с.

128. Городов О.А. Основы информационного права России /О.А. Городов. - Спб. «Юридически центр Пресс», 2003. – 305 с.

129. Структура апарату Міністерства оборони України /Офіційний сайт Міністерства оборони України // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/>.

130. Суб'єкти адміністративного права //Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.br.com.ua/referats/Pravo/1025-9.html>.

131. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права: учебн. [для студ. высш. учеб. зав] / В.В. Лазарев, С.В. Липень. - М.: Спарк, 2004. - 528 с.

132. Рождественська О.С. До питання про деліктоздатність особливих суб'єктів інформаційних правовідносин /О.С. Рождественська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2004. - № 28. - с. 125-130.

133. Соснін О.В. Гуманістичний погляд на національну безпеку та процеси інформатизації України /О.В. Соснін // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — 2007.— № 37. — С. 612-621.

134. ПРЕС-РЕЛІЗ круглого столу «Інформаційний суверенітет України як основа політики протидії антиукраїнській інформаційній війні» / Офіційний Інтернет-сайт Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.moral.gov.ua/news/940/>.

135. Сулацький Д.В. Суб'єкти реалізації загроз інформаційній безпеці людини в умовах глобалізації / Д.В. Сулацький // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - 2011. - № 2. - с. 260-268.

136. Баловсяк Н.В. Історико-педагогічний аналіз виникнення поняття «інформаційна компетентність» // Матеріали III МНПК „Динаміка наукових досліджень – 2004”. – Дніпропетровськ, 2004. – Том 25. – С. 12.

137. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: Зб. наук. праць / За ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 354-360.

138. Резолюція Європарламенту от 16 декабря 2008 года по медиаграмотности в мире цифровых технологий (2008/2129(INI) // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ifap.ru/pr/2009/n090716a.pdf>.

139. Миронова В.В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини / В.В. Миронова // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mdgukid.at.ua/publ/1>.

140. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України: монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

141. Анненков В.И. Государственная служба: организация управленческой деятельности: учебное пособие / В.И. Анненков, Н.Н. Барчан, А.В. Моисеев, В.И. Киселев.— 2-е изд., стер. — М.: «Кнорус», 2011. — 256 с.

142. Нисневич Ю.А. Государство XXI века: тенденции и проблемы развития: монография /Ю.А. Нисневич., М.: КНОРУС.— 2012. — 288 с.

143. Уміння//Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

144. Політики і соціальні мережі // Текст інтерв'ю Інни Кузнецової Радіо з головою парламентського Комітету з питань свободи слова та інформації Юрієм Стецем від 04.02.2012 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2012-03-04/70142>.

145. Нестеренко О. Інформація в Україні: право на доступ: монографія / О. Нестеренко. - Х.: «Акта», 2012 р. – 306 с.

146. Любченко П.М. Компетенція органів місцевого самоврядування / Любченко П.М. — Х.: ООО «Модель всесвіту», 2001.— 224 с.

147. Юридична енциклопедія. в 5 т. [упоряд. Ю.С. Шемшученко та ін.]. —К.: «Українська енциклопедія», 1998. Т 5 —3 — 1998. — 789 с.

148. Конституційне право України: підручник / [О.Ф. Фрицький, О.В. Городецький, Н.Г. Шукліна та ін.]; за ред. В.Ф. Погорілка. — К.: Наукова думка, 2000. — 732 с.

149. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права: учебн. [для студ. высш. учеб. зав] / В.В. Лазарев, С.В. Липень. — М.: Спарк, 2004. — 528 с.

150. Алексеев С.С. Теория государства и права (начальный курс) / Алексеев С.С. — М.: «Юридическая литература», 1996. — 192 с.

151. Корельський В.М. Теория государства и права: учебн. [для студ. высш. уч. зав] / В.М. Корельский, В.Д. Перевалов. — М.: «Норма-Инфра», 2000. — 616 с.

152. Шульга А.М. Теорія держави і права: навчальний посібник для студентів [А.М. Шульга, О.С. Передерій, Є.І. Григоренко]; за заг. ред. А.М. Шульги. — Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. — 464 с.

153. Петришин А.В. Правовой режим государственной службы: вопросы общей теории: дис. ...доктора юрид. наук: 12.00.01. / Петришин Александр Витальевич. - Х., 1998. - 383 с.

154. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 3. - Ст. 17.

155. Чиркин В.Е. Глава государства. Сравнительно-правовое исследование /В.Е. Чиркин. - М.: «Норма». - 2010. - 240 с.

156. Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України : Указ Президента України № 504/2010 від 02.04.2010 р. // Офіційний вісник Президента України. - 2010 р. - № 13. - Ст. 468.

157. Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Типове положення про міністерство України затверджене Указом Президента України від 24.12.2010 р. № 1199/2010 // Офіційний вісник Президента України. - 2010 р. - № 34. - стор. 3. - Ст. 1087.

158. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України № 2 від 14.01.2015 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd>.

159. Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Типове положення про центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного члена Кабінету Міністрів України, затверджене Указом Президента України від 24.12.2010 р. № 1199/2010 // Офіційний вісник Президента України. - 2010 р. - № 34. - Ст. 1087.

160. Про затвердження Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів: Наказ Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2012 року № 115// Офіційний веб-портал «Судова влада України» // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1152012/> .

161. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014 р.— № 40. - Стаття 2021.

162. Каширина Е. Ю. Проблемы формирования единой социальной политики Европейского Союза (на примере Германии) : дис. ... к.полит.н. / Е. Ю. Каширина. — М. : 2010. — С. 73

163. Порошенко: Угода про асоціацію – великий виклик // Електронний ресурс. Режим доступу: http://tvi.ua/new/2014/03/21/poroshenko_uhoda_pro_asociaciyu___velykyu_vyklyk.

164. Международный год мира и Международный день мира : Резолюция Организации Объединенных Наций № 36/67 от 30.11.1981 г. // Официальный интернет-сайт Организации Объединенных Наций // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/411/83/IMG/NR041183.pdf?OpenElement>.

165. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС : Закон України від 18.03.2004 року №1629-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004 р. — № 29.— Ст. 367.

166. Прогресивний план адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схвалений на засіданні Координаційної ради з питань

адаптації законодавства України до законодавства ЄС 09.03.2010 р. / Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/section/260>.

167. Питання Центру сприяння інституційному розвитку державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2008 р. № 528 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 41. — Ст. 1367.

168. Підготовлено нову законодавчу базу у сфері державної служби: повідомлення Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу від 25.01.2015 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/materiali/item/1566>.

169. Договор о Европейском Союзе // В.В. Маклаков Конституции зарубежных государств: учебн. пособие / В.В. Маклаков. — М.: Издательство «Бек», 2002. — С. 286 — 306.

170. Environmental policy of the European Union // Електронний ресурс. Режим доступу: http://europa.eu/pol/env/index_en.htm.

171. Ларіна Н.Б. Перспективи становлення Європейської цивілізаційної моделі / Н.Б. Ларіна // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-2/doc/6/01.pdf>.

172. Грехем Тейлор. Захист персональних даних у ЄС: настав час змін (переклад з англійської Євгена Школьного) /Тейлор Грехем // Інтернет-сайт Центру політико-правових реформ // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1296-zakhyst-personalnykh-danykh-u-yes-nastav-chas-zmin.html>.

173. Внутрішні міграційні потоки висококваліфікованих кадрів на прикладі розвинених країн ЄС // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ua-referat.com>

174. Гетьманчук М.П. Політологія: навч. посібник /М.П. Гетьманчук // Електронний ресурс. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/politologiya_-_getmanchuk_mp.

175. Резолюция Совета Безопасности Организации Объединенных Наций № 1373 от 28.09.2001 г. // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/45/PDF/N0155745.pdf?OpenElement>.

176. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций, утвержденная Резолюцией шестидесятой сессии Генеральной Ассамблеи ООН 60/288 от 08.09.2006 г. // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/504/90/PDF/N0550490.pdf?OpenElement>.

177. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною від 14.06.1994 р. // Офіційний Вісник України. – № 24 — 2006 р. — ст. 1794.

178. Бельский К. С. Полицейское право : лекционный курс / К. С. Бельский — М.: «Дело и сервис», 2004. – 816 с.

179. Двостороння торгівля між Україною та ЄС // Офіційний веб-ресурс Представництва Європейського Союзу в Україні // Електронний ресурс. Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/bilateral_trade/index_uk.htm.

180. Ченцов В. Механізм державного управління митною справою ЄС та України: порівняльний аналіз / В. Ченцов // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2012. — № 3 (14). — с. 72-81 .

181. Цимбалюк В.С. Питання кодифікації інформаційного законодавства / В.С. Цимбалюк // Електронний ресурс. Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2010/Zurnal-24.pdf.

182. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 6 грудня 2001 року N 1193/2001 // Електронний ресурс. Режим доступу: http://media-yuryst.com/ukaz_pro_rishennya_rnbou_vdoskonalennya%20_inform_polityky.aspx.

183. Удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=10027>.

184. Науковці й експерти: Інформаційний кодекс України // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/news/2009-06-04/46031>.

185. Панова І.В. Пріоритети законодавчого забезпечення інформаційних правовідносин в Україні // І.В. Панова // Право і безпека. – 2010. – № 5 (37). – С. 63–69.

186. Панова І.В. Актуальні питання реформування інформаційного законодавства / І.В. Панова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 4(2). – С. 128–135.

187. Радчук Іван Інформатизація: поняття, сутність та значення: аналітичний огляд / Іван Радчук // Сайт інформаційного спрямування «Діловод» // Електронний ресурс. Режим доступу:

http://dilovod.com.ua/publ/statti/informatizacija_ponjattja_sutnist_ta_znachennja/4-1-0-448.

188. Парубін К.О. Нормативно-правове забезпечення інформатизації міліції України /К.О. Парубін // <http://pravoznavec.com.ua/period/article/2106/%CA>.

189. Нижник Н.Р. Леліков Г.І. Інформаційні технології в структурах державної служби /Н.Р. Нижник, Г.І. Леліков //Центр информационной безопасности// Електронний ресурс. Режим доступу:

<http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/infsys/art101.html>.

190. Кагановська Т.Є. Організаційно-правові засади професійного розвитку державних службовців / Т.Є. Кагановська // Правовий вісник Української академії банківської справи. — 2012. — № 2 (7). — с. 11-18.

191. Основні поняття безпеки інформації // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.accordpost.ru/ua/information-security>.

192. Строгович М.С. Сущность юридической ответственности / М.С. Строгович // Советское государство и право. — 1979. — № 5. — С.72 — 78.

193. Стадніченко Д.В. Адміністративна відповідальність за інформаційні правопорушення / Д.В. Стадніченко Електронна науково-практична конференція «Актуальна юриспруденція» // Електронний ресурс. Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?Itemid=122&catid=98%3A20514&id=811%3A260414-13&lang=ru&option=com_content&view=article.

194. Лавриненко О.В. Правовая и социальная защита работников органов внутренних дел Украины / Лавриненко О.В. — Х.: Знание, 1999. — 590 с.

195. Духно Н.А. Понятие и виды юридической ответственности / Н.А. Духно, В.И. Ивакин // Государство и право. — 2000. — № 6. — С.12—17.

196. Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: учебн. пособие / Василенко И.А. — М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. — 200 с.

197. Передерій О.С. Дисциплінарна відповідальність як складова правового статусу поліції країн континентальної правової сім'ї (загальнотеоретична характеристика на прикладі Німеччини) / О.С. Передерій // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія «Право». — 2008. — № 1. — С. 137—141.

198. Благодарний А. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері / А. Благодарний // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://book.net/index.php?bid=3082&chapter=1&p=achapter>.

199. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-10 // Відомості Верховної Ради УРСР. — № 51. — ст. 1122.

200. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26, ст. 131.

201. Кримінальний кодекс Бельгії // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242695>.

202. Кримінальний кодекс Данії // Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.pet.dk/English/Legal%20matters/~/_media/Engelsk/ATheDanishCriminalCodeUKdoc.ashx.

203. Кримінальний кодекс Франції // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30>.

204. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

205. Кримінальний кодекс Нідерландів // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430&subID=100100457,100100458,100100510,100101139>.

206. Кримінальний кодекс Польської Республіки // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1246817>.

207. Penalties for unauthorized disclosure of national security-related secrets: comparative law and practice // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.right2info.org/resources/publications/national-security-page/national-security-expert-papers/penalties-for-unauthorized-disclosure-of-national-security-secrets-2013>.

208. Бєлая Л. В. Удосконалення інституту юридичної відповідальності як фактор формування демократичної, соціальної, правової держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Л.В. Бєлая. — К., 2009. — 23 с.

209. Overseeing Secrets in the EU: A Democratic Perspective // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.wzb.eu/sites/default/files/u32/deirdre_curtin_overseeing_secrets_in_the_eu_a_democratic_perspective.pdf.